

प्रदेश सरकार
वन वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय
लुम्बिनी प्रदेश
मुकाम: बुटवल

रुपन्देही जिल्ला, सिद्धार्थनगर नगरपालिका वडा नं ८ अन्नपूर्ण टोलमा प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल अस्पताल प्रा.लि. आयोजना प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन सम्बन्धमा लिखित राय सुझावको लागि आह्वान गरिएको सार्वजनिक सूचना

प्रथम पटक प्रकाशित मिति २०७८/१२/२२

रुपन्देही जिल्ला बुटवल उ.म.न.पा. वडा नं ११ निवासी श्री कमल भण्डारी प्रस्तावक भई एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.ले सोही नाममा रुपन्देही जिल्ला सिद्धार्थनगर नगरपालिका वडा नं ८ अन्नपूर्ण टोल (जि.पि.एस स्थिती: 27.52135N, 83.4535E)मा कूल १-२-४.४६ (७५२५.४६ व.मि.) क्षेत्रफल भएको जग्गामा १५० शैय्या क्षमताको मुख्य अस्पताल भवन निर्माण तथा संचालन गर्न वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गरी यस मन्त्रालयमा स्वीकृतिको लागी पेश भएको छ।

प्रस्ताव अनुसार सिद्धार्थनगर (भैरहवा)को वस्ती बिच भूमिगत तल्ला सहित ७ तल्लाको मुख्य भवनमा हेलीप्याड प्याथोलोजी, ब्लड बैंक, फार्मेशी, ईमर्जेन्सी, रेडियोलोजी, क्याथ ल्याब, जनरल सेवा, प्रसुती एवं बालरोग सेवा, न्यूरो सेवा, आइ सि यू आदी रहने प्रस्ताव रहेको छ। यस अस्पताल आयोजनाको संचालन चरणमा प्रतिदिन प्रति बिरामी ३ के.जी. सम्म (दैनिक कूल ४५० के.जी. सम्म) फोहरमैला उत्सर्जन हुने अनुमान गरिएको छ। साथै आयोजनामा बायोपिट प्लाण्ट, फोहरपानी प्रशोधन प्रविधि, फोहर जलाउन ईन्सीनरेटर पनि प्रस्तावित छन्। वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा निर्माण र संचालन चरणमा विभिन्न उल्लेखनीय प्रभावहरु पहिचान भई समाधानका उपायहरु समेत प्रस्तवित छन्।

वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ११ को उपनियम (६) बमोजिम यस प्रतिवेदनमा राय-सुझाव लिनका लागि प्रतिवेदन पढ्न वा उतार गरी लैजान पाउने ब्यवस्था रहेकोले यस आयोजना प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन यस वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको Web Site: <https://moitfe.lumbini.gov.np/> मा समेत सार्वजनिक गरिएको छ। उक्त प्रतिवेदन सम्बन्धमा सरोकारवाला वा जो कसैको पनि उपयुक्त लिखित राय सुझाव प्राप्त भएमा यस मन्त्रालयले प्रस्तावको स्वीकृति प्रकृत्यामा त्यस्ता राय-सुझावहरुलाई आयोजना प्रस्तावमा सम्बोधन गर्न लगाउने भएकोले यस सम्बन्धमा ब्यक्ति वा संस्थाको कुनै राय-सुझाव भए यो सूचना प्रथम पटक प्रकाशन भएको मितिले सात (७) दिन भित्र आफ्नो लिखित राय सुझाव निम्न ठेगानामा पठाई दिनु हुन यसै सूचना द्वारा आह्वान गरिन्छ।

प्रतिवेदन अध्ययन वा उतार गर्न सकिने स्थानहरु:

- श्री वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, बुटवल, रुपन्देही ।
<https://moitfe.lumbini.gov.np/>
- श्री एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि., अन्नपूर्ण टोल, सिद्धार्थनगर न.पा. ८, रुपन्देही।

सम्पर्क: श्री भूपति भट्टराई: ९८५७०५९०३३

राय सुझाव पठाउने ठेगाना

- वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय,

मुकाम: बुटवल, रुपन्देही।

ईमेल: mofesc.lumbini@gmail.com

फो.नं. ०७-१५५१२१६, ०७१-५४७४७४, फ्याक्स नं.०७१-५४७४७४

रूपन्देही जिल्लाको सिद्धार्थनगर नगरपालिका वडा नं ८ मा निर्माण गर्नुपुर्व

एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटलको

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको प्रतिवेदन

(Environmental Impact Assessment)

पेश गरिएको निकाय:

प्रदेश सरकार

वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

प्रस्तावक:

एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.

सिद्धार्थनगर नगरपालिका, लुम्बिनी प्रदेश

चैत्र, २०७८

स्वघोषणा पत्र

क. रूपन्देही जिल्ला बुटवल उपमहानगरपालिका वडा नं ११ निवासी श्री कमल भण्डारीको निवेदन अनुसार रूपन्देही जिल्ला सिद्धार्थनगर नगरपालिका वडा नं ०८ मा यस एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा. लि. प्रस्तावको प्रचलित वातावरण संरक्षण नियमावली (२०७७) लुम्बिनी प्रदेश अनुसार वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) गरी यस प्रतिवेदन तपसिल बमोजिमका हामी परामर्शदाताहरूले उपलब्ध स्रोत तथा तथ्याङ्क र जानकारी एवं आफ्नो विषयगत विज्ञताको आधारमा तयार गरेका छौं। यस प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका तथ्याङ्क र जानकारीहरू हाम्रो धारणामा यथार्थ परक र सही रहेको भनी यो स्वघोषणा गरेका छौं ।

क्र.श.	नाम	पद	शैक्षिक योग्यता	सहि
१	मनोज न्यौपाने	टोली नेता	स्नातकोत्तर (वातावरण विज्ञान)	
२.	अर्चना त्रिपाठी	वनस्पति विज्ञ	स्नातकोत्तर (जीव विज्ञान)	
३	प्रकाश चन्द्र पौडेल	समाजशास्त्री	स्नातकोत्तर (समाजशास्त्री)	
४.	विक्रम अर्याल	जनस्वास्थ्य विज्ञ	स्नातकोत्तर (जीव विज्ञान)	

ख. म रूपन्देही जिल्ला बुटवल उपमहानगरपालिका वडा नं ११ निवासी श्री कमल भण्डारीले यस श्री एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा. लि. परियोजना प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका तथ्य एवं जानकारको आधारमा तथा प्रतिवेदनले सुझाएका क्रियाकलाप एवं योजना अनुसार मेरो उद्योग सञ्चालन गर्ने छु भनि यो स्वघोषणा गर्दछु ।

१. कमल भण्डारी.....

कार्यकारी सारांश

आयोजनाको प्रस्तावकको नाम र ठेगाना:

यस एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटलको प्रस्तावक एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा. लि. रहेको छ । कम्पनीको नाम र ठेगाना यस प्रकार छ ।

विवरण	प्रस्तावको	प्रस्तावकको
नाम	एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा. लि.	कमल भण्डारी फोन : ९८५७०२७६२५
ठेगाना	अन्नपूर्ण टोल, सिद्धार्थनगर न.पा. वडा नं — ८ रूपन्देही, लुम्बिनी प्रदेश	बुटवल उपमहानगरपालिका . वडा नं — ११ रूपन्देही, लुम्बिनी प्रदेश

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्यता :

लुम्बिनी प्रदेशले जारी गरेको वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ (अनुसूची ३, नियम ३ सँग सम्बन्धित (ट) अन्तर्गत) को अनुसार १०० शय्या भन्दा बढीको अस्पताल वा नर्सिङ होम वा चिकित्सा व्यवसाय सञ्चालन गर्नका लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने प्रावधान रहेको छ । प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.ले १५० शय्या सहितको अस्पताल निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने उद्देश्य राखेकोले यसको निर्माण तथा सञ्चालन गर्नु पूर्व वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

प्रस्तावको उद्देश्य :

प्रस्तावको मुख्य उद्देश्य भनेको लुम्बिनी प्रदेश रूपन्देही जिल्लाको सिद्धार्थनगर नगरपालिका वडा नं ८ अन्नपूर्ण टोल (भैरहवा- विद्युत कार्यालय नजिक) मा १५० शय्या सहितको अत्याधुनिक सेवा सुविधा सहितको अस्पताल निर्माण तथा सञ्चालन गर्नु हो । यस अस्पतालको निर्माणले लुम्बिनी प्रदेशको स्वास्थ्य क्षेत्र उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने छ भने हाल ठूला स्वास्थ्य समस्याको कारणले गर्दा देशभित्र चितवन तथा काठमाडौं सम्म तथा छिमेकी राष्ट्र भारत सम्म जानु पर्ने अवस्थालाई पनि कम गर्नुका साथै साथै रोजगारीको अवसर पनि सिर्जना हुनेछ ।

अध्ययन विधि

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनका लागि आयोजना तथा आयोजना क्षेत्रसँग सम्बन्धित प्रतिवेदन, अनुसन्धानमूलक लेख रचना, नक्सा, पालिका तथा जिल्ला पार्श्वचित्र तथा आयोजना निर्माण तथा सञ्चालनसँग सम्बन्धित विभिन्न कानुनी दस्तावेजहरूको अध्ययन तथा समीक्षा गरिएको थियो ।

सर्वप्रथम त क्षेत्र निर्धारण अध्ययन प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउन र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उक्त क्षेत्र वरिपरिका समुदायमा पर्न सक्ने सकारात्मक असरको उपभोग र नकारात्मक असरको न्यूनीकरणका लागि उक्त क्षेत्रको समुदायबाटै राय सुझाव सङ्कलन गरी सम्बन्धित समुदायबाट सही सूचना र अधिकतम सूचना लिन सम्पूर्ण वातावरणीय असरहरूको लेखाजोखा गर्न मिति २०७८/०५/२९ गते “बुटवल टुडे” राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाहरूबाट लिखित विचारहरू खोज्दै वातावरणीय संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ४ को उपनियम (२) अनुसारको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरिएको थियो । नगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय तथा अन्य सार्वजनिक स्थानहरू आदिका प्रभावित सूचना बोर्डमा सार्वजनिक सूचनाका प्रतिहरू टाँसिएको थियो । यद्यपि उक्त सूचना अनुसार लिखित तथा मौखिक कुनै सुझावहरू प्राप्त भएनन् । सम्पूर्ण अध्ययन सकेर वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयमा कार्यसूची र क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन पेश गरिएको थियो । पेश गरिएको कार्यसूची २०७८/०९/०९ गतेका दिन स्वीकृति गरिएको थियो ।

यस पश्चात् स्थानीयवासी, संघ - संस्था तथा छरछिमेकको यस अस्पताल सञ्चालनबाट पर्न गएको र आउँदा दिनमा पर्न सक्ने प्रभावको बारेमा राय, सुझावका मिति २०७८/०९/२२ गतेका दिन स्थानीय राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका “बुटवल टुडे” पत्रिकामा ७ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरि वडा कार्यालय र अन्य संघ-संस्थाहरूमा सार्वजनिक सूचना टाँस गरि मुचुल्का लिइयो । यस पश्चात् स्थानीय निकाय तथा सरोकारवाला संस्थाबाट सिफारिस पत्र संकलन गरियो । यस्तै गरेर मिति २०७८/११/१८ गते आयोजना गरिएको सार्वजनिक सुनुवाइमा उपस्थितिका लागि स्थानीय निकायका निर्वाचित जनप्रतिनिधि सँगै अन्य सरोकारवालाहरू, स्थानीय संघ संस्था, छिमेकीहरूलाई प्रस्तावित उद्योगको परिसरमा आमन्त्रित गरिएको थियो । सो अवसरमा स्थानीयवासी, सार्वजनिक संघ — संस्था , छरछिमेकीबाट उठेका सल्लाह, सुझावहरूलाई समावेश गर्दै प्रतिवेदन तयार गरियो । यस्तै गरेर सोही अवधिमा विभिन्न विषयगत विज्ञहरूद्वारा प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक र सामाजिक-आर्थिक वातावरण सम्बन्धी अध्ययन सम्पन्न गरी प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

विद्यमान वातावरणीय अवस्था :

भौतिक वातावरण

प्रस्तावित “एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल” लुम्बिनी प्रदेश सिद्धार्थनगर नगरपालिका वडा नं ८, अन्नपूर्ण टोलमा अवस्थित रहेको छ । यस क्षेत्रमा उष्ण किसिमको हावापानी पाइन्छ । यस क्षेत्र भैरहवामा गर्मीमा तातो हावा (लु) चलेको बखत अधिकतम ४५.२० डिग्री सेल्सियससम्म पुग्दछ भने जाडोमा २.४० डिग्री सेल्सियससम्म तापक्रम तल झर्ने गरेको पाइन्छ । साथै यस क्षेत्रमा औसत वर्षा २१२.९ मिलिलिटर रहेको छ । चैत्र महिनादेखि असोजको प्रारम्भसम्म निकै गर्मी, असोज, कार्तिक र फाल्गुणमा समसितोष्ण तथा बाँकी तीन महिना (मंसिर, पुष र माघ) मा ठण्डी हुने गर्दछ । प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र तराइ जोनमा पर्दछ । नेपालको सेस्मिक नक्सा अनुसार प्रस्तावित क्षेत्र जोन बि अन्तर्गत पर्दछ ।

प्रस्ताव क्षेत्रको जग्गामा धेरै माटो, बालुवा पाइन्छ र यस प्रस्ताव क्षेत्र चुरेबाट आएर बसेको माटो माथि बनेको क्षेत्र हो । प्रस्ताव क्षेत्रमा हाल ध्वनिको मापन गर्दा ५५ db डिवि रहेको पाइएको छ ।

जैविक वातावरण

प्रस्ताव क्षेत्रको जलवायु उष्ण मौसमी हावापानी रहेकोले यस क्षेत्रमा मुख्य सिसौ, जामुन, आँप, पीपल, बर आदि रहेका छन् । यस प्रस्ताव क्षेत्र नजिकमा पाइने मुख्य वन्य जन्तुहरू बाँदर, स्याल, न्याउरी मुसा आदि रहेका छन् । चराहरूमा भगेराँ, चमेरो, काग बकुल्ला आदि पाइन्छ ।

सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

राष्ट्रिय जनसङ्ख्या तथा घर धुरी सर्वेक्षण २०६८, सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको कूल जनसङ्ख्या कुल ६३,४८३ रहेको छ जस्मा पुरुषको सङ्ख्या ३१,६७३ र महिलाको संख्या ३१,८१० रहेको छ । यस नगरपालिकाको घरधुरी संख्या १२,४९७ रहेको छ जसमा औषत परिवार ५.०८ रहेको र लैगिक अनुपात ९९.५७ रहेको छ । यसरी नगरपालिकाको जनसङ्ख्या घनत्व २४२८ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ । यस नगरपालिकामा बसोबास गर्ने मुख्य जातिहरूमा ब्राह्मण, मुसलमान, क्षेत्री,

मगर र गुरुड रहेका छन् भने यस क्षेत्रको मुख्य मानिने मुख्य धर्ममा हिन्दू, इस्लाम र बौद्ध रहेका छन् ।

भू-उपयोगमा पर्ने असर :

प्रस्तावित अस्पताल रहने क्षेत्र हाल बाझो जमिनको रूपमा भइरहेको जग्गामा पर्दछ । यस अस्पताल निर्माण हुने क्षेत्र अन्नपूर्ण टोलमा पर्दछ । निर्माण स्थल नजिक गुरुडहरूको धार्मिक गुम्बा रहेको छ भने निर्माण स्थलको नजिकै अन्य कुनै पनि संवेदनशील वनस्पति तथा जीवजन्तुहरूको वासस्थान रहेको छैन । तर एक अस्पताल सञ्चालनमा आएपछि यस प्रस्ताव गरिएको क्षेत्रको भू-उपयोगमा परिवर्तन भने आउनेछ । मुख्य त माटो उत्खनन गर्दा जमिनको सतहमा परिवर्तन आउनेछ ।

वैकल्पिक विश्लेषण :

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा आयोजनाको डिजाइन, आयोजना स्थल, आयोजना प्रविधि, प्रकृया, समय तालिका र आयोजना कार्यान्वयन नगर्ने कुराहरू समावेश गरि विकल्पहरूको विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रभावहरूको पहिचान तथा मूल्याङ्कन:

अनुकूल प्रभावहरू

यस प्रस्ताव आफैमा एक ठूलो परियोजना भएकोले निर्माण चरण देखि सञ्चालन चरण दुवै चरणमा ठूलो मात्रामा रोजगारीको सृजना हुन्छ । निर्माण चरणमा करिब १०० जनाको जनशक्ति १८ महिनाका लागि खपत हुने देखिन्छ । स्थानीयमा रोजगारीको अवसरले अदक्ष कामदारले निर्माणमा संलग्न, दक्ष जनशक्तिबाट आयोजना निर्माण सम्बन्धी कामहरू जस्तै डकर्मी, सिकर्मी, बिजुली जडान तथा मर्मत सम्बन्धी कार्य, आदि कार्यमा आफ्नो सीप विकास गर्ने अवसर मिल्ने छ । प्रस्ताव निर्माण चरणमा आवश्यक पर्ने निर्माण सामग्रीहरू सिमेन्ट, फलामे छड, बालुवा, ढुङ्गा, गिट्टी, ईट्टा तथा स्रोत साधनहरू स्थानीय बजारबाट खरीद गर्ने प्राथमिकता लिइनेछ जसले गर्दा स्थानीय बजारमा आर्थिक क्रियाकलापमा टेवा पुग्ने छ ।

यस प्रस्ताव सञ्चालन चरणमा करिब ३४० स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्ति तथा ७५ जना अन्य दक्ष तथा अदक्ष जनशक्तिको लागि रोजगारको अवसर सिर्जना हुनेछ । यस्तै यस आयोजनाबाट दक्ष तथा अर्धदक्ष जनशक्तिको सीप विकास हुनुका साथै नयाँ टेक्नोलोजीहरू पनि

सिकने राम्रो अवसर मिल्नेछ । अन्ततः अस्पताल निर्माण पछि स्थानीय तथा यस लुम्बिनी प्रदेशकै प्रदेश वासीलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी अत्याधुनिक सेवा सहितको सुविधा मिल्दछ र उपचारको लागि मात्र काठमाडौं तथा छिमेकी राष्ट्र भारत गइरहनु पर्ने अवस्था रहँदैन । यस्तै गरेर यस अस्पतालको सञ्चालनबाट राज्यलाई राजस्व प्राप्त हुनेछ भने सामाजिक दायित्व सृजनाबाट स्थानीयवासीले अरू फाइदाहरू पाउनेछन् ।

प्रतिकूल प्रभावहरू

प्रस्तावित आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा भौतिक वातावरण अन्तर्गत पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावहरूमा निर्माण कार्यबाट उत्सर्जन हुने फोहरमैला, भू-बनोटमा परिवर्तन, वायु प्रदूषण, ध्वनि प्रदूषण, ऊर्जा खपतबाट पर्ने प्रभाव आदि रहेका छन् । अस्पताल निर्माण गर्दा प्रस्तावित स्थानीय क्षेत्रमा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुनेछ । अस्पताल निर्माण तथा सञ्चालन अवधिमा सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्ने प्रभावहरूमा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा, स्वास्थ्य तथा सरसफाई कमीबाट पर्ने प्रभाव, यातायात व्यवस्थापनमा कठिनाइ, सामाजिक स्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप, अस्पताल क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा सरसफाइको कमीले पर्ने प्रभाव, बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव, आदि रहेका छन् । यस्तै गरेर, अस्पताल सञ्चालनमा आइसकेको अवस्थामा अस्पतालबाट निस्कने स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित हानिकारक तथा विकिरण युक्त फोहर, तथा स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित उपकरणहरू सञ्चालन गर्दा उत्पन्न हुन सक्ने विकिरण र यिनीहरूको व्यवस्थापन अर्को ठूलो समस्याका कुराहरू हुन् ।

सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि तथा नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू

सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि

प्रस्तावित आयोजना कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने सकारात्मक प्रभावहरूलाई अभिवृद्धि गर्नको लागि स्थानीयलाई रोजगारीमा सीप तथा दक्षता अनुसार प्राथमिकता दिइनेछ । अस्पताल परिसरमा वृक्षारोपण तथा बगैँचाको निर्माण गरिनेछ । स्वच्छकर वातावरणको लागि सरसफाई सम्बन्धी जन चेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन, फोहर व्यवस्थापन कार्यक्रम र प्लास्टिक प्रयोगमा निषेध जस्ता कार्य गरिनेछ । साथै निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिनेछ । सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरीकरणको लागि जम्मा रु. २,५०,००० छुट्ट्याइएको छ ।

नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण

आयोजनाले भौतिक वातावरणमा पर्ने प्रभावको न्यूनीकरण गर्न ठोस फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि कलर कोडिड सिस्टम मार्फत फोहरमैला वर्गीकरण गरी फोहर मैलालाई पुनः प्रयोग तथा पुनःचक्रिय गर्न मिल्ने किसिमले छुट्याइनेछ, मानव अङ्ग तथा तन्तु व्यवस्थापनको लागि प्ल्यासेन्ट पिटको प्रयोग गरिनेछ, संक्रमित फोहरलाई अटोक्लेभिड मार्फत संक्रमित रहित गरिनेछ, संक्रमित पानी प्रशोधन गरेर मात्र ढलमा मिसाइनेछ, भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण गरिनेछ, अस्पताल क्षेत्रलाई मर्करी फ्री गरिनेछ, भूमिगत पानीको पुनः भरण गर्न रिचार्ज पिटको निर्माण गरिनेछ, अपाङ्गमैत्री संरचना निर्माण गरिनेछ, आगलागी नियन्त्रणको लागि अग्नि नियन्त्रक यन्त्र जस्तै: फायर हाइड्रेन्ट, फायर इक्सिङ्ग्युसर तथा आकस्मिक पानीको व्यवस्था गरिनेछ । आयोजनाले सामाजिक-आर्थिक वातावरणमा पर्ने प्रभावको न्यूनीकरणको लागि विभिन्न उपायहरू जस्तै पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपकरणहरूको प्रयोग गरिनेछ, बाल श्रमको प्रयोगमा निषेध गरिनेछ, सडकमा पर्न सक्ने चाप कम गर्न पार्किङको व्यवस्था गरिनेछ, विपद् व्यवस्थापनको लागि आपत्कालिन द्वारहरूको व्यवस्था गरिनेछ र साथै अग्नि नियन्त्रक यन्त्र प्रयोग गरिनेछ, गुनासो सुनुवाइको लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकिएको जन गुनासो तथा पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणको लागि जम्मा रु. ६,०५,००० प्रस्ताव गरिएको छ ।

वातावरणीय अनुगमन योजना

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा प्रस्तावक तथा सम्बन्धित निकायले गर्नु पर्ने आधार रेखा अनुगमन, नियमपालन अनुगमन र प्रभाव अनुगमन बारे विषयहरू समावेश गरिएको छ । आधार रेखा अनुगमनमा हालको वातावरणीय वस्तुस्थितिको बारेमा तथ्याङ्क सङ्कलन गरिने छ, नियमपालन अनुगमन वातावरणीय परीक्षणले प्रस्ताव गरेका वातावरणीय न्यूनीकरणका उपायहरू कार्यान्वयन भए नभएको बारे अनुगमन गरिने छ र प्रभाव अनुगमनमा प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट भएका वातावरणीय परिवर्तन पत्ता लगाउन आयोजना निर्माण र सञ्चालनका क्रममा गरिने छ ।

अनुगमन योजनामा अनुगमनका सूचक, अनुगमनको विधि स्थान समय अनुमानित रकम (ने.रु.) र अनुगमन गर्ने निकाय समावेश गरिएको छ । प्रस्तावित निकायहरूमा वातावरणीय अनुगमनको लागि सिद्धार्थनगर नगरपालिका; वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय; स्वास्थ्य, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय र स्वास्थ्य निर्देशनालयलाई प्रस्तावित गरिएको छ । वातावरणीय अनुगमन गर्नको लागि जम्मा रु. ३,५०,००० प्रस्ताव गरिएको छ ।

वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

यस प्रस्तावको वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले वातावरण संरक्षणका उपायहरू उपयुक्त रूपमा कार्यान्वयन गर्नलाई कसरी गर्ने, कहिले गर्ने, कसले गर्ने तथा अनुमानित बजेट तथा अनुगमनको जिम्मेवारी प्रस्तुत गरेको छ । यस वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले अनुकूल प्रभावहरूको कार्यान्वयन गर्न खर्च २,५०,०००/- (ने.रु.) अनुमान गरिएको छ तथा प्रतिकूल प्रभावहरूको कार्यान्वयन गर्न खर्च ६,०५,०००/- (ने.रु.) अनुमान गरिएको छ ।

यस प्रस्तावको वातावरणीय अनुगमन क्रियाकलापहरूको लागि कूल अनुमानित रकम (ने.रु.) ३,५०,०००/- र वातावरण संरक्षणका उपायहरू उपयुक्त रूपमा कार्यान्वयन गर्न (ने.रु.) ६,०५,०००/- गरेर कूल जम्मा ने.रु. ९,५५,००० प्रस्ताव गरिएको छ ।

यस्तै गरेर वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ (लुम्बिनी प्रदेश) को दफा १२ अनुसार मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले आयोजना सञ्चालन भएको दुई वर्षपछि छ महिना भित्र वातावरणीय परीक्षण गर्ने प्रावधान उल्लेख रहेको छ । त्यसबाहेक मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा परेको प्रतिकूल प्रभाव, त्यस्ता प्रभावलाई कम गर्न अपनाएको उपाय तथा त्यस्तो उपायको प्रभावकारिता र न्यूनीकरण हुन नसकेको वा आंकलन नै नभएको प्रतिकूल प्रभाव उत्पन्न भएकोमा सो समेतको विश्लेषण गरी वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नेछ ।

निष्कर्ष

लुम्बिनी प्रदेश र यसका आसपासका क्षेत्रहरूमा अत्याधुनिक सेवा सहितको अस्पतालको आवश्यकता रहेको अवस्थामा यस अस्पतालको निर्माण तथा सञ्चालनले सो आवश्यकतालाई केही हद भए पनि पुरा हुनेछ । यस्तै गरेर यसको निर्माण तथा सञ्चालनले रोजगारीको सिर्जना तथा राज्य र स्थानीय तहलाई पनि राजस्वको योगदान पनि हुन्छ । सामाजिक दायित्व बहन गर्दा स्थानीय क्षेत्रलाई थप सहयोग पुग्नेछ । प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा ठूलो क्षति हुने वा अपेक्षाकृत धेरै प्रतिकूल प्रभावहरू पर्ने देखिँदैन । आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनबाट आएका अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यून गर्ने उपायहरू सुझाइए अनुसार कार्य गरेमा प्रभावहरूलाई स्थलगत समाधान गर्न सकिने खालका छन् । अनुगमन कार्यलाई नियमित रूपमा निरन्तरता दिई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

समग्रमा भन्नु पर्दा यस प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा देखिने प्रभावहरूलाई सजिलै निराकरण गर्न सकिने तथा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा यस क्षेत्रको स्वास्थ्य सेवामा थप सहज हुनेछ। यस्तै गरेर यस प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने जग्गा कानुन बमोजिम सम्झौता गरी लिइएको हो । अन्त्यमा यस अस्पताल सञ्चालन यस प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएका निवारणका उपायहरू अवलम्बन गरि गरिने सञ्चालकको तर्फबाट प्रतिबद्धता गरिन्छ ।

विषयसूची

स्वघोषणा पत्र	२
कार्यकारी सारांश	३
विषयसूची.....	११
तालिका सूची	१६
तस्विर सूची.....	१८
संक्षिप्त शब्दावली	१९
१ प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्था नाम र ठेगाना.....	१
१.१ प्रस्तावकको परिचय	१
१.२ परामर्शदाताको परिचय.....	१
१.३ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्यता.....	२
१.४ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको उद्देश्य:	२
१.५ अध्ययनको सीमा तथा सम्बन्धित अन्य कुरा:	३
२ प्रस्तावको परिचय.....	४
२.१ भूमिका.....	४
२.२ प्रस्तावको विवरण.....	७
२.२.१ आयोजनाको अवस्थिति र पहुँच	७
२.२.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरू:	९
२.२.३ प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू:.....	१२
२.२.४ निर्माण सामग्री	१४
२.२.५ प्रयोग हुने ऊर्जाको किसिम (श्रोत र खपत हुने परिमाण).....	१४
२.२.६ प्रयोग हुने प्रविधि	१४
२.२.७ आवश्यक जनशक्ति.....	१६
२.२.८ जग्गा.....	१९

२.२.९	निर्माण तालिका.....	२०
२.३	प्रस्तावको उद्देश्य	२४
३	प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाइएको विधि.....	२५
३.१	सन्दर्भ ग्रन्थ पुनरावलोकन	२५
३.२	प्रस्तावको प्रभाव क्षेत्र पहिचान	२५
३.३	प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण	२७
३.४	स्थलगत अध्ययन.....	२७
३.४.१	भौतिक वातावरणमा सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य.....	२७
३.४.२	जैविक वातावरण	२८
३.४.३	सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य.....	२८
३.५	सङ्कलित नमुना (माटो, पानी आदि)को प्रयोगशालामा विश्लेषण	२८
३.६	प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण	२९
३.७	प्रभावको पहिचान, आकलन तथा उल्लेखनीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा अपनाइएको विधि:	
	३०	
३.८	मस्यौदा प्रतिवेदनको तयारी	३१
३.९	सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सुनुवाइ:.....	३१
३.९.१	सार्वजनिक सुनुवाइ	३२
३.९.२	सूचना प्रकाशन र सुझाव सङ्कलन :.....	३३
३.९.३	छलफल तथा परामर्श :.....	३४
३.९.४	प्रस्तुति र पुनरावलोकन समितिका सुझावहरूको समावेश र अन्तिम प्रतिवेदनको तयारी:	३४
४	प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, कानून तथा मापदण्ड	३५
४.१	नेपालको संविधान २०७२.....	३५
४.२	नीति, योजना र रणनीति.....	३५
४.३	ऐन.....	३७
४.४	नियमावली.....	४१
४.५	निर्देशिका/कार्यविधि/कार्यनीति	४२

४.६ अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता.....	४५
५ विद्यमान वातावरणीय अवस्था	४७
५.१ भौतिक वातावरण	४७
५.१.१ भू-आकृति	४७
५.१.२ भू-उपयोग	४८
५.१.३ जलवायु (हावापानी, वर्षा र तापक्रम)	४८
५.१.४ प्रस्ताव क्षेत्रको भू-विज्ञान.....	५२
५.१.५ हावा, ध्वनि तथा पानीको गुणस्तर	५४
५.१.६ पानीको गुणस्तर.....	५४
५.१.७ भूकम्पीय जोखिम	५५
५.२ जैविक वातावरण.....	५६
५.२.१ जङ्गलको किसिम	५६
५.२.२ वनस्पतिका प्रमुख प्रजाति.....	५८
५.२.३ जीवजन्तुका प्रमुख प्रजाति.....	५९
५.३ सामाजिक- आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण	६०
५.३.१ प्रस्ताव क्षेत्र — प्रभावित नगरपालिकाको जनसङ्ख्या:	६०
५.३.२ जाति- जनजाति.....	६०
५.३.३ भाषा	६१
५.३.४ शिक्षा एवं साक्षरता	६२
५.३.५ पेशा	६३
५.३.६ ऊर्जा, बिजुली एवं सञ्चार.....	६३
५.३.७ खानेपानी एवं स्वास्थ्यको सुविधा	६४
५.३.८ यातायात र पहुँचमार्ग.....	६५
५.४ स्थानीयको प्रस्तावित अस्पताल प्रतिको धारणा	६६
६ प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण	६७
६.१ आयोजनाको डिजाइन	६७
६.२ आयोजना स्थल	६७

६.३	आयोजना प्रविधि	६८
६.४	प्रक्रिया र समय तालिका.....	६९
६.५	प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने.....	६९
7	प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरू तथा संरक्षणका उपायहरू.....	७६
७.१	सकारात्मक प्रभाव:.....	७६
७.१.१	निर्माण चरण.....	७६
७.१.२	सञ्चालन चरण.....	७७
७.२	नकारात्मक प्रभाव.....	७८
७.२.१	निर्माण चरण.....	७८
७.२.२	सञ्चालन चरण.....	८१
8	अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने तथा प्रतिकूल प्रभाव न्यून गर्ने उपायहरू.....	९७
८.१	अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने उपायहरू.....	९७
८.२	प्रतिकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने उपायहरू.....	१००
८.३	वातावरणीय लागतको सारांश.....	११७
9	वातावरणीय अनुगमन.....	११९
९.१	अनुगमनका प्रकारहरू.....	११९
९.१.१	प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Basel i ne Mbn i t ori ng) :.....	११९
९.१.२	प्रभाव अनुगमन (I mpact Mbn i t ori ng):.....	११९
९.१.३	नियमन अनुगमन (Compl i ance Mbn i t ori ng):.....	११९
९.२	वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरू:.....	१२०
९.३	अनुगमनको विधि:.....	१२०
९.४	अनुगमनको लागि समय तालिका.....	१२१
९.५	अनुगमन गर्ने निकाय:.....	१२१
९.६	अनुगमनको लागि अनुमानित रकम:.....	१२१
10	वातावरणीय परीक्षण.....	१३२
१०.१	वातावरणीय परीक्षण.....	१३२
१०.२	वातावरणीय परीक्षणमा सामान्यतया हुने संलग्न तीन पक्ष.....	१३२

१०.३	स्वैच्छिक वा बाध्यकारी सम्परीक्षणको लागि संलग्न पक्ष वा संस्थाको आधारमा वातावरणीय सम्परीक्षण आन्तरिक वा बाह्य हुन सक्नेछ :.....	१३२
१०.४	वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछ ।	१३३
11	निष्कर्ष तथा सुझाव	१४१
११.१	अध्ययनको निष्कर्ष	१४१
११.२	प्रतिबद्धता	१४१

तालिका सूची

तालिका १-१ : अध्ययनमा संलग्न विज्ञ टोली.....	१
तालिका २-१: लुम्बिनी प्रदेशमा स्वास्थ्य क्षेत्रको सङ्ख्या.....	६
तालिका २-२ : आयोजनाको विस्तृत जानकारी.....	९
तालिका २-३ : अस्पताल भवनको विवरण	११
तालिका २-४: प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका.....	१३
तालिका २-५ : सञ्चालनको क्रममा लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति (स्वास्थ्य तर्फ).....	१६
तालिका २-६ : सञ्चालनको क्रममा लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति (कार्यालय तर्फ).....	१८
तालिका २-७ : निर्माण तालिका.....	२१
तालिका ३-१ : आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रको रेखाङ्कन	२६
तालिका ३-२ : अध्ययन प्यारामिटर र मापन विधि.....	२८
तालिका ३-३ : तथ्याङ्क मापनको तालिका.....	३०
तालिका ३-४ : औचित्यता मापनको तरिका	३१
तालिका ३-५ : सार्वजनिक सुनुवाइको क्रममा उठेका मुख्य सवालहरू.....	३३
तालिका ४-१: नेपालको संविधान	३५
तालिका ४-२: नीति, योजना र रणनीति	३६
तालिका ४-३: ऐन	३७
तालिका ४-४ : नियमावली.....	४१
तालिका ४-५ : निर्देशिका/कार्यविधि/कार्यनीति	४२
तालिका ४-६ : अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता.....	४५
तालिका ५-१ : वायुको गुणस्तर	५४
तालिका ५-२: पानीको गुणस्तर	५५
तालिका ५-३ : वनस्पति प्रकार.....	५८
तालिका ५-४ : जीवजन्तुको प्रकार.....	५९
तालिका ५-५ : जनसङ्ख्या	६०
तालिका ५-६ : अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा रहेका जात जाति	६१

तालिका ५-७ : नगरपालिका भित्र प्रयोग हुने मुख्यतः भाषाहरू.....	६२
तालिका ५-८ : साक्षरता दर.....	६२
तालिका ५-९ : अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा रहेका घर परिवारको पेशा.....	६३
तालिका ५-१० : ऊर्जाको प्रयोग	६४
तालिका ५-११ : पानीको प्रयोग.....	६४
तालिका ६-१ : प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण.....	७०
तालिका ७-१ : अनुकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण	८६
तालिका ७-२: प्रतिकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण	८८
तालिका ८-१ : अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी	९८
तालिका ८-२ : प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी	१०१
तालिका ८-३ : कुल वातावरणीय लागतको सारांश.....	११८
तालिका ९-१ : : अनुगमनका सूचक	१२०
तालिका ९-२: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन	१२२
तालिका १०-१: : वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा.....	१३३
तालिका १०-२: वातावरणीय परीक्षणको लागि चेकलिष्ट	१३४

तस्विर सूची

चित्र २-१: नेपालको नक्सामा अस्पताल निर्माण हुने क्षेत्र.....	८
चित्र २-२: अस्पताल निर्माण हुने क्षेत्र गुगल नक्सामा.....	९
चित्र २-३: हस्पिटल निर्माण हुने क्षेत्र गुगल नक्सामा	२०
चित्र ३-१ : अस्पतालको मुख्य प्रभाव क्षेत्र	२७
चित्र ३-२: सार्वजनिक सुनुवाइको तस्विरहरू	३३
चित्र ५-१: प्रस्ताव रहने नगरपालिका को प्राकृतिक स्रोत नक्शा.....	४८
चित्र ५-२ : भैरहवामा तापक्रमको ग्राफ चित्र.....	५०
चित्र ५-३ : भैरहवामा वर्षाको ग्राफ चित्र.....	५१
चित्र ५-४ : भैरहवामा हावाको वेगको ग्राफ चित्र	५२
चित्र ५-५ : प्रस्ताव क्षेत्रको भूविज्ञान चित्र.....	५३
चित्र ५-६ : भूकम्पीय जोखिम नक्सामा प्रस्तावित क्षेत्र.....	५६
चित्र ५-७ : प्रस्ताव क्षेत्र र यसको नजिकको क्षेत्रमा पाइने वनको प्रकार	५७
चित्र ५-८ : नगरपालिका भित्रको खानेपानी वितरणको नक्सा	६५
चित्र ५-९ : नगरपालिका भित्रको पहुँचमार्गको नक्सा	६६

संक्षिप्त शब्दावली

आ.व.	आर्थिक वर्ष
क्र.स.	क्रम सङ्ख्या
कि.मि.	किलोमिटर
के.जि.	किलोग्राम
नं	नम्बर
ने.रु.	नेपाली रुपैयाँ
मि.मि.	मिलिमिटर
मे.अ.	मेडिकल अधिकृत
हे.अ.	हेल्थ असिस्टेन्ट
3R	Reduce, Reuse and Recycle
°C	Degree Celsius
BOD	Biochemical Oxygen Demand
COD	Chemical Oxygen Demand
CSSD	Central Sterile Supply Department
dB	Decibel
ECG	Electrocardiogram
EIA	Environmental Impact Assessment
IEE	Initial Environmental Examination
MDGP	MD in General Practice
MO	Medical Officer
MRI	Magnetic Resonance Imaging
NBC	Nepal National Building Code
NTU	Nephelometric Turbidity Unit
PM ₁₀	The particulate matter having a diameter of less than 10 micrometer
PM _{2.5}	The particulate matter having a diameter less than 2.5 micrometer
POPs	Persistent organic pollutants
SAICM	Strategic Approach to International Chemicals Management
TSP	Total Suspended Particles

१ प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्था नाम र ठेगाना

१.१ प्रस्तावकको परिचय

यस एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटलको प्रस्तावक एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा. लि. रहेको छ । कम्पनीको नाम र ठेगाना यस प्रकार छ ।

विवरण	प्रस्तावको	प्रस्तावकको
नाम	एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा. लि.	कमल भण्डारी फोन : ९८५७०२७६२५
ठेगाना	अन्नपूर्ण टोल, सिद्धार्थनगर न.पा. वडा नं – ८ रूपन्देही, लुम्बिनी प्रदेश	बुटवल उपमहानगरपालिका . वडा नं – ११ रूपन्देही, लुम्बिनी प्रदेश

१.२ परामर्शदाताको परिचय

प्रस्तावकद्वारा प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटलको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको जिम्मा धरातल सेवालाई दिइएको छ, जसको ठेगाना यस प्रकार रहेको छ ।

परामर्शदाताको विवरण

संस्था: धरातल सेवा

सिद्धार्थनगर, भैरहवा

फोन : ९८४३१४०८६५

ईमेल : manoj.neupane490@gmail.com

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्दा तपशिल बमोजिमका विज्ञहरूको संलग्न रहेको थियो ।

तालिका १-१ : अध्ययनमा संलग्न विज्ञ टोली

क्र.श.	नाम	पद	शैक्षिक योग्यता	IEE/ EIA
१	मनोज न्यौपाने	टोली नेता	स्नातकोत्तर (वातावरण विज्ञान)	३ EIA / २० IEE
२.	अर्चना त्रिपाठी	वनस्पति विज्ञ	स्नातकोत्तर (जीव विज्ञान)	१ EIA/५ IEE

३	प्रकाश चन्द्र पौडेल	समाजशास्त्री	स्नातकोत्तर (समाजशास्त्री)	५ EIA / १५ IEE
४.	विक्रम अर्याल	जनस्वास्थ्य विज्ञ	स्नातकोत्तर (जीव विज्ञान)	-
५.	कमल चौधरी	फिल्ड सहायक	स्नातक (वातावरण विज्ञान)	-
६.	आशीष श्रेष्ठ	फिल्ड सहायक	-	१ EIA / २० IEE
७.	शेष पटेल	फिल्ड सहायक	-	१ EIA / २० IEE

१.३ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्यता

लुम्बिनी प्रदेशले जारी गरेको वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ (अनुसूची ३, नियम ३ सँग सम्बन्धित (ट) अन्तर्गत) को अनुसार १०० शय्या भन्दा बढीको अस्पताल वा नर्सिङ होम वा चिकित्सा व्यवसाय सञ्चालन गर्नका लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने प्रावधान रहेको छ। प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.ले १५० शय्या सहितको अस्पताल निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने उद्देश्य राखेकोले यसको निर्माण तथा सञ्चालन गर्नु पूर्व वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

यस हस्पिटल निर्माण तथा सञ्चालन गर्दा अपनाउनुपर्ने वातावरणीय मापदण्डहरूलाई सरकारी कानुनी मापदण्ड अनुरूप व्यवस्थित रूपमा पालना गर्न र नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण ऐन—२०७६ र वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ एवं लुम्बिनी प्रदेश सभाबाट जारी वातावरण संरक्षण ऐन र नियमावलीले व्यवस्था गरे बमोजिम गर्न वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) को कार्यसूची तयार गरी सम्बन्धित मन्त्रालयमा स्वीकृतिका लागि पेश गर्नुपर्ने र सोही नियमावलीमा तोकिएको ढाँचामा प्रतिवेदन तयार पारी स्वीकृति लिनुपर्ने प्रावधान रहेकोले यस हस्पिटल निर्माण गर्दा के कस्तो वातावरणीय असर हुन्छ सो को लेखाजोखा गरि प्रतिवेदन तयार गर्न यो कार्यसूची निर्माण गरिएको हो ।

१.४ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको उद्देश्य:

वातावरण प्रभाव मूल्यांकनको मूल उद्देश्य भनेको निर्णयकर्ताहरूलाई परियोजनाका सम्भावित असरहरूको बारेमा जानकारी दिनु र स्वीकार्य तहमा प्रतिकूल प्रभावहरूलाई हटाउन वा घटाउनका

लागि उपयुक्त उपायहरूको सुझाव दिनु हो ताकि यो परियोजना सामाजिक रूपले स्वीकार्य र वातावरणीय रूपमा ठीक ढङ्गले कार्यान्वयन हुन सकोस्। लुम्बिनी प्रदेश सरकारले जारी गरेको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७को मातहतमा रहेर प्रस्तावित यस अस्पतालको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन गर्न लागिएको हो । वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनका उद्देश्यहरू निम्न अनुसार छन् ।

- प्रस्तावित हस्पिटल निर्माण हुने क्षेत्रको विद्यमान भौतिक, रासायनिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणको आधारभूत अवस्था कस्तो छ पहिचान गर्ने
- प्रस्तावित हस्पिटलको निर्माण तथा सञ्चालन गर्दा प्रस्तावित हस्पिटलको भौतिक, जैविक र सामाजिक वातावरणमा सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरूको पहिचान, आकलन र मूल्याङ्कन गर्ने
- प्रस्ताव क्षेत्रमा सार्वजनिक सुनुवाइ गरी स्थानीय जनता तथा सरोकारवाला निकायबाट प्राप्त राय सुझाव सङ्कलन गरी प्रतिवेदनमा समावेश गर्ने।
- सरोकारवालाहरूसँग छलफल गर्नुका साथै विकल्पहरूको विश्लेषण गर्ने
- नकारात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण तथा सकारात्मक प्रभावहरूको अभिवृद्धिका उपायहरू पहिल्याउने
- अनुगमन लागत र योजना सहित वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको विकास गर्ने
- यस क्षेत्रमा सञ्चालन हुने परियोजना वा अन्य स्रोत व्यवस्थापन संस्थालाई वातावरणीय क्षति र वातावरणीय जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्न र परियोजना क्षेत्रमा समुदायहरूलाई प्राकृतिक स्रोत र वातावरणीय व्यवस्थापन र सामाजिक-आर्थिक लाभमा सुधारका लागि सम्भाव्यताहरू निर्धारण गर्न आवश्यकताहरूको रूपरेखा बनाउने

१.५ अध्ययनको सीमा तथा सम्बन्धित अन्य कुरा:

प्रस्तावित अस्पतालको अध्ययन सीमा प्रस्ताव क्षेत्रको प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको पहिचान गरी उचित सुझाव प्रदान गर्नु हो । अध्ययन सीमा भित्र पर्ने सम्पूर्ण आधारभूत वातावरण बारे अध्ययन गरिएको छ ।

२ प्रस्तावको परिचय

२.१ भूमिका

स्वास्थ्य क्षेत्र अत्यन्तै महत्वपूर्ण र संवेदनशील क्षेत्र हो । यसको सम्बन्ध मानवको अमूल्य जीवनसँग जोडिएको हुन्छ । स्वास्थ्य असल भएमा जीवनका हरेक पक्षमा मानिसले सफलता हासिल गर्न सक्दछ । कुनै समयमा विभिन्न आपत्—विपदबाट मुक्त अवस्थालाई स्वास्थ्यको रूपमा लिएको पाइन्छ । कुनै समयमा दीर्घायु जीवनलाई स्वास्थ्यको रूपमा लिएको पाइन्छ भने कुनै समयमा रोगबाट मुक्त रहेको अवस्थालाई लिइएको पाइन्छ । यसरी बदलिँदो समयअनुसार स्वास्थ्यको अर्थ फरक—फरक रूपमा आएको भए पनि स्वास्थ्यलाई रोगबाट मुक्त भएको अवस्था हो । महत्वपूर्ण अर्थ राख्ने भएकोले नेपालको संविधान २०७२ ले स्वास्थ्य सम्बन्धी हकलाई एक प्रमुख हकको रूपमा स्थान दिइएको छ ।

नेपालमा समग्र स्वास्थ्य क्षेत्रको योजना विकास वि. स. २०१३ को प्रथम आवधिक योजना सँगै सुरु भएको थियो । वि.स. २०३२ मा १५ वर्षे प्रथम दीर्घकालीन स्वास्थ्य योजना लागू भएको र वि.स. २०५४ मा २० वर्षे दोस्रो दीर्घकालीन स्वास्थ्य योजना लागू भएको थियो । राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, २०४८ ले संरचना गत विकास, विस्तार र स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको लगानी र सहभागितालाई प्रवर्द्धन गरेको थियो । त्यसैगरी स्वास्थ्य नीति, २०७१ ले जनसहभागिता मूलक निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवालालाई जोड दिएको थियो । हालको स्वास्थ्य नीति, २०७६ ले स्वास्थ्य क्षेत्रलाई संघीय संरचना अनुसारको स्वास्थ्य प्रणाली मार्फत संविधान प्रदत्त नागरिकको स्वास्थ्य सम्बन्धी मौलिक हक र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सर्वव्यापी पहुँच सुनिश्चित गर्ने कुरामा जोड दिएको छ । स्वास्थ्यमा सर्वव्यापी पहुँच को अवधारणा अनुरूप प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक तथा पुनस्थापनात्मक सेवालालाई एकीकृत रूपमा विकास तथा विस्तार गर्ने रणनीति रहेको छ ।

विगतको तुलनामा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने संस्था र चिकित्सकको सङ्ख्यामा वृद्धि भएपनि नेपालको आवश्यकता तथा जनसङ्ख्याको अनुपातमा भने संस्था र चिकित्सक सङ्ख्या दुबै अपर्याप्त देखिन्छ । कोरोना महामारीको दोस्रो लहर सम्म भोगि सक्दा नेपालमा अझै पनि सुविधा सम्पन्न अस्पतालहरू सङ्ख्या अपुग रहेको देखिन्छ । विशेष गरेर ठूला सुविधा सम्पन्न अस्पतालहरू काठमाडौं केन्द्रित हुँदा कतिपय सुविधाका लागि देश भरबाट काठमाडौं सम्म धाउनु परेको छ । लुम्बिनी प्रदेशको अवस्था पनि अन्य स्थानको भन्दा फरक देखिँदैन ।

तालिका २-१: लुम्बिनी प्रदेशमा स्वास्थ्य क्षेत्रको सङ्ख्या

Service Outlets	Bardiya	Rupandehi	Kapilvastu	Pyuthan	Rolpa	Dang	Nawalparasi	Palpa	Banke	Arghakhanchi	Gulmi	Rukum East	Province Total
Government Hospital	1	2	3	1	1	3	2	2	2	1	1	1	20
Primary Health Care Center	3	5	2	2	2	2	2	2	3	2	4	1	30
Health Post	30	64	73	46	49	36	36	62	44	39	76	15	570
Urban Health Center	12	15	6	3	8	31	4	5	8	1	9	0	102
Community Health Unit	6	5	4	8	16	18	5	13	2	5	15	2	99
Basic Health Service Center	24	11	2	12	2	13	15	0	21	6	5	0	111
PHC-ORCs	156	229	289	155	180	144	105	185	142	80	236	41	1942
Immunization Clinics	198	276	377	251	215	186	161	235	269	171	311	54	2704
FCHVs	841	1511	1106	441	459	902	346	615	789	845	995	144	8994
Private Health Facilities	10	71	19	5	5	20	12	8	29	7	6	0	192
No. of OTC	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stabilization Center for SAM cases	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nutrition Rehabilitation Home	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2
Birthing Center	25	21	23	51	52	36	11	31	34	18	49	12	363
DR Center	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2
Dr Sub Center	1	1	1	1	1	2	1	2	1	1	1	0	13
Gene-Xpert	1	1	1	1	0	1	1	1	2	0	1	0	10
ART Sites	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1	0	14
Ost Sites	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2
DR Hostel	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1

स्रोत : वार्षिक प्रतिवेदन, २०७६/२०७७, लुम्बिनी प्रदेश, स्वास्थ्य निर्देशनालय

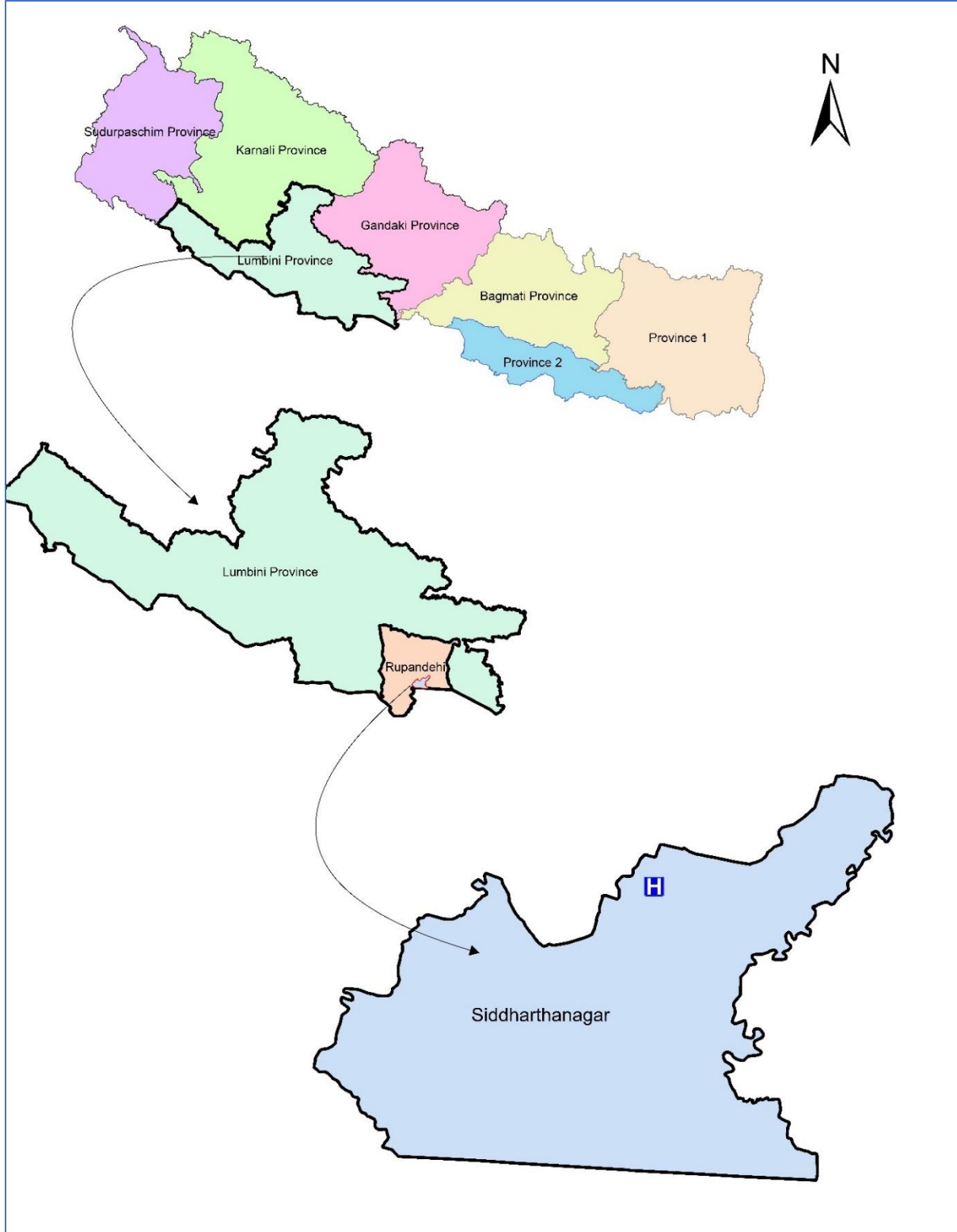
तीव्र सहरीकरणले प्रभाव पारेको भैरहवा र बुटवल क्षेत्रमा संख्यात्मक हिसाबले स्वास्थ्य सेवा दिने उद्देश्यले स्थापित संस्थाहरूको हाल उल्लेख मात्रामा वृद्धि देखिए पनि यस क्षेत्रको जनसङ्ख्याको चापको हिसाबले कम नै देखिन्छ । यस्तै गरेर खुलेका कतिपय अस्पतालहरूले अत्याधुनिक सेवा सुविधा प्रदान गर्न सकेका छैनन् । यसका अतिरिक्त सरुवा रोगको व्यवस्थापन, नसर्ने रोगको बढ्दो भार, बढ्दो सहरीकरण अनुरूपको सहरी स्वास्थ्य सेवाको विस्तार, प्राकृतिक प्रकोप, प्रदूषण, जलवायु परिवर्तन एवम् सडक दुर्घटनाबाट हुने क्षतिहरूका हिसाबले पनि यस क्षेत्रमा अझै पनि गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा दिने अस्पतालको खाँचो देखिन्छ ।

प्रस्तावित आयोजना "एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि." लुम्बिनी प्रदेशको रूपन्देही जिल्ला अन्तर्गत सिद्धार्थनगर नगरपालिकामा स्थापना भएर १५० शय्या सहितको उच्च स्तरीय सेवा दिने उद्देश्य सहित स्थापना तथा सञ्चालनको लक्ष्य राखेको छ । यसको निर्माणले केही हदसम्म भएपनि गुणस्तरीय र उच्चस्तरीय स्वास्थ्य सेवा लिनका लागि काठमाडौँ तथा छिमेकी राष्ट्र भारत सम्म जानु पर्ने बाध्यता हट्नेछ ।

२.२ प्रस्तावको विवरण

२.२.१ आयोजनाको अवस्थिति र पहुँच

प्रस्तावित अस्पताल लुम्बिनी प्रदेशको रूपन्देहीमा निर्माण तथा सञ्चालनको प्रस्ताव गरिएको छ । यस आयोजना मुख्य अस्पताल सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको वडा नं ८ अन्नपूर्ण टोल (२७°३१'१६.६५" उत्तरी अक्षांस र ८३°२७'१२.३१ पूर्वीय देशान्तर) मा निर्माण हुनेछ । प्रस्तावित अस्पताल निर्माण हुने क्षेत्र भैरहवाको बुद्ध चोकबाट ३५० मिटर उत्तर भैरहवा-बुटवल सडक खण्डबाट ५० मिटरको दूरीमा पश्चिम तर्फ रहेको छ । प्रस्तावित निर्माण हुने क्षेत्रहरूलाई क्रमसः तलका तस्वीरहरूमा देखाइएको छ ।

चित्र २-१: नेपालको नक्सामा अस्पताल निर्माण हुने क्षेत्र

चित्र २-२: अस्पताल निर्माण हुने क्षेत्र गुगल नक्सामा

२.२.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरू:

प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरू तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका २-२ : आयोजनाको विस्तृत जानकारी

१.	प्रस्तावको नाम	एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.
२.	प्रस्तावको अवस्थिति	
	प्रदेश	लुम्बिनी प्रदेश
	जिल्ला	रूपन्देही
	स्थानीय निकाय	मुख्य अस्पताल निर्माण हुने : सिद्धार्थनगर नगरपालिका — ८
	अवस्थिति	२७°३१'१६.६५"N उत्तरी अक्षांश ८३°२७'१२.३१"E पूर्वीय देशान्तर
	उचाइ	समुन्द्र सतह देखि ११३ मि.

३.	भौगोलिक हावापानी	
	भू-बनोट	समथर
	माटो	पाँगो (सामान्य उर्वर)
	हावापानी	उष्ण
४.	प्रस्तावको किसिम	आधुनिक स्तरको अस्पताल
५.	शय्या सङ्ख्या	१५०
६.	कुल जग्गाको क्षेत्रफल	सिद्धार्थनगर (७,५२५. ४६ वर्ग मिटर , १.११ बिघा)
७.	जग्गाको स्वामित्व	आफ्नै
८.	जग्गाको कित्ता नं	सिद्धार्थनगर — २७, ६१, ६०, १८०, १९६
९.	पानीको श्रोत	भूमिगत पानी
१०.	फोहरको उत्पादन	प्रति बिरामी : ३ के.जी. प्रति दिन ४५० के.जी. प्रति दिन (जोशी एट. एल. २०१७)
११.	फोहर व्यवस्था	फोहरको वर्गीकरण जैविक फोहर : कम्पोस्ट मल उत्पादन अजैविक फोहर : पुनः प्रयोगलाई संक्रमण रहित परि प्रयोग गरिने पुनः चक्रीय फोहरमैलालाई बिक्री गर्ने संक्रमित फोहर : Sodium Hypochlorite - based technology (१८० मिनेटमा ६०० के.जी. फोहर व्यवस्थापन गर्न सक्ने क्षमता भएको)
१२.	अस्पतालको कुल क्षेत्रफल	७,५२५. ४६ वर्ग मिटर , १.११ बिघा
	खुल्ला रहने क्षेत्रफल	२४०० वर्ग मि. (३२ %)
	अस्पतालको भवनले कुल ओगट्ने क्षेत्रफल	१७७० वर्ग मि. (२४ %)
	हरियाली क्षेत्र	१२७५ वर्ग मि. (१७ %)
	पार्किङ क्षेत्र	२२४१ वर्ग मि.
	फोहर व्यवस्थापन क्षेत्र	६० वर्ग मि.
१३.	फोहर पानी प्रशोधन	General Sewer Treatment (५० KLD) ल्याब तथा अन्य स्वास्थ्यजन्य (स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने,

		स्वास्थ्य अनुसन्धान तथा निदान केन्द्र, जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला आदिबाट निस्कने) फोहर पानीलाई: ETP plant (2KLD)
१४.	आपत्कालिन/ प्रकोप व्यवस्थापनको लागि प्रयोग हुने संरचना	आकस्मिक द्वार तथा आकस्मिक भर्यागको व्यवस्था, लिफ्ट , प्रत्येक तल्लामा अग्नि नियन्त्रण संयन्त्र (Fire extinguisher)
१५.	सुविधाहरू	मेडिकल प्रयोग प्रयोगशाला (एक्सरे, इमेजिंग भिडियो एक्सरे, सिटिस्क्यान, एमआरई) ब्लड बैंक, विर्य ब्यांक, अंग प्रत्यारोपण बैंकहरू, रगत परीक्षण तथा विश्लेषण गर्ने प्रयोगशालाहरू, हवाई तथा थल एम्बुलेन्स सेवा
१६.	आयोजनाको अनुमानित लागत	ने.रु. ३ अर्ब ७० करोड

श्रोत : एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.को विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन, २०७८

तालिका २-३ : अस्पताल भवनको विवरण

तल्ला	क्षेत्रफल (वर्ग मि.)	विवरण
तल्लो बेसमेन्ट	२८१८.००	पार्किङ (चार चक्के — १७) (स्टोर)
माथिल्लो बेसमेन्ट		पार्किङ (चार चक्के — ३१) (दुई चक्के — १००), साइकल पार्किङ (१०) रिसेप्सन , ल्याब (Pathology, Microbiology, Histopathology, Hematology, Biochemistry, Blood Bank, Molecular Lab, Biochemistry Lab)
भुईँ तल्ला	१७७०.००	इमर्जेन्सी वाड (२० बेड), फार्मसी, रिसेप्सन , x-ray, ECG, Endoscopy, Eco, Radiology रुम
पहिलो तल्ला	१७७०.००	ओपिडी वाड (१४ बेड), प्रसुती वाड (१२ बेड)
दोस्रो तल्ला	१७७०.००	आइसीयु बेड — १२ वटा मेजर ओटी बेड — २ माइनर ओटी बेड — २ हाइब्रिड क्याथल्याब — १ प्रि. ओपी — ३

		पोस्ट ओपी — ६
तेस्रो तल्ला	१७७०.००	सिसियू — १३ बेड एचडीयू — २६ बेड पीओव्यू — १५ बेड
चौथो तल्ला	१७७०.००	सर्जिकल वाड — ३१ बेड जेनरल वाड — ३६ बेड पेडीयात्रिक — १२ बेड
पाँचौ तल्ला	१७७०.००	क्याबिन बेड — ३१ बेड न्यूरो वाड — १४ बेड
छैठौ तल्ला	१७७०.००	अफिस, चमेनागृह, जिम, पुस्तकालय
सातौ तल्ला	२२३.२०	हेलिप्याड, स्टोर

श्रोत : एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.को विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन, २०७८

२.२.३ प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू:

प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई ३ भागमा तलका उपशीर्षकहरू विभाजन गरिएको छ ।

२.२.३.१ निर्माण पूर्व चरण

यस आयोजना निर्माण तथा सञ्चालनका लागि जग्गा छनौट भइसकेको अवस्था छ । यसको छनोट पश्चात् यस आयोजनाका लागि संरचनाहरू निर्माण पूर्व निम्न कार्यहरू गरिने छ ।

- विस्तृत ईन्जिनियरिङ्ग ड्रइङ्ग ।
- निर्माण योजना तयारी ।
- टेन्डर आव्हान प्रक्रिया ।
- निर्माण ठेक्का प्रक्रिया ।
- कामदार शिविर निर्माण ।
- फोहर मैला व्यवस्थापन ।
- कामदार शिविरका लागि बिजुली बत्ती, खानेपानी तथा अन्य स्रोतहरूको स्थापना ।

२.२.३.२ निर्माण चरण

निर्माण चरणमा चरणबद्ध रूपमा संरचनाहरूको निर्माण गरिनेछ । निर्माण चरणमा मुख्य प्राथमिकता अस्पताल निर्माणलाई दिइनेछ भने यसको सम्पूर्ण कार्य सकेपछि मात्र आवास निर्माणको काम थालिनेछ । यस चरणमा निम्न क्रियाकलापहरू हुनेछन् ।

- निर्माण सामग्रीको ढुवानी ।
- कामदारका लागि शिविर सञ्चालन ।
- अस्पताल भवन तथा आयोजनाको लागि आवश्यक पूर्वाधार/संरचनाहरू निर्माण ।
- वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन गर्ने ।

२.२.३.३ सञ्चालन चरण

यसको सञ्चालन चरणमा निम्न कार्यहरू आवश्यक रहन्छ ।

- अस्पतालमा आवश्यक जनशक्तिको छनौट ।
- बिरामीहरूलाई सेवा प्रदान ।
- अस्पताल जन्य फोहरमैला व्यवस्थापन ।
- खानेपानी व्यवस्थापन र सरसफाई ।
- ढल निकास र फोहोर पानी व्यवस्थापन ।
- विपद् व्यवस्थापनको तयारी ।
- वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन गर्ने ।

२.२.३.४ प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका

यस प्रस्तावको कार्यान्वयन तालिकालाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २-४: प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका

क्र.स	आयोजना सम्बन्धी गतिविधि	पहिलोको वर्ष				दोस्रो वर्ष				तेस्रो वर्ष			
		१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४
१	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (DPR) तयारी/ वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन												

	(EIA) अध्ययन																	
२	अस्पताल निर्माण कार्य																	
३	मूल्याङ्कन र अनुगमन																	
४	परियोजना सञ्चालन चरण																	

२.२.४ निर्माण सामग्री

यस आयोजनाको संरचना निर्माणको लागि निर्माण सामग्री जस्तै बालुवा, कोर्स एग्रीगेट, सिमेन्ट, ढुंगा, गिट्टी, स्टिल छड, इट्टा, तारजाली, काठ, स्टिल, फलाम, सिसा, लगायतका सामग्रीहरूको आवश्यकता पर्दछ । यस आयोजनाका संरचनाहरूको निर्माणका लागि निर्माण सामग्री अधिकतम रूपमा स्थानीय क्षेत्र तथा रूपन्देही जिल्ला भित्रबाट नै ल्याउने प्रयास गरिनेछ । यस बाहेक अन्य निर्माण सामग्रीहरू चितवन तथा काठमाडौँबाट ल्याइनेछ ।

२.२.५ प्रयोग हुने ऊर्जाको किसिम (श्रोत र खपत हुने परिमाण)

निर्माण चरणमा विभिन्न इन्धन तथा विद्युतीय ऊर्जाको खपत गरिनेछ । अस्पतालले राष्ट्रिय विद्युत् प्रसारण लाइनबाट विद्युत् आपूर्ति गर्नेछ । प्रति महिना १००० किलोवाट घण्टा विद्युत खपत गरिनेछ यसबाहेक विद्युत कटौतीको अवधिमा ४०० के. भी. ए. क्षमताको जेनरेटर पनि प्रयोग गरिनेछ । निर्माण सामग्री तथा स्पोइल ओसार पसार गर्न यातायातका साधनहरूमा पनि डिजेलको प्रयोग गरिनेछ । श्रमिक शिविरहरूमा खान पकाउन एलपी. ग्याँस प्रयोग गरिने छ ।

२.२.६ प्रयोग हुने प्रविधि

आयोजना निर्माणको क्रममा वातावरणमा कम भन्दा कम असर पर्ने गरी यान्त्रिक तथा श्रममा आधारित सहभागिता मूलक वातावरणमैत्री तथा यान्त्रिक विधि (Labor based Environmentally Friendly and Participatory(LEP) approach) प्रयोग गरी निर्माण गरिनेछ । यसका साथसाथै, आयोजना निर्माणका लागि प्राकृतिक वातावरणलाई ध्यानमा राखी वातावरणमैत्री संरचनाहरूको निर्माणका लागि आयोजना प्रतिबद्ध रहेको छ । भएको वातावरणलाई नास नगरी माटो सुहाउँदो

निर्माण कार्य प्रवर्धन गरिनेछ । यसका अलावा संरचनाहरूको डिजाइनलाई ऊर्जा खपत कम हुने गरी बनाइनेछ ।

सञ्चालनको क्रममा यस अस्पतालमा डाएग्नोस्टिक सेन्टर (क्वारेन्टईन, आईसोलेशन वार्ड, रेडियोलोजी, अल्ट्रासाउण्ड, ECG इको कार्डियोग्राफी, ब्रोन्कोस्कोपी, ग्यास्ट्रो-ईन्डोस्कोपी, कोलोनोस्कोपी) बाहेक र अन्तर सेवा (सरफरी, युरोलोजी, गाइनोकोलोजी र अर्थोपेडिक्स, बाल रोग, नाक, कान, घाटी), (मेडिकल वार्ड, सर्जिकल वार्ड), प्याथोलोजी ल्याब, आदि जस्ता Ancillary facilities रहने छन् ।

फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि वार्ड/युनिटहरूमा फोहरमैला स्रोतमा नै छुट्याई तोकिएका कन्टेनरमा जम्मा गरिनेछ र सो को जानकारी सेवा ग्राही र कुरुवालाई दिइनेछ । फोहोरको वर्गीकरण गर्न विभिन्न रंगका बाल्टिन वा विनहरूको उचित प्रयोग सहितको व्यवस्थापन गरिनेछ । फोहर व्यवस्थापनमा प्रयोग हुने विन / बाल्टिनहरूमा देहाय बमोजिम रङ्ग कोडिङ्ग मापदण्ड लागू गरिनेछ:

- हरियो रङ: कुहिने सामान्य फोहरका लागि
- नीलो रङ: नकुहिने सामान्य फोहरका लागि
- रातो रङ: जोखिम युक्त फोहरका लागि (संक्रमित), प्याथोलोजिकल, धारिलो, औषधिजन्य तथा साइटोटोक्सिक
- पहेलो रङ: जोखिमयुक्त रासायनिक फोहरका लागि
- कालो रङ: जोखिमयुक्त रेडियोधर्मी फोहरका लागि गरिनेछ ।

फोहोर वर्गीकरण, सङ्कलन तथा भण्डारणमा प्रयोग हुने हरेक विन / बाल्टिन (औषधि उपचार टूलीमा प्रयोग हुने समेत) मा तस्विर तथा विवरण सहितको लेबलिङ्ग गरिनेछ । संक्रमित सुई नष्ट गर्न (Needle Cutter वा Needle destroyer) उपकरण को प्रयोग गरिनेछ । साधारण, संक्रमित, धारिलो, औषधिजन्य तथा साइटोटोक्सिक, रासायनिक र रेडियोधर्मी जस्ता फोहरलाई छुट्टा छुट्टै भण्डारण गरिनेछ । हावा र प्रकाश राम्ररी आउने छुट्टै कोठा/ स्थानको व्यवस्था गरी संक्रमित फोहरलाई गर्मी मौसममा २४ घण्टा र जाडो मौसममा ४८ घण्टा भित्र विसर्जन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । सामान्य र जोखिम युक्त फोहर छुट्टा छुट्टै ट्रलिको को प्रयोग गरी भीडभाड नहुने समय र क्षेत्र हुँदै सुरक्षित साथ फोहर ओसारपसार गरिनेछ । त्यस्तै संक्रमित फोहर पानी प्रशोधन गर्नको

लागि फोहर पानी प्रशोधन गर्ने यन्त्र जडान गरिनेछ र फोहर पानी प्रशोधन पश्चात् मात्रा ढलमा निकास गरिनेछ ।

२.२.७ आवश्यक जनशक्ति

यस आयोजना आफैमा ठूलो आयोजना हो । यस आयोजनाको निर्माण चरण तथा सञ्चालन चरणमा धेरै ठूलो सङ्ख्यामा दक्ष तथा अदक्ष जनशक्तिको आवश्यकता पर्दछ । आयोजना निर्माणमा करिब २० जना दक्ष जनशक्ति र ८० जना अदक्ष जनशक्तिको आवश्यक पर्दछ ।

अस्पताल आफैमा अति संवेदनशील क्षेत्र हुने भएकोले यसको सञ्चालनका दक्ष जनशक्तिको ठूलो आवश्यकता पर्दछ भने यस सँगै अन्य कार्यको लागि अदक्ष जनशक्तिको आवश्यकता पर्दछ । यसको सञ्चालन पछि ३४० स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्ति तथा ७५ जना अन्य दक्ष तथा अदक्ष जनशक्तिलाई रोजगारको अवसर मिल्ने छ । तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको दक्ष जनशक्ति स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड, २०७७ अनुसार पर्याप्त हुने देखिन्छ ।

सञ्चालन चरणमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिहरूको विवरणहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २-५ : सञ्चालनको क्रममा लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति (स्वास्थ्य तर्फ)

कर्मचारीहरू	फुल टाइम	पार्ट टाइम
प्राविधिक जनशक्ति		
सिईयो	१	
मेडिकल निर्देशक	१	
एनथेसिन्स्ट	२	
कार्डियोलोजिस्ट	५	
कार्डियोभेस्कुलर सर्जन	५	
डर्माटोलोजिस्ट	१	
ईआर फिजिसियन	२	१
जनरल सर्जन	३	१
न्युरोलोजिस्ट	१	
गाइनो	४	
ओपथ्यामोलोजिस्ट	१	
अर्थोपेडीसीयन	२	१

पेडीयाट्रिसियन	२	२
फिजिसियन	३	१
साइक्याटरिस्ट	१	
रेडियोलोजिस्ट	२	
इन्टेसीभिस्ट	२	
प्याथोलोजिस्ट	२	
माइक्रोबायोलोजिस्ट	१	
बायोकेमिस्ट	१	
मेडिकल अफिसर	१२	२
म्याट्रोन	१	
असिस्टेन्ट म्याट्रोन	२	
नर्सिङ इन्चार्ज	५	
एच ए	९	२
एसबिए नर्स	६	१
ओटि सहायक	९	२
एनेस्थेसिया सहायक	९	२
स्क्रब नर्स	९	२
ओटि नर्स	९	२
स्टाफ नर्स	१३८	२३
ब्रोंकोस्पी टेक्निसियन	१	
कोलोनोस्पी टेक्निसियन	१	
इन्डोस्कोपी टेक्निसियन	१	
युसजी टेक्निसियन	२	
इको टेक्निसियन	३	
ओपिडी टेक्निसियन	२५	
रेडियोग्राफर अफिसर	६	१
रेडियोग्राफर	३	१
फिजियोथेरापिस्ट	१	
फिजियोथेरापिस्ट टेक्निसियन	१	
फिर्जीयोथेरापी सहायक	२	

ल्याब टेक्निसियन	१५	३
ल्याब सहायक	१५	३

श्रोत : एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.को विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन, २०७८

तालिका २-६ : सञ्चालनको क्रममा लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति (कार्यालय तर्फ)

कर्मचारीहरू	फुल टाइम	पार्ट टाइम
एड्मिनिस्ट्रेसन निर्देशक	१	
हस्पिटल म्यानेजर	१	
मुख्य एकाउन्टेन्ट अफिसर	१	
एकाउन्टेन्ट अफिसर	१	
क्वासियर	१२	१
रिसर्च एण्ड काउन्सिल अफिसर	१	
सामाजिक कल्याण अफिसर	१	
ट्रेनिङ एण्ड डेभलोपमेन्ट अफिसर	१	
प्रोक्रुमेन्ट अफिसर	१	
मार्केटिङ एण्ड पीआर अफिसर	१	
मार्केटिङ सहायक	२	
आइटी अफिसर	१	
आइटी सहायक	१	
मेडिकल रेकर्ड अफिसर	१	
मेडिकल रेकर्ड सहायक	१	
ल्याउट्री इन्चार्ज	१	
ल्याउट्रीसहायक	२	
फार्मेशी इन्चार्ज	१	
स्टोर किपर	१	
स्टोर असिस्टेन्ट	१	
सिसिएसडी टेक्निसियन	१	
सिसिएसडी सहायक	२	
माली	२	
सेक्युरिटी	१०	

चालक	५	
फार्मेसिस्ट	९	२
फुड एण्ड न्यूट्रिसनिस्ट	१	
फुड एण्ड न्यूट्रिसनिस्ट सहायक	१	
बायोमेडीकल इन्जिनियर	१	
बायोमेडीकल टेक्निसियन	१	
सिभिल इन्जिनियर	१	
इलेक्ट्रीसियन	१	
प्लम्बर	२	

श्रोत : एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.को विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन, २०७८

२.२.८ जग्गा

प्रस्तावित आयोजना सिद्धार्थनगर नगरपालिका वडा नं ८ अन्नपूर्ण टोलमा पर्दछ । प्रस्तावित जग्गाको लागि आवश्यक पर्ने ७,५२५. ४६ वर्ग मिटर (१.११ बिघा) जग्गा यस अघि बाझो जमिनको रूपमा रहेको थियो । अस्पताल निर्माणको भवनले कुल १७७० वर्ग मि. (२३.५ %) जग्गा क्षेत्रफल ओगट्ने छ । यस्तै गरेर कुल जग्गाको १७ % क्षेत्रफलमा हरियाली कायम गरिनेछ ।

प्रस्तावित जग्गा सिद्धार्थ राजमार्ग अन्तर्गतको भैरहवा-बुटवल सडक खण्डबाट करिब २० मिटरको दूरीमा पर्दछ । यस क्षेत्र कुनै पनि संरक्षित वा संवेदनशील क्षेत्रमा पर्दैन । प्रस्तावित क्षेत्रलाई तलको तस्वीरमा देखाइएको छ ।

चित्र २-३: हस्पिटल निर्माण हुने क्षेत्र गुगल नक्सामा

२.२.९ निर्माण तालिका

यस प्रस्ताव निर्माण न्यूनतम १८ महिना र अधिकतममा २४ महिना भित्र गरी सक्ने योजना प्रस्तावको रहेको छ। प्रस्तावित आयोजनाको अधिकतम निर्माण तालिका तलको तालिकामा तालिकिकरण गरिएको छ ।

यस्तै गरेर भवन निर्माण गर्दा उत्तर तर्फ मोहडा हुने गरी नगरपालिकाको आवश्यक मापदण्डहरू क्षेत्रफल छोडेर निर्माण गरिनेछ ।

तालिका २-७ : निर्माण तालिका

क्र.सं.	कार्य विवरण	महिना											
		२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४
१	कामदार शिविर निर्माण तथा सर्भे												
२	फाउन्डेशनको काम, साइट खाली गर्ने काम, उत्खनन कार्य, Raft र स्तम्भ आर / एफको काम												
३	जग्गा पर्खालको काम, प्लिंथ बीम आर / एफ, फार्मवर्क, फ्लोरिंगको लागि P.G.C सोल												
४	सुपरस्ट्रक्चरको काम, भुईँ तल्ला, बीम र स्ल्याब फार्मवर्कहरू												
५	भुईँ तल्ला, स्तम्भ आर / एफ, फार्मवर्क र कन्क्रिटिंग, भुईँ तल्ला, बीम र स्ल्याब फार्मवर्क सटरिंग												
६	पहिलो तल्ला, बीम र स्ल्याब फार्मवर्कहरू, भुईँ तल्ला, ईट्टाको												

	कार्य												
७	दोस्रो तल्ला, इलेक्ट्रिक वायरिंग कार्य, प्लास्टर कार्य, पहिलो तल्ला, ईट्टाको कार्य												
८	तेस्रो तल्ला, टायल, मार्बलको कार्य, दोस्रो तल्ला, ईट्टाको कार्य, इलेक्ट्रिक वायरिंग, माथिल्लो तल्ला, फ्लोर स्तम्ब स्लाब कार्य												
९	चौथो तल्ला, पेंटिंग कार्य, तेस्रो तल्ला, टायल, मार्बलको कार्य, पेंटिंगको कार्य, माथिल्लो तल्ला, प्लास्टरको कार्य												
१०	पाचौ तल्ला, ढोका तथा झ्याल, ग्रिल र रैलिंगको कार्य, चौथो तल्ला, ढोका तथा झ्याल, ग्रिल र रैलिंगको कार्य, माथिल्लो तल्ला, पेंटिंगको कार्य, ढोका तथा झ्यालको कार्य,												
११	छैठो तल्ला, सेनेटरी र इलेक्ट्रिक सामान फिटिंग कार्य,												

	पाचौ तल्ला सेनेटरी र इलेक्ट्रिक सामान फिटिंग कार्य,												
१२	बाहिरी कार्य, बाहिरी क्लाडिंग, पूर्ण फर्निशिंग कार्यहरू, सिमा पर्खाल को कार्य												
१३	सिमा पर्खाल, ल्यान्डस्केप कार्यहरू												

श्रोत : एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.को विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन, २०७८

२.३ प्रस्तावको उद्देश्य

प्रस्तावित आयोजना “एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि.” लुम्बिनी प्रदेशको रूपन्देही जिल्ला अन्तर्गत सिद्धार्थनगर नगरपालिकामा स्थापना भएर १५० शय्या सहितको उच्च स्तरीय सेवा दिने उद्देश्य सहित स्थापना तथा सञ्चालनको लक्ष्य राखेको छ । यसको निर्माणले केही हदसम्म भएपनि गुणस्तरीय र उच्चस्तरीय स्वास्थ्य सेवा लिनका लागि काठमाडौं तथा छिमेकी राष्ट्र भारत सम्म जानु पर्ने बाध्यता हट्नेछ ।

यसको साथै देशको प्रचलित नियम अनुसार राष्ट्र तथा स्थानीय निकायलाई राजस्व तिर्ने तथा सामाजिक दायित्व बहन गर्दै देशको स्वास्थ्य तथा सामाजिक क्षेत्रमा उल्लेखनीय योगदान गर्ने पनि यसको अर्को उद्देश्य रहेको छ । यस्तै गरेर यसको निर्माण तथा सञ्चालनले रोजगारीको सिर्जना पनि हुन्छ ।

३ प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाइएको विधि

यस अध्ययनको अध्ययन विधि, पद्धति र प्रक्रिया लुम्बिनी प्रदेशले जारी गरेको वातावरणीय संरक्षण ऐन २०७७ तथा नियमावली, २०७७ अनुसार गरिएको थियो । प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनको लागि निम्नअनुसारको विधि अपनाई तयार गरिएको थियो ।

३.१ सन्दर्भ ग्रन्थ पुनरावलोकन

सन्दर्भ सामाग्रीहरूको पुनरावलोकनमा उपलब्ध सन्दर्भ सामाग्रीहरूको पुनरावलोकन, नक्साहरू अध्ययन र व्याख्या विश्लेषण तथा प्रस्तावित कार्यबाट पर्न सक्ने जैविक, भौतिक, सामाजिक आर्थिक प्रभावहरू पहिचानको लागि प्रभाव पहिचान प्रश्नावली एवं निर्माण स्थलहरूको विवरणको लागि विवरण फाराम तयारी गरी ती सामग्रीहरूको अन्तिम रूप दिने कार्य गरिएको थियो ।

वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार पार्न सम्बन्धित नियम कानूनहरू, निर्देशिका तथा दस्तावेजहरू, सम्बन्धित क्षेत्रका प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरू विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनहरू, विभिन्न प्रकाशित तथा अप्रकाशित श्रोतहरू जस्तै: प्रदेश सरकार, नगरपालिका, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागका प्रकाशन तथा अन्य क्षेत्रहरूबाट प्रकाशित प्रतिवेदनको समीक्षा गरी पुनरावलोकन गरिएको थियो ।

३.२ प्रस्तावको प्रभाव क्षेत्र पहिचान

वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनका लागि आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा अध्ययन क्षेत्रमा पर्न सक्ने प्रभावहरू पहिचान गर्दछ । वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनका लागि क्षेत्र निर्धारण अध्ययनले आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा अध्ययन क्षेत्रमा पर्न सक्ने असरहरू मध्यनजर गर्दै प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र निर्धारण गरिएको थियो । असरहरूमा निर्भर रहेर प्रभाव क्षेत्रमा आयोजनाको गतिविधिहरूको कारण पर्न सक्ने प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रहरूको क्षेत्र निर्धारण अध्ययन तपसिल अनुसार गरिएको छ ।

प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र

प्रस्तावित अस्पताल “पोइन्ट प्रोजेक्ट” हो र यसको निर्माण तथा सञ्चालनले यस क्षेत्रबाट १०० मिटर सम्मको परिधिलाई प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रूपमा निर्धारण गरी अध्ययन गरिएको हो

। यस क्षेत्रमा आयोजनाको गतिविधिले भौतिक, जैविक र सामाजिक तथा सांस्कृतिक वातावरणलाई प्रत्यक्ष असर पर्ने हुनाले यस क्षेत्रको अध्ययन गरिएको छ । निर्माणको क्रममा हेभी मेसिनरीको प्रयोगबाट आउने आवाज तथा सञ्चालन चरणमा एम्बुलेन्सको साइरन र अन्य गाडीहरूको आवत जावतबाट पर्न सक्ने प्रभावको दूरीलाई आधार मानेर प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको निर्धारण गरिएको छ ।

अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र

प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रभन्दा बाहिर ५०० मिटर सम्मको क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रूपमा लिइएको छ । पानीको आपूर्ति, ऊर्जा आपूर्ति, फोहरमैला व्यवस्थापन, बजारको व्यवस्थापन आदिलाई आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालनले प्रभाव पर्ने हुनाले यस अनुसार ५०० मि. वरपरको क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ ।

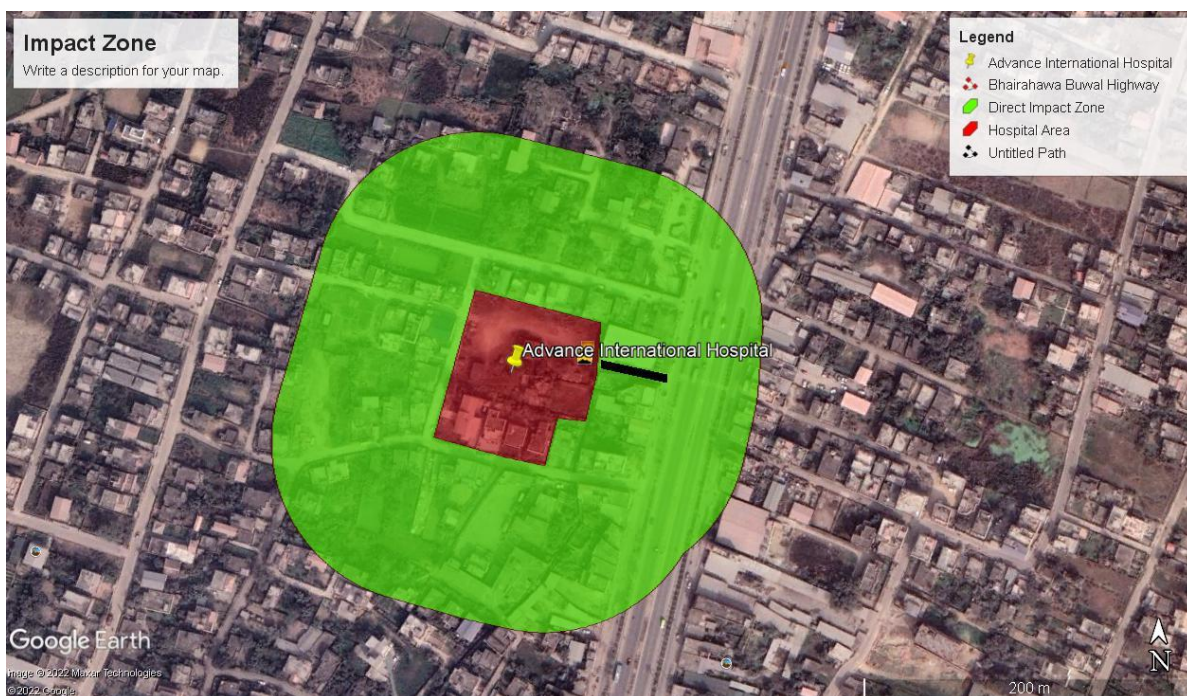
कम प्रभाव क्षेत्र

सामाजिक र आर्थिक दृष्टिकोणबाट आयोजनाको प्रभाव कम हुने क्षेत्र यस वर्ग मा पर्दछ । यस वर्गमा आयोजनाको निर्माण र सञ्चालन नहुने, र अस्पतालसँग सम्बन्धित गतिविधि कम हुने गर्दछ । सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको बाँकी क्षेत्रलाई प्रभाव क्षेत्रको रूपमा लिइएको छ ।

आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रलाई तल तालिका र चित्रमा देखाइएको छ ।

तालिका ३-१ : आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रको रेखाङ्कन

१	प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र	उद्योग क्षेत्रबाट १०० मिटर
२	अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र	प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रबाट ५०० मिटर
३	प्रभाव क्षेत्र	सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको बाँकी क्षेत्रलाई

चित्र ३-१ : अस्पतालको मुख्य प्रभाव क्षेत्र

३.३ प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको भौगोलिक अवस्था, अवस्थितिका साथै वातावरणको जानकारी हासिल गर्नका लागि विभिन्न नक्साको आधारमा लिइएको थियो । त्यस्तै प्रस्ताव स्थलको टोपो नक्साको अध्ययन गरि प्रस्तावित स्थल पहिचान गरी उक्त कार्यबाट प्रभाव पर्ने स्थानीय तहहरूको जानकारी नक्साबाट लिइएको थियो । साथै, विभिन्न स्रोतहरूबाट प्रकाशित भू-बनौट, भौगोलिक स्थिति, भू-उपयोग, भू-क्षमता तथा अध्ययनसँग सम्बन्धित नक्साहरूको अध्ययन पनि गरिएको थियो ।

३.४ स्थलगत अध्ययन

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रमा अध्ययन टोलीद्वारा स्थलगत भ्रमण गरी प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको जैविक, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरणबारे आधारभूत तथा आवश्यक जानकारी लिइएको थियो । त्यस्तै प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरणको जानकारीको लागि चेक लिष्ट, प्रश्नावली, प्रमुख सूचना दाता अन्तर्वार्ता पनि थियो र सोही बमोजिम प्रस्ताव क्षेत्रको पुनरावलोकन, अध्ययन र तथ्याङ्क समेत सङ्कलन गरिएको थियो ।

३.४.१ भौतिक वातावरणमा सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य

यो प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा सर्वेक्षण गरिएको थियो । आयोजनाको भौतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन गर्नको लागि क्षेत्र अवलोकन (Field Observation) र पैदल सर्वेक्षण (Walk-through Survey) गरी प्रस्ताव स्थलको जल निकासी प्रणाली, पानीको श्रोत, जल उत्पन्न प्रकोप, भूमि स्थिरता, फोहर व्यवस्थापन अवस्था, खाने पानीको अवस्था बारेमा तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको थियो र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट प्रत्यक्ष पर्न सक्ने अन्य भौतिक असरहरूका बारेमा पनि जानकारी लिइएको थियो । वायुको गुणस्तर मापन गर्नको लागि विभिन्न स्रोतहरूबाट माध्यामिक डाटा प्रयोग गरिएको थियो । ध्वनिको तह मापन गर्नको लागि ध्वनि तह मापन यन्त्र प्रयोग गरिएको थियो । पानीको गुणस्तर जाँच गर्नको लागि नमुना सङ्कलन गरी प्रयोगशालामा परीक्षण गरिएको थियो ।

३.४.२ जैविक वातावरण

प्रस्तावित क्षेत्र र वरपर रहेका जैविक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन को लागि क्षेत्र अवलोकन (Field Observation) र पैदल सर्वेक्षण (Walk-through Survey) गरिएको थियो र चेकलिष्ट र प्रश्नावलीद्वारा जैविक वातावरणको विस्तृत जानकारी लिइएको थियो ।

३.४.३ सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य

यसको लागि खासगरी स्थलगतहरूमा प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्र वरपरको केही घरहरूको घरधूरी सर्वेक्षण गरी आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी विवरण लिइएको थियो । प्रस्ताव क्षेत्रको सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण अध्ययनका लागि स्थलगत अवलोकन र चेकलिस्ट र प्रश्नावली द्वारा गरिएको थियो । विस्तृत जानकारीका लागि आयोजना क्षेत्र वरपर रहेका सामुदायिक समूहहरूसित अन्तरक्रिया गरिएको थियो ।

३.५ सङ्कलित नमुना (माटो, पानी आदि)को प्रयोगशालामा विश्लेषण

पानीको गुणस्तर जाँच गर्नको लागि नमुना सङ्कलन गरी प्रयोगशालामा परीक्षण गरिएको थियो । नमूना बोतलहरूमा स्रोतबाट पानी सिधै जम्मा गरिएको थियो र विश्लेषणको लागि प्रयोगशालामा लगिएको थियो । अध्ययन अन्तर्गत प्यारामिटर र मापन विधि तालिका ३.१ अनुसार गरिएको थियो ।

तालिका ३-२ : अध्ययन प्यारामिटर र मापन विधि

S.N	Parameter	Units	Methods
1	pH @ 23°C	°C	Electrometric, 4500-H+ B,:APHA

2	Electrical Conductivity,	$\mu\text{S/cm}$	Conductivity Meter, 2500 B,:APHA
3	Turbidity	NTU	Nephelometric, 2130B, APHA
4	Total Hardness as CaCO ₃	mg/L	EDTA Titrimetric 2340C, APHA
5	Total Alkalinity as CaCO ₃	mg/L	Titrimetric, 2320B, APHA
6	Chloride	mg/L	Argentometric Titration, 4500-Cl B, APHA
7	Ammonia	mg/L	Direct Nesslerization, 4500-NH ₃ C APHA
8	Nitrate	mg/L	UV Spectrophotometric Screening, 4500-NO ₃ ⁻ B, APHA
9	Nitrite	mg/L	NEDA, Chlorimetric, 4500-NO ₂ ⁻ B, APHA
10	Calcium,	mg/L	EDTA Titrimetric 3500-Ca B & 3500 Mg B APHA
11	Magnesium	mg/L	
12	Iron	mg/L	Direct Air-Acetylene AAS, 3111 B, APHA
13	Manganese	mg/L	
14	Arsenic	mg/L	SDDC, 3114: APHA
15	E. coli count,	MPN Index/100mL	Multiple Tube Fermentation 9221 E, APHA

३.६ प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण

प्रस्तावित क्षेत्रको स्थलगत अध्ययनपछि भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणमा सङ्कलित तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरिएको थियो । तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण निर्माण र सञ्चालन चरणमा पर्ने प्रभावको परिमाण, सीमा र अवधिको आधारमा गरिएको थियो । यसबाहेक, प्रभावहरू प्राथमिकताका आधारमा पहिचान गरी महत्वपूर्ण प्रभावहरू प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको थियो र प्रत्येक प्रभावको लागी न्यूनीकरण उपाय र अनुगमन योजना वर्णन गरिएको थियो । स्थलगत अध्ययनको क्रममा प्राप्त सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणमा तथ्याङ्क र जानकारी प्रशोधन गरी सरल र स्पष्ट रूपमा प्रतिवेदनमा प्रस्तुत

गरिएको थियो । यसबाहेक, प्रभाव मूल्याङ्कनको लागि राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० अनुसार गरिएको थियो ।

३.७ प्रभावको पहिचान, आकलन तथा उल्लेखनीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा अपनाइएको विधि:

पहिचान गरिएका सम्भाव्य अनुकूल र प्रतिकूल प्रभावहरूको स्थानीय वातावरणमा भविष्यमा हुन सक्ने परिवर्तनहरूको अनुमान वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० बमोजिम गरिएको थियो ।

राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५० बमोजिम प्रभावलाई प्रकृति (Nature), मात्रा (Magnitude), सिमा (Extent), र समयावधि (Duration) मा वर्गीकरण गरिए बमोजिम प्रकृतिलाई प्रत्यक्ष (Direct) र अप्रत्यक्ष (Indirect) मात्रालाई उच्च, मध्यम र निम्न सीमालाई स्थानीय, स्थान विशेष र क्षेत्रीय र अवधिलाई दीर्घकालीन, मध्यम र अल्पकालीन गरी ३ भागमा विभाजन गरी विश्लेषण गरिएको थियो । यसमा गरिने मापन तल दिइएको छ ।

तालिका ३-३ : तथ्याङ्क मापनको तालिका

मान	अङ्क भार	फैलावट	अङ्क भार	अवधि	अङ्क भार
उच्च	६०	क्षेत्रीय	६०	दीर्घकालीन	२०
मध्यम	२०	स्थानीय	२०	मध्यम अवधि	१०
निम्न	१०	क्षेत्र विशेष	१०	अल्पकालीन	०५

स्रोत: राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०

प्रस्तावले पर्ने असरहरूका लागि मान, फैलावट र अवधि छुट्टाउन तलका विधिहरूको प्रयोग गरिएको थियो ।

मान: यो Scale of severity of change को आधारमा मध्यम, उच्च र निम्न मान छुट्टाइएको थियो ।

भौगोलिक मापन: यदि कार्यको असर प्रस्ताव क्षेत्रमै छ भने यसलाई क्षेत्र विशेष नाम दिइएको थियो, यदि यस कार्यको प्रभाव प्रस्ताव क्षेत्रको नजिकै सम्म, स्थानीय रूपमा सीमित भए स्थानीय र क्षेत्रगत रूपमै असर पर्ने भए क्षेत्रीय नाम दिइएको थियो ।

अवधि: यसको मापन निम्न अल्पकालीन (३ वर्षभन्दा कम), मध्यम अवधि (३ देखि २० वर्ष) र दीर्घकालीन (२० वर्ष देखि माथि) को आधारमा गरिएको थियो ।

यसैगरी, महत्वका असरहरू (Significant impact) हरूको निक्क्योल गर्न तल दिइएका Cumulative scores को प्रयोग गरिएको थियो ।

तालिका ३-४ : औचित्यता मापनको तरिका

जम्मा अङ्क भारको मापन	औचित्यता
७४ भन्दा माथि	धेरै औचित्यवान् अथवा धेरै महत्वपूर्ण
४५ देखि ७४ सम्म	औचित्यवान् अथवा महत्वपूर्ण
४५ भन्दा तल	औचित्यहीन अथवा महत्वहीन

स्रोत: राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०

३.८ मस्यौदा प्रतिवेदनको तयारी

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन मस्यौदा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची १२, नियम ७ को उपनियम (५) अनुसार तयार पारिएको थियो ।

३.९ सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सुनुवाइ:

सर्वप्रथम त क्षेत्र निर्धारण अध्ययन प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउन र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उक्त क्षेत्र वरिपरिका समुदायमा पर्न सक्ने सकारात्मक असरको उपभोग र नकारात्मक असरको न्यूनीकरणका लागि उक्त क्षेत्रको समुदायबाटै राय सुझाव सङ्कलन गरी सम्बन्धित समुदायबाट सही सूचना र अधिकतम सूचना लिन सम्पूर्ण वातावरणीय असरहरूको लेखाजोखा गर्न मिति २०७८/०५/२९ गते "बुटवल टुडे" राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाहरूबाट लिखित विचारहरू खोज्दै वातावरणीय संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ४ को उपनियम (२) अनुसारको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरिएको थियो । नगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय तथा अन्य सार्वजनिक स्थानहरू आदिका प्रभावित सूचना बोर्डमा सार्वजनिक सूचनाका प्रतिहरू टाँसिएको थियो । यद्यपि उक्त सूचना अनुसार लिखित तथा मौखिक कुनै सुझावहरू प्राप्त भएनन् । सम्पूर्ण अध्ययन सकेर वन, वातावरण

तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयमा कार्यसूची र क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन पेश गरिएको थियो । पेश गरिएको कार्यसूची २०७८/०९/०९ गतेका दिन स्वीकृति गरिएको थियो ।

यस पश्चात् स्थानीयवासी, संघ - संस्था तथा छरछिमेकको यस अस्पताल सञ्चालनबाट पर्न गएको र आउँदा दिनमा पर्न सक्ने प्रभावको बारेमा राय, सुझावका मिति २०७८/०९/२२ गतेका दिन स्थानीय राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका “बुटवल टुडे” पत्रिकामा ७ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरि वडा कार्यालय र अन्य संघ-संस्थाहरूमा सार्वजनिक सूचना टाँस गरि मुचुल्का लिइयो । यस पश्चात् स्थानीय निकाय तथा सरोकारवाला संस्थाबाट सिफारिस पत्र सङ्कलन गरियो । यस्तै गरेर मिति २०७८/११/१८ गते आयोजना गरिएको सार्वजनिक सुनुवाइमा उपस्थितिका लागि स्थानीय निकायका निर्वाचित जनप्रतिनिधि सँगै अन्य सरोकारवालाहरू, स्थानीय संघ संस्था, छिमेकीहरूलाई प्रस्तावित उद्योगको परिसरमा आमन्त्रित गरिएको थियो । सो अवसरमा स्थानीयवासी, सार्वजनिक संघ — संस्था , छरछिमेकीबाट उठेका सल्लाह, सुझावहरूलाई समावेश गर्दै प्रतिवेदन तयार गरियो । यस्तै गरेर सोही अवधिमा विभिन्न विषयगत विज्ञहरूद्वारा प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक र सामाजिक-आर्थिक वातावरण सम्बन्धी अध्ययन सम्पन्न गरी प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । यस सँगै स्थानीय निकायसँग अस्पतालको सञ्चालकको तर्फबाट पनि छुट्टै छलफल कार्यक्रमहरू आयोजना गरिएको थियो ।

३.९.१ सार्वजनिक सुनुवाइ

लुम्बिनी प्रदेशले जारी गरेको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ दफा ३ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ९ बमोजिम निम्न प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा सो क्षेत्रको स्थानीय तथा प्रस्तावसँग सरोकार राख्ने सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया गर्न सार्वजनिक सुनुवाइ गर्नुपर्ने प्रावधान बमोजिम मिति २०७८/११/१८ गते सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको देवकोटा चोक स्थित मौर्य होटलमा कार्यालयमा सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम गरेको थियो । सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रमका केही तस्वीरहरू तथा सो सार्वजनिक सुनुवाइमा उठेका कुरालाई क्रमशः तल प्रस्तुत गरिएको छ भने उक्त सार्वजनिक सुनुवाइमा प्रदेश सरकार वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, नगरपालिका, वडा तथा स्थानीयहरूको प्रतिनिधि हुने गरी कुल २० जनाको उपस्थिति रहेको थियो ।

तालिका ३-५ : सार्वजनिक सुनुवाइको क्रममा उठेका मुख्य सवालहरू

क्र.श.	सार्वजनिक सुनुवाइमा उठेका सवालहरू	समावेश परिच्छेद
१.	फोहर मैला व्यवस्थापनको सवाल	परिच्छेद ८
२.	विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण सम्बन्धमा	परिच्छेद ८
३.	आगलागी तथा अन्य दुर्घटना सम्बन्धमा	परिच्छेद ८
४.	निर्माण चरण सम्बन्धमा	परिच्छेद ८
५.	अस्पताल निर्माण हुने दिशा सन्दर्भमा	परिच्छेद २ को २.२.९

चित्र ३-२: सार्वजनिक सुनुवाइको तस्वीरहरू

३.९.२ सूचना प्रकाशन र सुझाव सङ्कलन :

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउन र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उक्त क्षेत्र वरिपरिका समुदायमा पर्न सक्ने सकारात्मक असरको उपभोग र नकारात्मक असरको न्यूनीकरणका लागि उक्त क्षेत्रको समुदायबाटै राय सुझाव सङ्कलन गरि सुशासनको प्रत्याभूति गराउन र सम्बन्धित समुदायबाट सही सूचना र अधिकतम सूचना लिन सम्पूर्ण वातावरणीय असरहरूको लेखाजोखा गर्न मिति २०७८/०९/२२ गते "बुटवल टुडे" राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाहरूबाट लिखित बिचारहरू खोज्दै वातावरणीय संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची ५ नियम ४ को उपनियम (४) अनुसारको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरिएको थियो । नगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय तथा अन्य सार्वजनिक स्थानहरू आदिका प्रभावित सूचना बोर्डमा सार्वजनिक सूचनाका प्रतिहरू टाँस गरिएको थियो । उल्लिखित स्थानमा सूचनाको टाँसको पुष्टि गर्न मुचुल्का र सूचना टाँसको

जानकारी सङ्कलन गरिएको थियो । सार्वजनिक सूचना र सूचना टाँसको जानकारीको पत्र अनुसूची मा समावेश गरिएको छ ।

३.९.३ छलफल तथा परामर्श :

आयोजना प्रभावित क्षेत्रका मानिस र प्रभावित संस्थागत सरोकारवाला निकायहरू साथै अन्य संस्थाहरूमा प्रश्नावली सर्वेक्षण मार्फत क्षेत्र निर्धारणका लागि प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्न सक्ने असरहरू र आवश्यक न्यूनीकरणका उपायहरूबारे विस्तृत जानकारी लिइएको छ । आयोजना क्षेत्रको ५०० मिटर वरपरको क्षेत्रमा भएका स्थानीय बासिन्दाहरूसँग पनि प्रस्तावले पर्नसक्ने असरहरू सम्बन्धी घर धुरी सर्वेक्षण गरिएको थियो । प्रस्तावका विषयमा स्थानीयवासीको मुद्दा, चिन्ता तथा सुझावहरू सरोकारवालाहरूको छलफल अनुसार गरिएको थियो । छलफल तथा परामर्श लिइएका व्यक्तिहरूको नाम, फोन नं., ठेगाना आदि अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ ।

३.९.४ प्रस्तुति र पुनरावलोकन समितिका सुझावहरूको समावेश र अन्तिम प्रतिवेदनको तयारी:

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को अनुसूची १२, नियम ७ को उपनियम (५) अनुसार तयार पारिएको छ । यस मस्यौदा प्रतिवेदन उपर मूल्याङ्कन समितिले विभिन्न छलफल गरि लिखित तथा मौखिक सुझावहरू दिनेछ र पुनरावलोकन समितिहरूको लिखित र मौखिक सुझावहरू समेट्दै अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिनेछ ।

4 प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, कानून तथा मापदण्ड

यस प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, नियम, कानून तथा मापदण्डहरूलाई क्रमशः यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.१ नेपालको संविधान २०७२

तालिका ४-१: नेपालको संविधान

संविधान	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित बुँदा
नेपालको संविधान	<ul style="list-style-type: none"> नेपालको संविधानले समग्र राष्ट्रको सन्तुलित विकासका लागि आर्थिक लगानीको समान वितरण गर्दै सबै क्षेत्रका जनतालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास तथा रोजगारी जस्ता पूर्वाधारको विकास मार्फत जनताको जीवनस्तर वृद्धि गर्ने नीति लिएको छ । संविधानको धारा ३० ले नेपाली जनताको स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्दै वातावरणीय प्रदुषण वा क्षयीकरणबाट क्षति पुग्ने पीडितलाई कानून सम्मत ढङ्गले क्षतिपूर्ति पाउने अधिकार समेत गरेको छ । संविधानको धारा ३५ मा स्वास्थ्यसम्बन्धी हक अन्तर्गत नागरिकले राज्यका तर्फबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क पाउने, त्यस्तो सेवा प्राप्त गर्न वञ्चित नगरिने, त्यस्तो सेवा तथा उपचारको सम्बन्धमा जानकारी पाउने हक हुने तथा नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँच हुने सम्मका हकहरू प्रदान गरिएको छ ।

४.२ नीति, योजना र रणनीति

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको क्रममा अध्ययन गरिएका नीति, योजना र रणनीतिहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४-२: नीति, योजना र रणनीति

नीति, योजना तथा रणनीतिहरू	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित बुँदा
आवधिक योजना	
पन्ध्रौँ आवधिक योजना दृष्टिपत्र, २०७६/७७ - २०८०/८१	सन्तुलित आर्थिक वृद्धि, समृद्धि, सुशासन र नागरिकको खुशीको दृष्टिकोणले नेपाल सरकारले १५औँ पञ्चवर्षीय योजनाको लागि एक दृष्टि पत्र तयार गरेको थियो। १५औँ पञ्चवर्षीय योजना २०८० वि.स. भित्र नेपाललाई आय वृद्धि, व्यक्तिको जीवनको गुणस्तरको विकास, आर्थिक जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गरि दिगो विकास लक्ष्य हासिल गरेर अविकसित देशबाट विकासोन्मुख देशमा स्तरोन्नति गर्ने योजनाको साथ तयार पारिएको छ । यस योजनाको परिच्छेद ७ को खण्ड ७.३ मा स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरिएको छ जस अनुसार यस योजनाले सबै तहमा सबल स्वास्थ्य प्रणालीको विकास र विस्तार गर्दै जनस्तरमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा पहुँच सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखेको छ।
प्रथम आवधिक योजना (आ. व. २०७६/७७ — आ. व. २०८०/८१) (लुम्बिनी प्रदेश)	लुम्बिनी प्रदेश कै पहिलो आवधिक योजनामा विशेष गरेर प्रदेशमा उपलब्ध प्राकृतिक सम्पदा र भौगोलिक विविधताको अधिकतम प्रयोग गरि उच्च दरको आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्दै सामाजिक न्यायमा आधारित विकास गर्ने ध्येय रहेको छ । यस योजनाको परिच्छेद “सामाजिक क्षेत्र” अन्तर्गतको खण्ड २ मा स्वास्थ्य सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरिएको छ । गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै जनताको पहुँच मार्फत स्वस्थ र सबल नागरिकको विकास मुख्य दीर्घकालीन सोच रहेको यस योजनामा सबै नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाहरू सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउने लक्ष्य राखिएको छ ।
नीति	
राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६	यस नीतिको बुँदा ६ मा प्रदूषण नियन्त्रण, फोहरमैला व्यवस्थापन र हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने छ भने खण्ड ८ को बुँदा ८.१ मा वातावरणीय प्रदूषण रोकथाम, नियन्त्रण र न्यूनीकरण सम्बन्धी नीति रहेका छन् ।

राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६	खण्ड ८ को बुँदा ८.७ मा जलवायु परिवर्तनका कारणले उत्पन्न प्रकोपले मानव स्वास्थ्यमा पर्ने नकारात्मक प्रभावलाई कम गरी स्वास्थ्य वातावरण सृजना गर्ने कुरा लाई जोड दिएको छ।
राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, २०७६	यस नीतिको नीति ५ मा निर्देशक सिद्धान्त, भावी सोच, ध्येय, लक्ष्य तथा उद्देश्यहरूको बारेमा उल्लेख गरिएको छ जसमा स्वास्थ्य क्षेत्रलाई संघीय संरचना अनुसारको स्वास्थ्य प्रणाली मार्फत संविधान प्रदत्त नागरिकको स्वास्थ्य सम्बन्धित मौलिक हक र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सर्वव्यापी पहुँच सुनिश्चित गर्ने कुरामा जोड दिएको छ।
राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति, २०७५	यस नीतिको खण्ड ८ को उपखण्ड ८.४ को ४ बुँदामा जलवायु परिवर्तनको असरलाई समेत ध्यानमा राखी दिगो विकासका सिद्धान्तका आधारमा विकास निर्माणका कार्यहरू सञ्चालन गरिने कुरा उल्लेख गरिएको छ।

४.३ ऐन

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको क्रममा अध्ययन गरिएका ऐनहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४-३: ऐन

ऐन	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित बुँदा
वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ (लुम्बिनी प्रदेश)	यस ऐनको दफा ३ मा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने, दफा ३ को उपदफा २ मा प्रतिवेदन स्वीकृतिको लागि पेश गरिने निकाय, त्यसैगरी सोही दफाको उपदफा ४ मा सार्वजनिक सुनवाइ, दफा ४ मा विकल्पको विस्तृत विश्लेषण, दफा ५ मा क्षेत्र निर्धारण तथा कार्यसूची सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ। दफा ६ मा मापदण्ड एवं गुणस्तर कायम, दफा ११ मा पूरक वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन, दफा १२ मा वातावरणीय परीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ। त्यसैगरी दफा ३५ मा जरिवाना सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ।
औषधि व्यवस्थापन ऐन, २०३४	यस ऐनले औषधी उत्पादनहरू र सम्बन्धित मामिलाहरूको प्रावधान राखेदछ। यसले मानव प्रयोगको लागि र पशु

	चिकित्सा प्रयोगको लागि औषधीहरूको नियमन गर्दछ ।
ट्रेड युनियन ऐन, २०४९	यस ऐनको दफा ३ को उपदफा १ मा सम्बन्धित प्रतिष्ठान कामदारहरूले आफ्नो पेशागत हक हितको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड युनियनहरूको गठन गर्न सक्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।
भवन ऐन, २०५५	यो ऐन भवन निर्माण कार्यलाई नियमित गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको हो । भूकम्प आगलागी तथा अन्त्य दैवी प्रकोपहरूबाट भवनहरूलाई यथासम्भव सुरक्षित राख्नको लागि भवन निर्माण कार्यलाई नियमित गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न यो ऐन बनाएको हो । यो ऐन लागू भएको नगरपालिका क्षेत्रभित्र दफा ८ मा उल्लिखित क ख वा ग वर्गको भवन निर्माण गर्न चाहने व्यक्ति संस्था वा सरकारी निकायले भवन निर्माण गर्न प्रचलित कानून बमोजिम स्वीकृतिको लागि नगरपालिका समक्ष दरखास्त दिँदा नक्सासँग डिजाइन समेत पेश गर्न पर्नेछ ।
बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६	यस ऐनको दफा ३ को उपदफा १ ले चौध वर्ष उमेर नपुगेका कुनै बालकलाई श्रममा लगाउन निषेध गरेको छ । यस ऐनको दफा ३ को उपदफा २ ले बालकलाई जोखिम पूर्ण व्यवसाय वा काममा (ऐनको अनुसूचीले परिभाषित गरे अनुसार) लगाउन निषेध गरेको छ । यस ऐनको दफा ५ मा बालकलाई काममा लगाउँदा दैनिक छ घण्टा भन्दा आराम गर्ने समय दिनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
कम्पनी ऐन, २०६३	यस ऐनको दफा ३ को उपदफा १ मा मुनाफाको उद्देश्य लिई कुनै उद्यम गर्न चाहने व्यक्तिले एकलै वा अरूसँग समूहबद्ध भई प्रबन्धपत्रमा उल्लेख भए बमोजिम एक वा एक भन्दा बढी उद्देश्यका प्राप्तिका लागि कम्पनी भन्दा बढी उद्देश्यका प्राप्तिका लागि कम्पनी स्थापना गर्न सकिने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यस्तै गरेर यस ऐनको दफा ९ ले प्राइभेट कम्पनीको सेयरधनीहरूको सङ्ख्या एक सय एक भन्दा बढी हुनु नमिल्ने प्रावधान कायम गरेको छ ।
स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य	यस ऐनको दफा ३ मा स्वास्थ्य उपचारको विषयलाई लिएर

<p>संस्थाको सुरक्षा सम्बन्धी ऐन, २०६६</p>	<p>स्वास्थ्यकर्मीलाई घेराउ, अपमानजनक व्यवहार वा हातपात गर्न नहुने र स्वास्थ्य संस्थामा तोडफोड तथा आगजनी वा त्यस्तै अन्य कार्य गर्न नहुने कुरा उल्लेख छ । दफा ४ मा स्वास्थ्यकर्मीले आवश्यकता अनुसार सुरक्षाकर्मी माग गर्न सक्ने कुरा उल्लेख छ ।</p>
<p>फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८</p>	<p>यस ऐनको दफा ३ मा फोहरमैला व्यवस्थापन तह, दफा १० मा फोहरमैला व्यवस्थापन प्रकृया, दफा २० मा प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धी, दफा २१ मा फोहरमैला अनुगमन र दफा २२ मा वातावरणीय क्षेत्र सम्बन्धी व्यवस्था छ । यस ऐनको दफा ४ मा हानिकारक फोहर मैला, स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहर मैला वा औद्योगिक फोहरमैला प्रशोधन र व्यवस्थापन गर्ने दायित्व निर्धारित मापदण्डको अधीनमा रही त्यस्तो फोहरमैला व्यवस्थापनको दायित्व त्यस्तो फोहरमैला उत्पादन गर्ने व्यक्ति वा निकायमा निहित हुने व्यवस्था गरेको छ ।</p>
<p>औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७३</p>	<p>यस ऐनको दफा ३ उपदफा १ बमोजिम कसैले यस ऐन बमोजिम दर्ता नगराई उद्योगको स्थापना वा सञ्चालन गर्न वा गराउन पाउने छैन । त्यस्तै परिच्छेद ३ दफा १५ बमोजिम यस ऐनको प्रयोजनका लागि उद्योगहरूलाई उपदफा १ बमोजिम वर्गीकरण गरिएको छ ।</p>
<p>स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४</p>	<p>यस ऐनको दफा ११ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको अधिकारको प्रत्यायोजनको बारेमा उल्लेख गरेको छ । यस ऐनले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रका वातावरण संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्नका लागि वन, वनस्पति, जैविक विविधता र भूसंरक्षण सम्बन्धमा योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । यस ऐनले कामको जिम्मेवारी र स्थानीय सरकारको शक्तिको रूपरेखा बनाउँछ (गाउँपालिका र नगरपालिका स्तर) एवं स्थानीय निकायमा नेपालको संविधानले हस्तान्तरण गरेको अधिकारहरू तथा स्थानीय सरकारी निकायका अधिकारीहरूलाई तोक्छ । विशेष गरी स्थानीय राजस्वको सम्बन्धमा, दफा ११ को उपदफा २ ले स्थानीय सरकारलाई वातावरणीय कार्य र जैविक विविधताका संरक्षणका लागि स्थानीय स्तरको नीति निर्माण</p>

	गर्न अधिकार दिएको छ र स्थानीय निकायले पनि वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण, प्रदूषण नियन्त्रण र खतरनाक पदार्थहरूको नियन्त्रणको लागि कार्य गर्न आवश्यक छ ।
श्रम ऐन, २०७४	यस ऐनको दफा ३ मा श्रमिकको न्यूनतम मापदण्ड, ५ मा बालबालिकालाई काममा लगाउन नहुने, ६ मा भेदभाव गर्न नहुने ७ मा समान कामको लागि पारिश्रमिकमा भेदभाव गर्न नहुने र ११ मा रोजगारी सम्झौता सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरिएको छ ।
योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा ऐन , २०७४	यस ऐनको दफा ४ मा रोजगारदाताले श्रमिकको योगदान योग्य रकम जम्मा गर्न पर्ने तथा दफा १० मा सामाजिक सुरक्षा योजना सञ्चालन गर्ने सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरेको छ ।
उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०७५	परिच्छेद २ र ३ अन्तर्गतका दफाहरूले उपभोक्तालाई गुणस्तरीय बस्तु वा सेवा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गरेको छ ।
जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५	यस ऐनको दफा ४० को उपदफा १ मा ध्वनि, वायु जल तथा दृश्य प्रदूषणले जनस्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि सङ्घीय कानून बमोजिम नेपाल सरकारले यस सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण गर्न सक्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । त्यस्तै दफा ४१ मा सरसफाई तथा फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड बनाउने कुरा उल्लेख छ ।
भू- उपयोग ऐन, २०७६	यस ऐनको दफा ४ मा भू-उपयोग क्षेत्रको वर्गीकरण, दफा ८ मा भू-उपयोग परिवर्तन गर्न नहुने, दफा १० मा जग्गाको खण्डीकरण नियन्त्रण र दफा २५ मा सजाय सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ ।
प्राइभेट फर्म दर्ता ऐन, २०७६ (लुम्बिनी प्रदेश)	यस ऐनको दफा ४ को उपदफा १ मा कुनै पनि प्राइभेट फर्म दर्ता गर्न चाहने व्यक्तिले उपदफा १ बमोजिमको विवरण र तोकिएको दस्तुर सहित तोकिएको ढाँचामा सम्बन्धित निकाय समक्ष दरखास्त दिनु पर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यस ऐनको दफा ५ को उपदफा १ ले यो ऐन बमोजिम दर्ता र अद्यावधिक भएका प्राइभेट फर्मको प्रमाण-पत्रको अवधि र नवीकरण व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुने व्यवस्था गरेको छ

	। यस ऐनको दफा ११ को उपदफा १ मा सम्बन्धित निकायले प्राइभेट फर्म खारेज गर्न सक्ने व्यवस्था उल्लेख गरेको छ ।
--	--

४.४ नियमावली

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तयार गर्ने क्रममा अध्ययन गरिएका नियमावलीहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४-४ : नियमावली

नियमावली	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित नियम
वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ (लुम्बिनी प्रदेश)	यस नियमावलीको नियम ३ मा वातावरणीय अध्ययन गर्न पने प्रस्ताव अन्तर्गत अनुसूची १, अनुसूची २, अनुसूची ३ सँग सम्बन्धित प्रस्तावहरू, नियम ४ मा क्षेत्र निर्धारण, नियम ५ मा कार्यसूची, नियम ६ मा सार्वजनिक सुनुवाइ , नियम ११ मा पूरक वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ । प्रस्तावकले ऐनको दफा ३ को उपदफा (२) को खण्ड (क) मा उल्लिखित विकास निर्माण सम्बन्धी कार्य वा आयोजना सम्बन्धी प्रस्तावको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृतिको लागि प्रदेश सरकारको सम्बन्धित मन्त्रालय समक्ष र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन सम्बन्धित मन्त्रालय मार्फत मन्त्रालयमा समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
ट्रेड युनियन नियमावली २०५०	यसको ३ प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड युनियन दर्ताका लागि दरखास्त दिन सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
जनस्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५	यस जनस्वास्थ्य सेवा (तेस्रो संशोधन) नियमावली, २०६८ को परिच्छेद ३ मा पदपूर्ति र पदाधिकार सम्बन्धी उल्लेख छ । त्यस्तै यस नियमावलीमा विशेषज्ञ पद सम्बन्धी व्यवस्था, पदनाम, पदस्थापन र सरुवा बारे पनि उल्लेख छ ।
फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७०	यसको नियम ३, ४ र ५ मा फोहर मैलालाई पृथकीकरण गर्ने, व्यवस्थापन गर्ने तथा हानिकारक वा रासायनिक फोहर मैलालाई व्यवस्थापनको बारेमा उल्लेख छ ।
श्रम नियमावली, २०७५	नियम ४ ले रोजगार सम्झौता गर्दा खुलाउनु पर्ने विवरण, नियम ७ देखि १५ मा विदेशी नागरिक काममा लगाउन

	आवश्यक पर्ने इजाजत र श्रम स्वीकृति र नियम ३४ देखि ५३ श्रमिकको सुरक्षा र स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रावधान रहेको छ।
योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा नियमावली, २०७५	यसको परिच्छेद २ र ६ अन्तर्गतका नियममा क्रमशः सामाजिक सुरक्षा योजनामा सहभागिता र परिचय पत्र सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ। नियम ९ र १७ मा क्रमशः सामाजिक सुरक्षा योजना सञ्चालन र रोजगारदाताको दायित्वको बारेमा उल्लेख छ।

४.५ निर्देशिका/कार्यविधि/कार्यनीति

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तयार गर्ने क्रममा अध्ययन गरिएका निर्देशिका/कार्यविधि/कार्यनीतिहरू लाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४-५ : निर्देशिका/कार्यविधि/कार्यनीति

नियमावली	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित बुँदा / अनुच्छेद
राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०	यस निर्देशिकाले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन प्रकृया र प्रभावहरूको तह निर्धारण गरी उल्लेखनीयता पहिचान सरलीकृत गर्न सहयोग गरेको छ।
स्वास्थ्य संस्था स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति मापदण्ड सम्बन्धी निर्देशिका, २०७०	यस निर्देशिकाको दफा ३ का उपदफा ३ र ४ मा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन र गुणस्तर सम्बन्धी, दफा ५ मा अनुमति प्रदान गर्ने निकाय, दफा १६ र १७ मा अस्पताल पूर्वाधार सम्बन्धी र अन्य मापदण्ड, दफा १८ मा जनशक्ति, २० मा उपकरण सम्बन्धी मापदण्ड र दफा २१ मा विशेषज्ञ सेवा सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ।
स्वास्थ्य सेवा फोहर व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७१	यस निर्देशिकाको अनुच्छेद ३ मा स्वास्थ्य सेवाबाट उत्सर्जन हुने फोहरको वर्गीकरण गरिएको छ जसमा जोखिम रहित र जोखिमयुक्त फोहर रहेका छन्। जोखिम रहित फोहरमा जैविक फोहर, पुनः चक्रीय फोहर, र अन्य फोहर पर्छन् भने जोखिमयुक्त फोहरमा मानव अङ्ग, धारिलो वस्तु फार्मासिटिकल फोहर, अति संक्रामक फोहर, संक्रामक फोहर खतरनाक फोहर र विकिरण फोहर रहेका छन्। त्यस्तै अनुच्छेद ६ मा फोहर व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड र फोहर सङ्कलन तथा कलर कोडीङ

	पद्धतिको बारेमा उल्लेख रहेको छ ।																																																						
अस्पताल फार्मसी सेवा निर्देशिका, २०७२	यस निर्देशिकाको दफा ८ अनुसार औषधी तथा औषधीजन्य सामग्री र पदार्थ खरिद गर्दा सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ बमोजिमको प्रकृया अवलम्बन गरी गर्नु पर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । दफा ९ मा औषधी र औषधी जन्य पदार्थको बिक्री मूल्य निर्धारण गर्दा यसको खरिद मूल्यमा २० प्रतिशत नबढाइ निर्धारण गरिने कुरा उल्लेख छ ।																																																						
राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६२	यसले खानेपानीको विभिन्न प्यारामिटरहरूको अधिकतम सीमा तोकेको छ । यस मापदण्डले पिउने पानीको pH ६.५ देखि ८.५ सम्म तोकिएको छ । पानीको टर्बिडिटी ५ मिलिग्राम प्रति लिटर हुनुपर्ने छ भने पिउने प्रयोजनको पानीमा इ-कोलि ब्याक्टेरिया हुन नहुने तोकिएको छ । पिउने पानीमा एमोनियाको मात्रा १.५ मिलिग्राम प्रति लिटर, नाइट्रेटको मात्रा ५० मिलिग्राम प्रति लिटर भन्दा बढी हुन नहुने मापदण्ड रहेको छ ।																																																						
वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९	नेपाल राजपत्रको दफा ६२ ले विभिन्न आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालन लागि भिन्नाभिन्नै मापदण्डहरूको सीमा तोकिएको छ । निम्न तालिकामा उक्त मापदण्ड प्रस्तुत गरिएको छ ।																																																						
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Parameters</th> <th>Units</th> <th>Averaging Time</th> <th>Concentration in Ambient Air, maximum</th> <th>Test Methods</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td rowspan="2">TSP</td> <td rowspan="2">µg/m³</td> <td>Annual</td> <td>-</td> <td rowspan="2">High Volume Sampling</td> </tr> <tr> <td>24-hours*</td> <td>230</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">PM10</td> <td rowspan="2">µg/m³</td> <td>Annual</td> <td>-</td> <td rowspan="2">Low Volume Sampling</td> </tr> <tr> <td>24-hours*</td> <td>120</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">Sulphur Dioxide</td> <td rowspan="2">µg/m³</td> <td>Annual</td> <td>50</td> <td rowspan="2">Diffusive sampling based on weekly average</td> </tr> <tr> <td>24-hours**</td> <td>70</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">Nitrogen Dioxide</td> <td rowspan="2">µg/m³</td> <td>Annual</td> <td>40</td> <td rowspan="2">Diffusive sampling based on weekly average</td> </tr> <tr> <td>24-hours**</td> <td>80</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">Carbon Monoxide</td> <td rowspan="2">µg/m³</td> <td>8 hours**</td> <td>10,000</td> <td rowspan="2">To be determined before 2005 AD</td> </tr> <tr> <td>15 minute</td> <td>100,000</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">Lead</td> <td rowspan="2">µg/m³</td> <td>Annual</td> <td>0.5</td> <td rowspan="2">Atomic Absorption Spectrometry, analysis of PM10 samples ****</td> </tr> <tr> <td>24-hours</td> <td>-</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">Benzene</td> <td rowspan="2">µg/m³</td> <td>Annual</td> <td>20*****</td> <td rowspan="2">Diffusive sampling based on weekly average</td> </tr> <tr> <td>24-hours</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table> <p>Note: 24 hourly values shall be met 95% of the time in a year. 18 days per calendar year the standards may be exceeded but not on two consecutive days.</p> <p>Note: 24 hourly standards for NO₂ an SO₂ and 8 hours standard for CO are not to be controlled before MoPE has recommended appropriate test methodologies. This will be done before 2005.</p> <p>* Note: Controlled by spot sampling at roadside locations: Minimum one sampler per week taken over 15 minutes during peak traffic hours, i.e. in the period 8am-10am or 3pm-6pm on a work day. This test method will be re-evaluated by 2005.</p> <p>** Note: If representativeness can be proven, yearly averages can be calculated from PM10 samples from selected weekdays from each month of the year.</p> <p>***** Note: To be re-evaluated by 2005.</p>	Parameters	Units	Averaging Time	Concentration in Ambient Air, maximum	Test Methods	TSP	µg/m ³	Annual	-	High Volume Sampling	24-hours*	230	PM10	µg/m ³	Annual	-	Low Volume Sampling	24-hours*	120	Sulphur Dioxide	µg/m ³	Annual	50	Diffusive sampling based on weekly average	24-hours**	70	Nitrogen Dioxide	µg/m ³	Annual	40	Diffusive sampling based on weekly average	24-hours**	80	Carbon Monoxide	µg/m ³	8 hours**	10,000	To be determined before 2005 AD	15 minute	100,000	Lead	µg/m ³	Annual	0.5	Atomic Absorption Spectrometry, analysis of PM10 samples ****	24-hours	-	Benzene	µg/m ³	Annual	20*****	Diffusive sampling based on weekly average	24-hours	-
Parameters	Units	Averaging Time	Concentration in Ambient Air, maximum	Test Methods																																																			
TSP	µg/m ³	Annual	-	High Volume Sampling																																																			
		24-hours*	230																																																				
PM10	µg/m ³	Annual	-	Low Volume Sampling																																																			
		24-hours*	120																																																				
Sulphur Dioxide	µg/m ³	Annual	50	Diffusive sampling based on weekly average																																																			
		24-hours**	70																																																				
Nitrogen Dioxide	µg/m ³	Annual	40	Diffusive sampling based on weekly average																																																			
		24-hours**	80																																																				
Carbon Monoxide	µg/m ³	8 hours**	10,000	To be determined before 2005 AD																																																			
		15 minute	100,000																																																				
Lead	µg/m ³	Annual	0.5	Atomic Absorption Spectrometry, analysis of PM10 samples ****																																																			
		24-hours	-																																																				
Benzene	µg/m ³	Annual	20*****	Diffusive sampling based on weekly average																																																			
		24-hours	-																																																				
ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय	<ul style="list-style-type: none"> यसले विभिन्न क्षेत्रको लागि दिवा र रात्रि समयको लागि ध्वनिको सीमा तोकेको छ । नेपाल सरकारले विभिन्न क्षेत्रका लागि रात र 																																																						

<p>मापदण्ड, २०६९</p>	<p>दिउँसोको समयका लागि ध्वनि सम्बन्धी मापदण्ड तोकि दिएको छ । कुनै पनि आयोजनाले यस मापदण्डको पालना गरि कार्य सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।</p> <table border="1" data-bbox="533 367 1358 1279"> <thead> <tr> <th rowspan="2">क्षेत्र</th> <th colspan="2">ध्वनिको सिमितता (डी बी)</th> </tr> <tr> <th>दिन</th> <th>रात</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>औद्योगिक</td> <td>७५</td> <td>७०</td> </tr> <tr> <td>व्यापारिक</td> <td>६५</td> <td>५५</td> </tr> <tr> <td>ग्रामीण आवासीय</td> <td>४५</td> <td>४०</td> </tr> <tr> <td>शहरी आवासीय</td> <td>५५</td> <td>५०</td> </tr> <tr> <td>मिश्रित आवासिय</td> <td>६३</td> <td>५५</td> </tr> <tr> <td>शान्ति क्षेत्र</td> <td>५०</td> <td>४०</td> </tr> <tr> <td>उपकरण</td> <td colspan="2">अधिकतम सीमा (डेसिबेल)</td> </tr> <tr> <td>पानी तात्रे पम्प</td> <td colspan="2">६५</td> </tr> <tr> <td>डीजेल जेनेरेटर</td> <td colspan="2">९०</td> </tr> <tr> <td>मनोरञ्जन</td> <td colspan="2">७०</td> </tr> </tbody> </table>	क्षेत्र	ध्वनिको सिमितता (डी बी)		दिन	रात	औद्योगिक	७५	७०	व्यापारिक	६५	५५	ग्रामीण आवासीय	४५	४०	शहरी आवासीय	५५	५०	मिश्रित आवासिय	६३	५५	शान्ति क्षेत्र	५०	४०	उपकरण	अधिकतम सीमा (डेसिबेल)		पानी तात्रे पम्प	६५		डीजेल जेनेरेटर	९०		मनोरञ्जन	७०	
क्षेत्र	ध्वनिको सिमितता (डी बी)																																			
	दिन	रात																																		
औद्योगिक	७५	७०																																		
व्यापारिक	६५	५५																																		
ग्रामीण आवासीय	४५	४०																																		
शहरी आवासीय	५५	५०																																		
मिश्रित आवासिय	६३	५५																																		
शान्ति क्षेत्र	५०	४०																																		
उपकरण	अधिकतम सीमा (डेसिबेल)																																			
पानी तात्रे पम्प	६५																																			
डीजेल जेनेरेटर	९०																																			
मनोरञ्जन	७०																																			
<p>डिजेल जेनेरेटरबाट निष्कासन भई हावामा जाने धुवाँ सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९</p>	<ul style="list-style-type: none"> यसले डिजेल जेनेरेटरबाट निष्कासन भई हावामा जाने धुवाँ सम्बन्धी मापदण्ड तोकेको छ । 																																			
<p>नेपाल सवारी प्रदूषण मापदण्ड, २०६९</p>	<p>यसले विभिन्न किसिमका सवारी साधनबाट निस्कने धुवाँको गुणस्तर सम्बन्धी अधिकतम सीमा तोकेको छ । नेपाल सरकारले चार पाङ्ग्रे तथा दुई पाङ्ग्रे सवारीसाधनका सवारीको ईन्जिन क्षमता हेरी मापदण्ड तयार गरेको छ जसमा डिजेल इन्जिन तथा पेट्रोल इन्जिन दुबैबाट कार्बन मोनोअक्साईड, हाईड्रोकार्बन एकजस्ट तथा नाईट्रोजनको निष्कासन गर्न पाईने अधिकतम मात्रा ग्राम प्रति किलोमिटरमा दिइएको छ ।</p>																																			

मर्करीयुक्त उपकरणहरूको आयात, २०६९	नेपाल सरकार (सचिवस्तर) बाट २०६९/११/२१ मा आगामी आ.व. २०७०/७१ देखि नेपाल सरकारले मर्करी युक्त उपकरणहरू खरिद र उपयोग बन्द गर्ने र निजी क्षेत्रलाई पनि खरिद उपयोग नगर्न अनुरोध गर्ने निर्णय गरेको छ ।
इनसिनेटर मापदण्ड, २०७१	इनसिनेटर सम्बन्धी मापदण्ड स्वास्थ्य सेवा फोहर व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७१ मा तोकिएको छ ।
लिड पेन्ट मापदण्ड, २०७१	नेपाल सरकार, वातावरण विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले एक राजपत्र प्रकाशन गरी नेपालबाट लिड आधारित पेन्ट हटाउन अधिकतम ९० पीपीएमको लिड पेन्ट मानक लागू गरेको छ ।
अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहरपानीको मापदण्ड, २०७६	यस मापदण्डमा अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहर पानीको मापदण्ड तोकेको छ । जसमा pH, BOD, COD, Hg, CN, Cd, oil & grease, fecal coliform आदिको अधिकतम सीमा तोकेको छ ।
मर्करीयुक्त उपकरण तथा डेन्टल अमलगमको प्रयोगमा प्रतिबन्ध, २०७६	नेपाल सरकारको २०७६/०५/०४ गते मन्त्रिस्तरीय निर्णयबाट मर्करीयुक्त उपकरण तथा डेन्टल अमलगमको प्रयोगमा प्रतिबन्ध लगाएको छ ।

४.६ अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तयार गर्ने क्रममा अध्ययन गरिएका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौताहरू लाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४-६ : अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता

अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने
जोखिम पूर्ण फोहरको सिमा पार ओसार पसार नियन्त्रण र विसर्जन सम्बन्धी वासेल महासन्धि, १९८९	यस महासन्धिको मुख्य उद्देश्य भनेको जोखिम पूर्ण फोहर तथा तिनको विसर्जनबाट पर्ने नकारात्मक प्रभावबाट मानव स्वास्थ्य तथा वातावरणलाई जोगाउनु हो । वासेल महासन्धि जोखिम पूर्ण फोहरमैलाहरूको राष्ट्रिय सिमा पार ओसार पसार नियन्त्रण गर्न बनेको एक अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि हो । यस महासन्धिको अनुसूची

		१ मा अस्पताल जन्य फोहरलाई पनि हानिकारक फोहरका रूपमा समावेश गरेको छ ।
जैविक महासन्धि, १९९२	विविधता	यस महासन्धिले वन्यजन्तु संरक्षण तथा राष्ट्रिय निकुञ्जको निर्माण तथा जैविक विविधतामा असर पुग्ने गरी उक्त क्षेत्रमा अन्य क्रियाकलापहरूमा रोक लगाएको देखिन्छ ।
दृढ प्रदूषक(POPs) को लागि स्टकहोम २००१	जैविक महासन्धि,	यस महासन्धि २००१ मा हस्ताक्षर गरिएको र २००४ देखि प्रभावकारी गरिएको अन्तर्राष्ट्रिय वातावरणीय सन्धि हो जुन दृढ जैविक प्रदूषक पदार्थ (POPs) को उत्पादन वा प्रयोगलाई हटाउन वा रोक्ने गर्दछ। यस सन्धिको उद्देश्य मानव स्वास्थ्य र वातावरणलाई दृढ जैविक प्रदूषक(POPs) बाट बचाउनु हो ।
अन्तर्राष्ट्रिय व्यवस्थापनको रणनीतिक (SAICM), २००६	रसायन लागि दृष्टिकोण	यस SAICM को विशेष उद्देश्य भनेको रसायनको जीवन चक्रको व्यवस्थापन गरि २०२० सम्म वातावरण तथा मानवको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असरको न्यूनीकरण गर्ने हो ।
अन्तर्राष्ट्रिय केही खतरनाक रसायन र कीटनाशकहरूको लागि प्राथमिक सूचित सहमति रोटरडम २०११	व्यापारमा प्रक्रियामा महासन्धि,	यस महाधिवेशनको उद्देश्य मानव स्वास्थ्य र वातावरणलाई सम्भावित नोक्सानबाट बचाउनको लागि र उनीहरूको बारेमा वातावरणीय व्यवस्थापनमा योगदान पुर्याउन उनीहरूको बारेमा सूचना आदानप्रदान गरी सहयोग पुर्याउँदै केही खतरनाक रसायनहरूको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा पार्टीहरू बीच साझा जिम्मेवारी र सहकारी प्रयासलाई प्रवर्द्धन गर्नु हो। प्रत्येक पार्टीले यस अधिवेशनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आफ्ना राष्ट्रिय पूर्वाधार र संस्थाहरू स्थापना र सुदृढीकरण गर्न आवश्यक पर्ने उपायहरू लिइनेछ।
मिनामाता महासन्धि, २०१३	मर्करी	यस अधिवेशनको उद्देश्य एन्थ्रोपोजेनिक उत्सर्जन तथा मर्करी र मर्करी कम्पाउण्डहरूको उत्सर्जन नियन्त्रण गरि वातावरण तथा मानव स्वास्थ्य जोगाउनु हो । यस महासन्धिको धारा ४, अनुच्छेद १ मा २०२० सम्ममा विशेष अवस्थाको बाहेक अन्य सबै प्रकारका मर्करी तथा मर्करी युक्त वस्तुको उत्पादन, आयात निर्यात एवं प्रयोग पक्ष राष्ट्रले बन्द गरि सक्नु पर्ने प्रावधान रहेको छ ।

5 विद्यमान वातावरणीय अवस्था

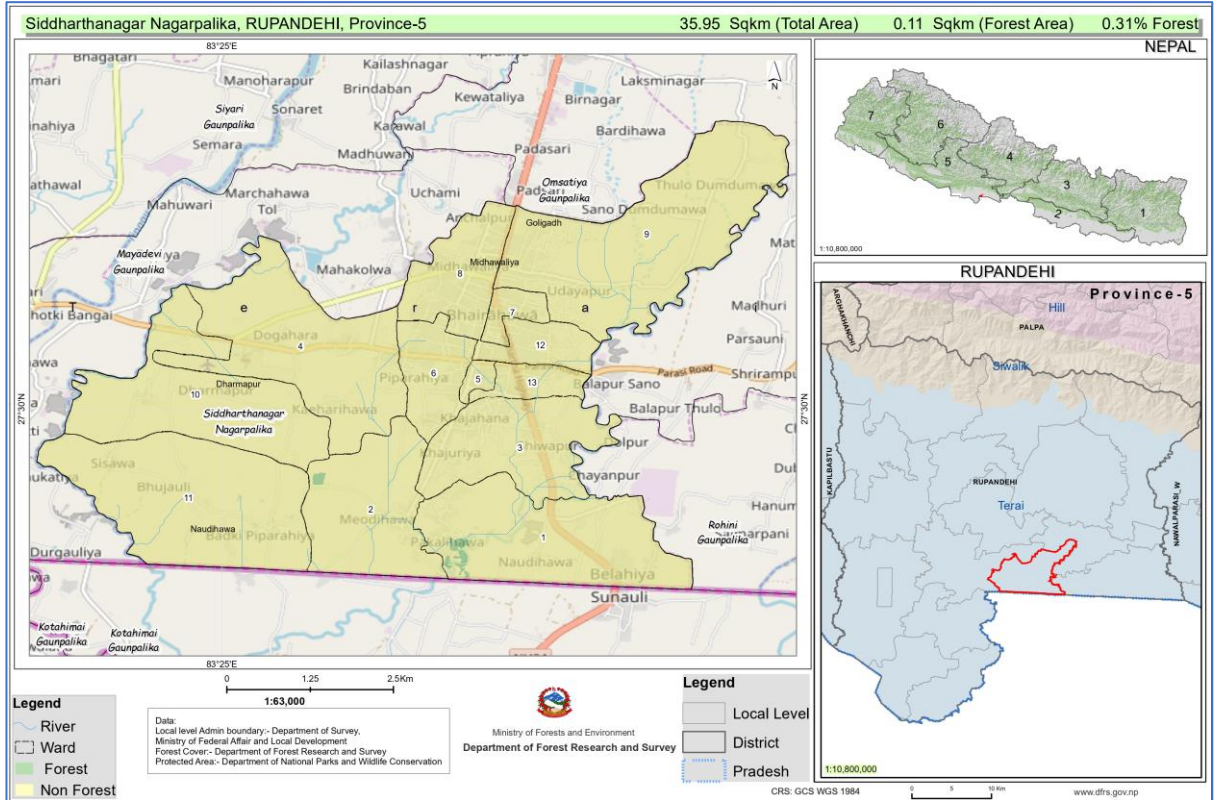
प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि. सिद्धार्थनगर नगरपालिका वडा नं ८ स्थित अन्नपूर्ण टोलमा निर्माण तथा सञ्चालन हुनेछ। रूपन्देही जिल्लाको दक्षिणी भागमा अवस्थित यस सिद्धार्थनगर नगरपालिकामा नेपाल र भारतको सिमानामा पर्ने मुख्य प्रवेशद्वारहरु मध्य एक महत्वपूर्ण पर्यटकीय, व्यापारीक र औद्योगिक केन्द्रको रूपमा स्थापित छ । भगवान गौतम बुद्धको बाल्यकालको नाम सिद्धार्थबाट यस नगरपालिकाको नामकरण गरिएको छ । सांस्कृतिक परम्परा र मान्यताहरु साहित्य, भाषा, कला, धर्म, संस्कृतिको साझा संगमको रूपमा यस नगरपालिका रहेको छ । वि.सं. १९९० सम्म नगन्य रूपमा मात्र वस्तिहरु भएको यस नगरमा वि.सं. २०१० सालमा शान्तिनगरमा हवाई मैदान निर्माण भएपछि बस्ती विकासको गतिमा तीव्रता आएको पाइन्छ । वि.सं. २०२४ सालमा भैरहवा नगर पञ्चायतको नामबाट औपचारिक रूपमा नगरपालिका घोषणा भएको थियो । वि.स. २०३३ साल देखि नगरपालिकाको नाम भैरहवा नगरबाट सिद्धार्थनगरमा रूपान्तरित भएको हो । (श्रोत: सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको वेबसाइट)

५.१ भौतिक वातावरण

५.१.१ भू-आकृति

प्रस्तावित अस्पताल रहने स्थान लुम्बिनी प्रदेश, रूपन्देही जिल्ला, सिद्धार्थनगर नगरपालिका -८ मा रहेको छ । यस नगरपालिकामा कृषि, बस्ती र खोलाको क्षेत्र मात्र रहेका छन् । २७°३१'१६.६५" उत्तरीय अक्षांश तथा ८३°२७'१२.३१" पूर्वीय देशान्तरमा रहेको छ । प्रस्ताव क्षेत्रको उचाइ ११८ मिटर समुद्री सतहबाट रहेको छ । प्रस्ताव क्षेत्रको वरपर बस्ती रहेका छन् ।

सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको प्राकृतिक स्रोतको नक्सा तलको चित्रमा देखाइएको छ ।

श्रोत: वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र

चित्र ५-१: प्रस्ताव रहने नगरपालिका को प्राकृतिक स्रोत नक्शा

५.१.२ भू-उपयोग

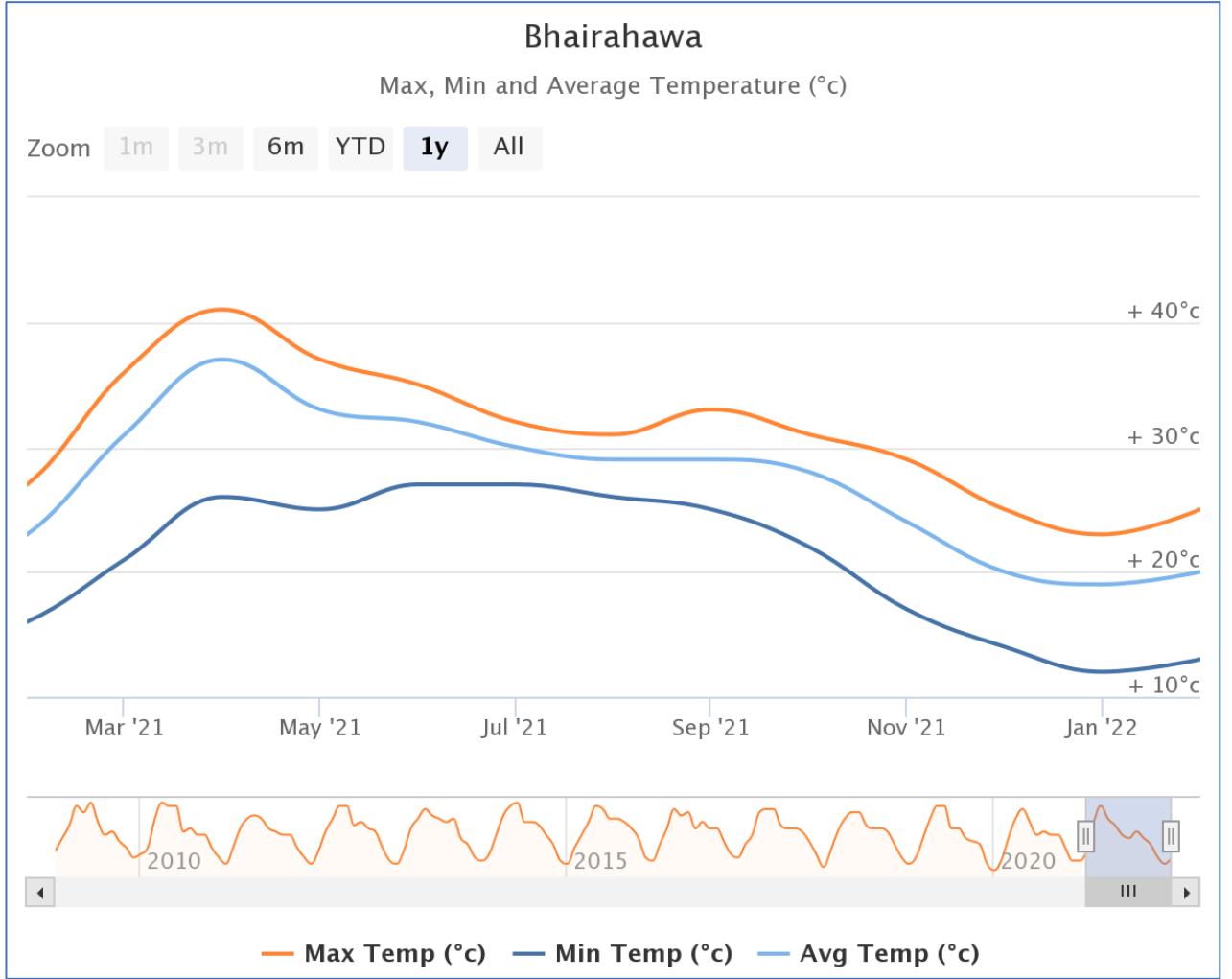
प्रस्तावित आयोजना सिद्धार्थनगर नगरपालिका वडा नं ८ अन्नपूर्ण टोलमा पर्दछ । प्रस्ताव निर्माणको लागि कूल ७,५२५.४६ वर्ग मिटर (१.११ बिघा) क्षेत्रफल जमिन प्रस्ताव गरिएकोमा अस्पताल निर्माणको भवनले कुल १७७० वर्ग मि. (२३.५ %) जग्गा क्षेत्रफल ओगट्ने छ । यस्तै गरेर कुल जमिनको ३२% खुल्ला रहने छ भने कुल जग्गाको १७ % क्षेत्रफलमा हरियाली कायम गरिनेछ ।

५.१.३ जलवायु (हावापानी, वर्षा र तापक्रम)

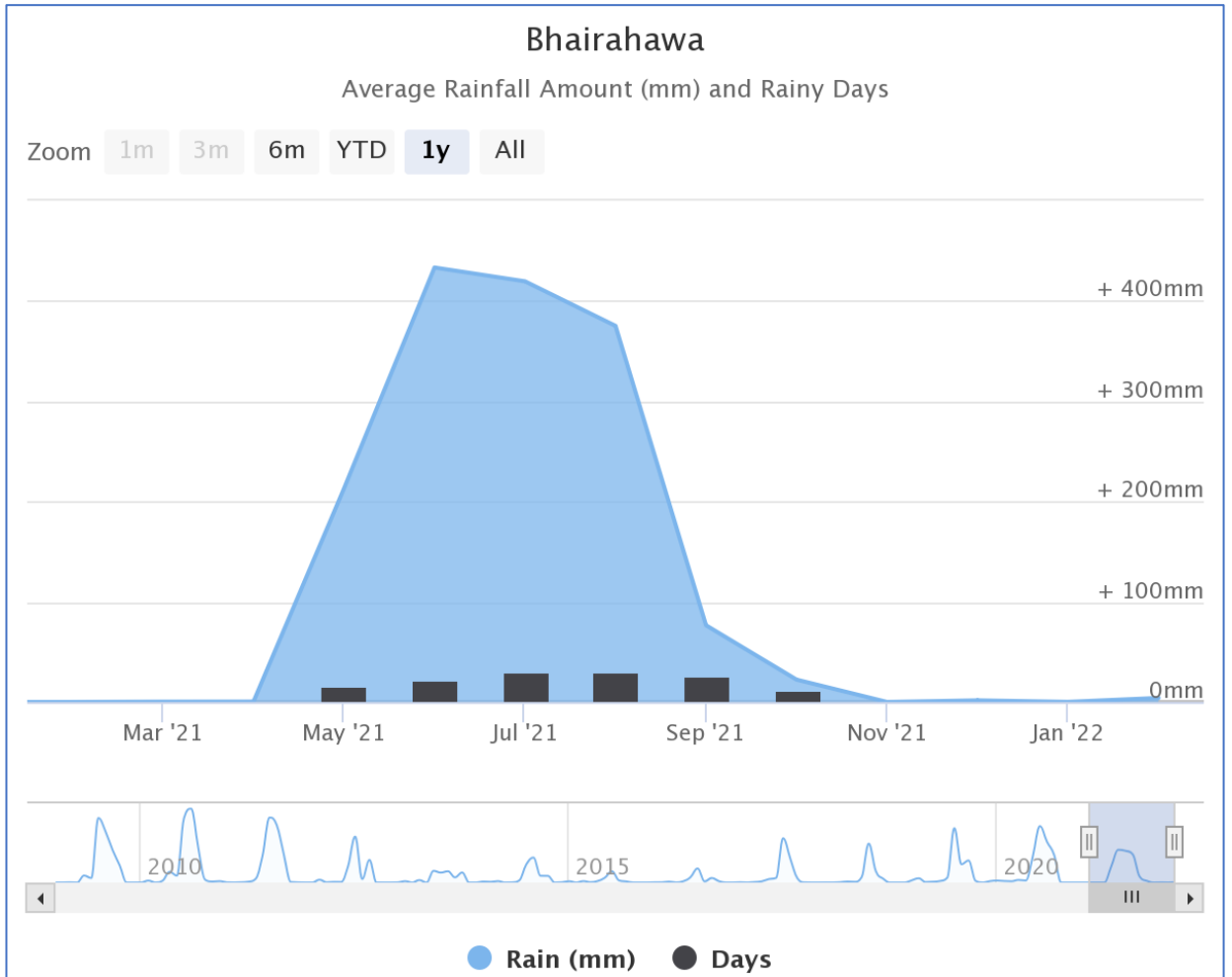
प्रस्ताव क्षेत्रको जलवायु उष्ण मौसमी हावापानी रहेको छ । सन् २०२०/२१ मा रूपन्देही जिल्लाको (यस क्षेत्रको नजिकको मापन क्षेत्र — भैरहवा) अधिकतम तापक्रम ४१ डिग्री सेल्सियस र न्यूनतम तापक्रम १४ डिग्री सेल्सियस मापन भएको छ । रूपन्देही जिल्लाको तापक्रमको ग्राफ तलको चित्रमा प्रस्तुत छ । मनसुनी वायुको प्रभावले करिब २१२.९

मि.मि. सम्म सरदर वर्षा भएको पाइन्छ । यस क्षेत्रमा हावाको अधिकतम वेग १५.६ कि. मि . रहेको छ ।

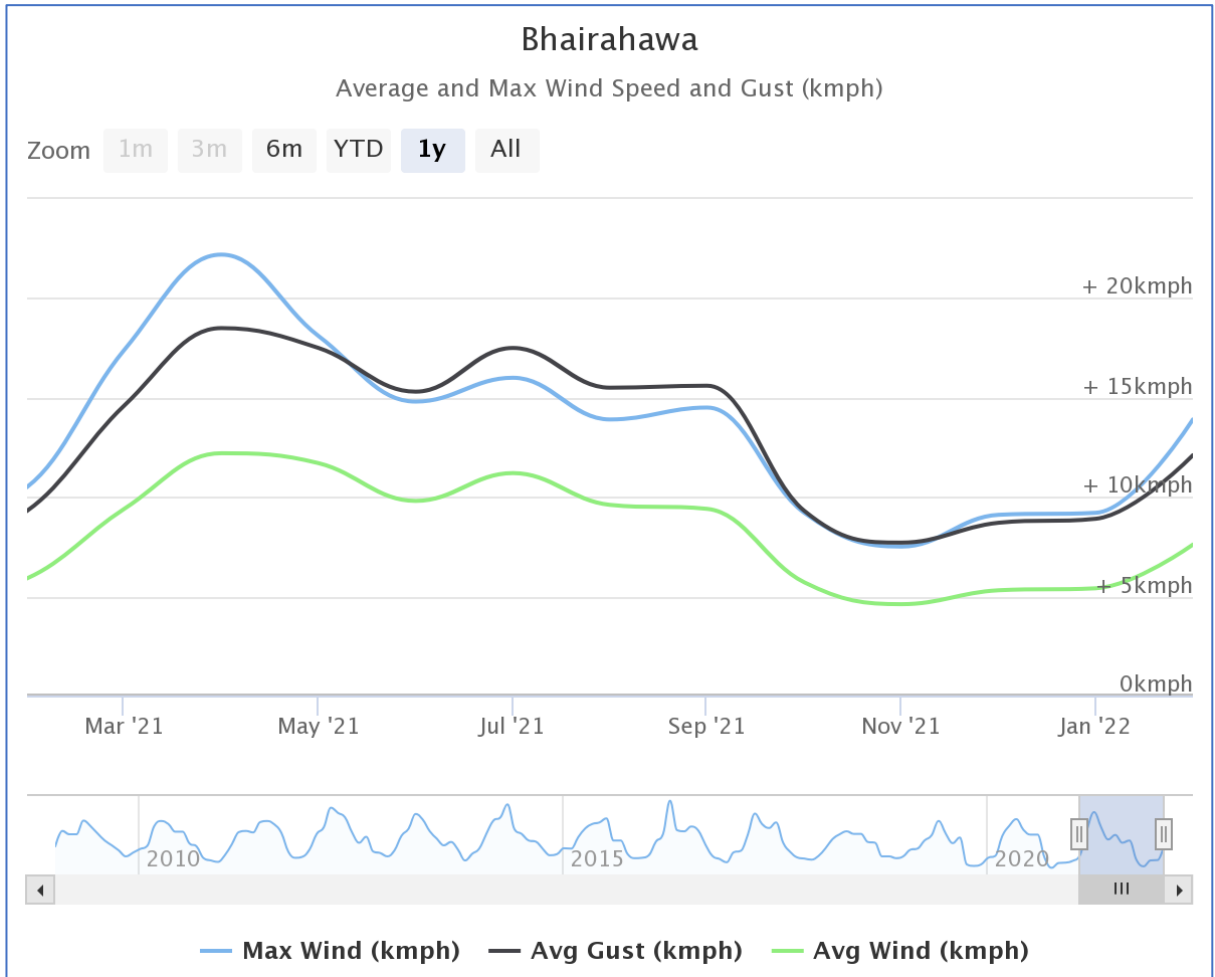
यस क्षेत्रमा उष्ण किसिमको हावापानी पाइन्छ । यस क्षेत्र भैरहवामा गर्मीमा तातो हावा (लु) चलेको बखत अधिकतम ४५.२० डिग्री सेल्सियससम्म पुग्दछ भने जाडोमा २.४० डिग्री सेल्सियससम्म तापक्रम तल झर्ने गरेको पाइन्छ । साथै यस क्षेत्रमा औसत वर्षा २१२.९ मिलिलिटर रहेको छ । चैत्र महिनादेखि असोजको प्रारम्भसम्म निकै गर्मी, असोज, कार्तिक र फाल्गुनमा समसितोष्ण तथा बाँकी तीन महिना (मंसिर, पुष र माघ) मा ठण्डी हुने गर्दछ । यस क्षेत्रमा हावाको अधिकतम वेग २२.३ प्रति कि. मि. तथा न्यूनतम वेग ५.३ हुने गरेको पाइएको छ ।

चित्र ५-२ : भैरहवामा तापक्रमको ग्राफ चित्र

चित्र ५-३ : भैरहवामा वर्षाको ग्राफ चित्र

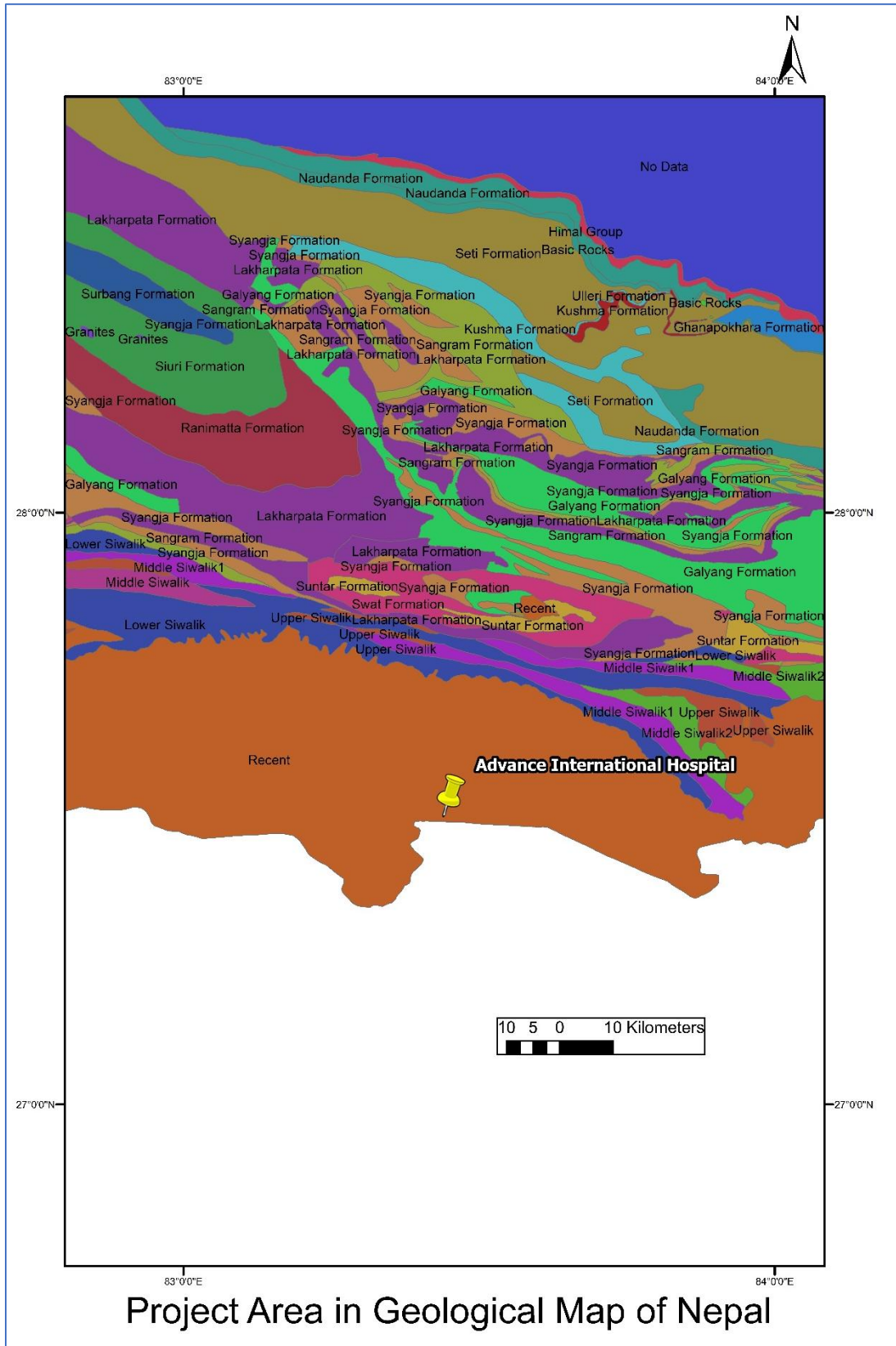

चित्र ५-४ : भैरहवामा हावाको वेगको ग्राफ चित्र

५.१.४ प्रस्ताव क्षेत्रको भू-विज्ञान

प्रस्ताव क्षेत्र समथर भूभागमा पर्दछ । प्रस्ताव क्षेत्रको जग्गामा धेरै माटो, बालुवा पाइन्छ र यस प्रस्ताव क्षेत्र चुरेबाट आएर बसेको माटो माथि बनेको क्षेत्र हो । तलको चित्रमा नेपालको भू-विज्ञान चित्रमा निर्माण प्रस्ताव गरिएको क्षेत्रलाई देखाइएको छ ।

चित्र ५-५ : प्रस्ताव क्षेत्रको भूबिज्ञान चित्र

५.१.५ हावा, ध्वनि तथा पानीको गुणस्तर

यस प्रस्तावित क्षेत्र सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको वायुको गुणस्तर accuweather.com बाट लिइएको छ । मिति २०७८/११/२७ गतेको अनुसार वायुको गुणस्तरको मापन निम्न प्रकारको रहेको छ ।

तालिका ५-१ : वायुको गुणस्तर

प्रदूषक	मापन
AQI	१८० (अस्वस्थ कर)
PM 2.5	१८० $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (अस्वस्थ कर)
PM 10	१७८ $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (अस्वस्थ कर)
NO ₂	७ $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (स्वस्थकर)
O ₃	२८ $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (ठिकै)
CO	२ $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (अति राम्रो)
SO ₂	५ $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (अति राम्रो)

श्रोत: accuweather.com retrieved at 2022-03-13 09:48AM

प्रस्ताव क्षेत्रमा हाल ध्वनिको मापन गर्दा ५५ db डिबि रहेको पाइयो ।

५.१.६ पानीको गुणस्तर

यस क्षेत्रका अधिकांश जनताहरू भूमिगतको पानीमा निर्भर रहेको पाइयो र प्रस्तावित अस्पतालले पनि पानीको आवश्यकता परिपूर्ति गर्नको लागि भूमिगत पानीको श्रोत प्रयोग गर्नेछ साथै नगरपालिकाबाट वितरण गर्ने पानीको पनि प्रयोग गर्नेछ । भूमिगत पानी दीप बोरिड गरि निकाली उक्त पानी शुद्धीकरण गरि प्रयोग गरिनेछ । उक्त क्षेत्र नजिक रहेको बोरिडको पानीको गुणस्तर प्रयोगशालामा मापन गरि तलको तालिकामा राखिएको छ ।

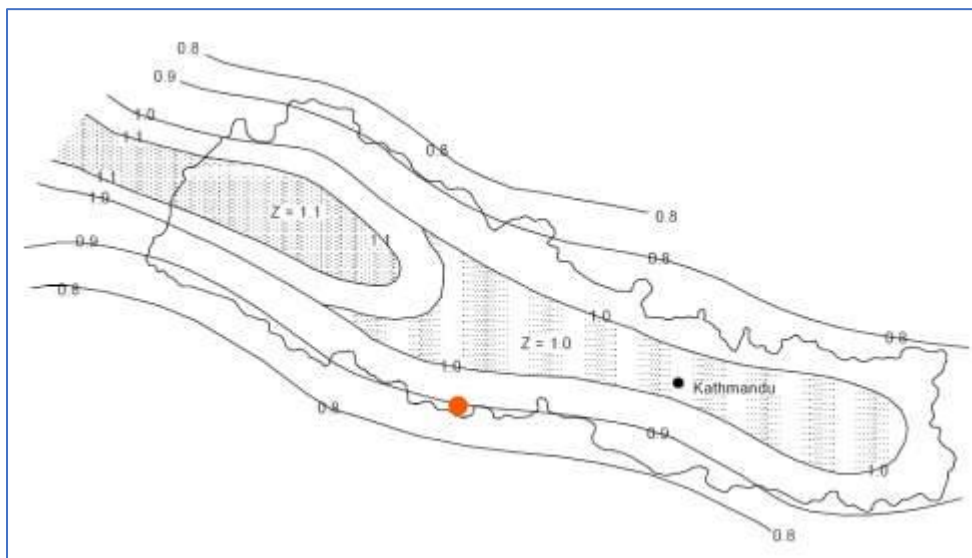
तालिका ५-२: पानीको गुणस्तर

Parameters	Units	NDWQS, 2012 Permissible Value	Water quality of the project area
Color	TCU	-	-
Electrical Conductivity	µS/cm	1500 (max)	531
pH at 24°C	-	6.5-8.5	8.6
Total Solid	NTU	-	266
Turbidity	mg/L	5 (15)	5.3
Ammonia-N	mg/L	1.5	0.6
Chloride	mg/L	250	121
Iron	mg/L	0.3 (3)	0.08
Nitrate-N	mg/L	50	18
Total Hardness	mg/L as CaCO ₃	500	130
Coliform	-	-	Absent

(स्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७८)

५.१.७ भूकम्पीय जोखिम

भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिकोणले समग्र नेपालको उच्च जोखिम युक्त क्षेत्रमा पर्ने गर्दछ । नेपालको उच्च भूकम्पीय जोखिम चलायमान टेक्टोनिक प्लेट (Movement of Tectonic plate) का कारण हुने गरेको छ, जसका कारण पूर्व पश्चिम फैलिएको हिमालका विभिन्न स्थानहरूमा सक्रिय फन्टहरू (Active Faults) को निर्माण भएका छन् । मेन सेन्ट्रल थ्रस्ट (Main Boundary Thrust) र हिमालयन फ्रन्टल थ्रस्ट (Himalayan Frontal Thrust) को उपस्थितिले भूकम्पीय जोखिमलाई थप बढाएको छ । वि.सं. २०७२ साल वैशाख १२ गते गोरखालाई केन्द्रबिन्दु बनाएर गएको ७.८ रेक्टर स्केल क्षमताको भूकम्प र त्यस पछिका पराकम्पनले नेपालमा ८,६०० जनाको मृत्यु र करिब २०,००० जना घाइते बनाएको थियो भने करिब ५० लाख घरहरूमा क्षति भएको थियो । त्यस महाभूकम्पीय बेला पनि अस्पतालको निर्माण क्षेत्र र यसको वरपरका क्षेत्रमा कुनै उल्लेखनीय क्षति नगरेको पाइयो । नेपालमा अवस्थित मुख्य फन्टहरूलाई तलको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चित्र ५-६ : भूकम्पीय जोखिम नक्सामा प्रस्तावित क्षेत्र

५.२ जैविक वातावरण

निर्माण प्रस्ताव गरिएको क्षेत्रको नजिकमा कुनै पनि जैविक वातावरणको हिसाबले महत्वपूर्ण क्षेत्रमा पर्दैन । सहरी बस्तीको बीचमा रहेकाले यस क्षेत्रमा त्यस्तो महत्वपूर्ण वनस्पति पनि भएको पाइँदैन । आयोजना स्थल वरपर केही स्थानीय चुराहरू पाइएका छन् । यस आयोजना स्थल वरपर पाइने चराचुरुगीहरूमा परेवा, काग, भगेरा र घर गौँथली रहेका छन् ।

५.२.१ जङ्गलको किसिम

प्रस्ताव क्षेत्रको जलवायु उष्ण मौसमी हावापानी रहेकोले यस क्षेत्रको नजिक तल्लो उष्णकटिबंधीय साल तथा मिश्रित फराकिलो छोडियो वन पाइन्छ । प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रमा तल्लो उष्णकटिबंधीय साल तथा मिश्रित फराकिलो छोडियो वन पर्दछ ।

तलको चित्रमा यस क्षेत्रमा नेपालमा पाइने वनको किसिममा प्रस्ताव क्षेत्रलाई देखाइएको छ ।

चित्र ५-७ : प्रस्ताव क्षेत्र र यसको नजिकको क्षेत्रमा पाइने वनको प्रकार

५.२.२ वनस्पतिका प्रमुख प्रजाति

निर्माणका लागि प्रस्ताव गरिएको स्थल यस अघि बाझो तथा बस्ती क्षेत्रको रूपमा प्रयोग हुँदै आएको क्षेत्र हो । यस स्थलमा त्यस्तो कुनै वनस्पतिहरू थिएन भने प्रस्ताव क्षेत्रको जलवायु उष्ण मौसमी हावापानी रहेकोले यस क्षेत्रको वरिपरि अन्य स्थानमा मुख्य रूपमा साल, सिसौ, आदि पाइएको थियो ।

प्रस्ताव क्षेत्रमा पाइने मुख्य वनस्पतिहरू निम्न रहेका छन् ।

तालिका ५-३ : वनस्पति प्रकार

क्र.सं.	स्थानीय नाम	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम
१	कदम	Burflower-tree	<i>Neolamarckia cadamba</i>
२	सिसौ	Rosewood	<i>Salbergia sissoo</i>
३	सिमल	East Indian silk-cotton tree	<i>Bombax ceiba</i>
४	दबदबे	Garuga	<i>Garuga pinnata</i>
५	बेल	Vine fruit	<i>Aegle marmelos</i>
६	लिच्ची	Litchi	<i>Litchi chinesis</i>
७	आँप	Mango	<i>Mangnifera indica</i>
८	जामुन	Blackberry	<i>Syzygium cumini</i>
९	खयर	Black cutch tree	<i>Acacia catechu</i>
१०	लहरे पिपल	Sacred Fig	<i>Ficus religiosa</i>
११	बकाइनो	Chinaberry	<i>Melia azedarach</i>
१२	मौवा	Indian Butter Tree	<i>Bassia latifolia</i>
औषधिय गुण तथा स्थानीय महत्वका वनस्पतिहरू			
१३	नीम	Indian lilac	<i>Azadirachta indica</i>

१४	तितेपाती	Mugwort	<i>Artemisia spp</i>
१५	टाप्रे	Cassia tora	<i>Cassia tora</i>
१६	सिलाजिनेला	Selaginella	<i>Selaginella spp</i>
१७	द्रोणपुष्पी	Dronapushpi	<i>Leucas cephalotus</i>
१८	पुनर्नवा	Punarnava	<i>Boerhaviadiffusa</i>

श्रोत: स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८

५.२.३ जीवजन्तुका प्रमुख प्रजाति

प्रस्ताव क्षेत्र वरपर पाइने जीवजन्तुहरूका प्रजातिहरू निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ५-४ : जीवजन्तुको प्रकार

क्र.सं.	स्थानीय नाम	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम	स्थानीय उपलब्धता
स्तनधारी जीवजन्तु				
१.	स्याल	Jackal	<i>Canis lupus</i>	Rare
२.	न्याउरी मुसा	Grey Mongoose	<i>Herpetes edwardsi</i>	Common
३.	लोखर्के	Squirrel	<i>Dremomys lokriah</i>	Occasional
४.	बाँदर	Monkey	<i>Macaca mulatta</i>	Occasional
चरा-चरुङ्गी				
१.	चिल	Black Kite	<i>Milvus migrans</i>	Common
२.	जुरेली	Bulbul	<i>Phycnonotus cafer</i>	Common
३.	काग	Crow	<i>Corvus brachyrhynchos</i>	Common
४.	परेवा	Pigeon	<i>Columba livia</i>	Common
५.	भंगोरा	Sparrow	<i>Passer domesticus</i>	Common
६.	ढुकुर	Dove	<i>Streptopelia orientalis</i>	Common
उभयचर/जलचर				
१.	छेपारो	Garden Lizard	<i>Calotes versicolor</i>	Common

२.	सर्प	Common snake	<i>Naza naza</i>	Common
३.	भ्यागुता	Frog	<i>Rana tigrina</i>	Common
४.	गगतो	Crab	<i>Carcinus maenas</i>	Common

श्रोत: स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८

५.३ सामाजिक- आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

५.३.१ प्रस्ताव क्षेत्र — प्रभावित नगरपालिकाको जनसङ्ख्या:

राष्ट्रिय जनसङ्ख्या तथा घर धुरी सर्वेक्षण २०६८, सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको कूल जनसङ्ख्या कुल ६३,४८३ रहेको छ जस्मा पुरुषको सङ्ख्या ३१,६७३ र महिलाको संख्या ३१,८१० रहेको छ । यस नगरपालिकाको घरधुरी संख्या १२,४९७ रहेको छ जसमा औषत परिवार ५.०८ रहेको र लैंगिक अनुपात ९९.५७ रहेको छ । यसरी नगरपालिकाको जनसङ्ख्या घनत्व २४२८ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ ।

तालिका ५-५ : जनसङ्ख्या

गाउँपालिका	घर परिवार संख्या	जनसङ्ख्या			औषत परिवार	लैंगिक अनुपात प्रति १०० महिलामा
		जम्मा संख्या	पुरुष	महिला		
सिद्धार्थ गाउँपालिका	१२,४९७	६३,४८३	३१,६७३	३१,८१०	५.०८	९९.५७
प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा	१५	९५	५४	४१	६.३३	७५.९३

(श्रोत — केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग र फिल्ड सर्वेक्षण २०७८)

५.३.२ जाति- जनजाति

यस नगरपालिकामा बसोबास गर्ने मुख्य जातिहरूमा ब्राह्मण, मुसलमान, क्षेत्री, मगर र गुरुङ रहेका छन् भने यस क्षेत्रको मुख्य मानिने मुख्य धर्ममा हिन्दू, इस्लाम र बौद्ध रहेका छन्

। तलको तालिकामा यस नगरपालिका र प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा रहेका प्रमुख जात जातिहरूलाई देखाइएको छ ।

तालिका ५-६ : जातजाति

क्र.स.	जात	जम्मा	प्रतिशत(%)
१.	छेत्री	५,४६४	८.६१
२.	ब्राहमण पहाड	११,६५८	१८.३६
३.	मगर	५,२११	८.२१
४.	थारू	१,४९१	२.३५
५.	नेवार	२,४२९	३.८३
६.	मुसलमान	७,६४२	१२.०४
७.	कामि	१,७२४	२.७२
८.	यादव	३,२८९	५.१८
९.	गुरुड	३,००८	४.७४
१०.	तेली	१,४१९	२.२४
११.	चमार	१,७६७	२.७८
१२.	काठ बानिया	३,०१६	४.७५

(श्रोत — केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग)

प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा भने निम्न अनुसारको जात जातिको बसोबास रहेको पाइयो ।

तालिका ५-७ : अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा रहेका जात जाति

क्र.स.	जात	जम्मा	प्रतिशत(%)
१.	गुरुड	२३	२४.२१
२.	मगर	२२	२३.१६
३.	ब्राह्मण	३४	३७.७९
४.	सिंह	१६	१४.८४

(फिल्ड सर्वेक्षण २०७८)

५.३.३ भाषा

यस नगरपालिकामा बोलिने मुख्य भाषाहरूमा नेपाली, भोजपूरी अवधि, मैथली गुरुड आदि रहेका छन् । प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा नेपाली, भोजपूरी, गुरुड र पन्जाबी भाषाको प्रयोग बढी रहेको पाइयो ।

तालिका ५-८ : नगरपालिका भित्र प्रयोग हुने मुख्यतः भाषाहरू

क्र.स.	भाषा	जम्मा	प्रतिशत
१.	नेपाली	२७,२७१	४२.९६
२.	मैथली	२,२८०	३.५९
३.	भोजपूरी	१५,८०७	२४.९०
४.	अवधि	९,२९८	१४.६५
५.	गुरुड	१,१८६	१.८७
६.	नेवार	९३५	१.४७
७.	मगर	१,८७१	२.९५
८.	हिन्दी	८७९	१.३८

(श्रोत — केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग)

५.३.४ शिक्षा एवं साक्षरता

यस गाउँपालिकाको साक्षरता दर ८०.२६ रहेको छ । प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा ९५ जनामा २५ जनाले उच्च शिक्षा हासिल गरेको पाइयो ।

तालिका ५-९ : साक्षरता दर

	जनसंख्या ५ बर्ष माथि	जनसंख्या जसले				साक्षरता दर
	जम्मा	पढ्न तथा लेख्न आउने	पढ्न मात्र आउने	पढ्न तथा लेख्न नआउने	उल्लेख नगरेको	
सिद्धार्थनगर						

नगरपालिका	५८,६०१	४७,०३३	८,६६	१२,९००	११०	
प्रतिशत(%)		८०.२६	१.४८	१८.१८	०.०८	८०.२६

(श्रोत — केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग)

५.३.५ पेशा

यस नगरपालिकाको ३७.१ प्रतिशत जनसंख्या कृषि पेशामा संलग्न देखिन्छ भने अन्य मानिसहरू नोकरी, मजदुर विभिन्न आर्थिक संघ संस्थामा वा व्यापार व्यवसायमा संलग्न रहेको देखिन्छ । जिविकोपार्जनको लागि यस क्षेत्रका मानिसहरूले व्यापार, व्यवसाय, सरकारी सेवा, तथा वैदेशिक रोजगारका अवसरलाई पनि अवलम्बन गरेको पाइन्छ । मुख्य बजार क्षेत्रमा व्यवसायमा लागेका व्यवसायीहरू पसल, होटल र घरेलु व्यापार आदिमा लागेको पाइन्छ । वैदेशिक रोजगारका लागि यहाँका युवाहरू खाडी मुलुक, मलेसिया, कतार, दुबई, अष्ट्रेलिया, युरोप लगायतका देशहरूमा गएको पाइन्छ । यस नगरपालिकामा बसोबास गर्ने व्यक्तिहरूको विभिन्न आर्थिक श्रोतको कार्यमा संलग्न रहेका छन् ।

घर धुरी सर्वेक्षणको क्रममा सबै १५ घर परिवारको मुख्य व्यापार र पेशा कृषि रहेको पाइयो भने सक्रिय जनसंख्याहरूले हाल गरिरहेको अन्य पेशालाई तल तालिकामा देखिएको छ ।

तालिका ५-१० : अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा रहेका घर परिवारको पेशा

पेशा	जागिर	वैदेशिक रोजगार	व्यवसाय
सङ्ख्या	१०	२	७

(श्रोत — फिल्ड सर्वेक्षण २०७८)

५.३.६ ऊर्जा, बिजुली एवं सञ्चार

यस नगरपालिका वासीहरूले खाना पकाउन मुख्य रूपमा दाउरा र ग्याँसको प्रयोग गरेका छन् भने केही घरहरूमा गुइठा, एल.पि.ग्यास, वायोग्यास प्रयोग भएको पाइन्छ । घरमा प्रयोग

हुने बत्ति बालनको लागि प्रयोग हुने मुख्य ऊर्जाको प्रयोगलाई तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका ५-११ : ऊर्जाको प्रयोग

सर्वेक्षण	घरधुरी	दाउरा	मट्टितेल	एल. पी. ग्यास	गुइठा	बायो ग्यास	सोलार	अन्य	नखुलेको
२०६८	१२,४९७	२,६१२	६३२	८,५६५	७८२	१७	१०	२८	१२१
प्रतिशत		२०.९०	२.९०	६८.५४	६.२६	०.१४	०.०८	०.२२	०.९७

(श्रोत — केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग)

प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा मुख्य रूपमा एल.पी.जी ग्याँसको हुने गरेको पाइयो ।

प्रस्तावित क्षेत्र वरपर बिजुली र सञ्चारको राम्रो उपलब्धता रहेको पाइयो ।

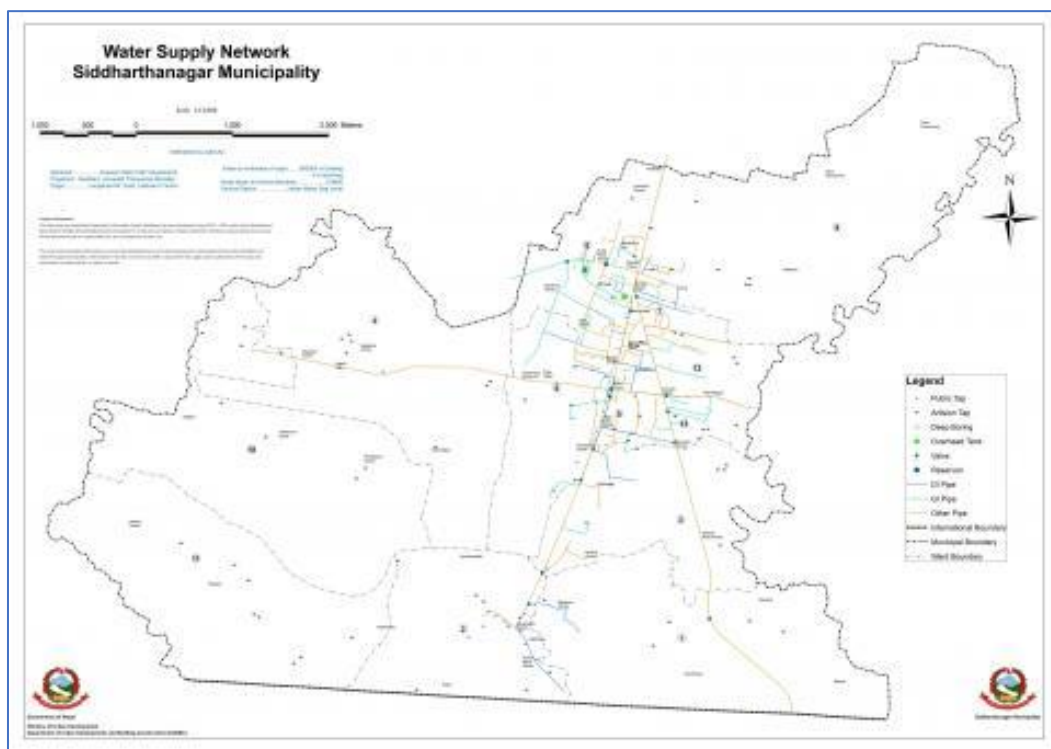
५.३.७ खानेपानी एवं स्वास्थ्यको सुविधा

यस क्षेत्रका बासीहरूले खानेपानीको लागि मुख्य स्रोतको रूपमा ट्युबवेल र धारा तथा पाइपको पानी प्रयोग गरेको पाइयो भने तेस्रो मुख्य स्रोतको रूपमा असुरक्षित कुवा प्रयोग भएको पाइयो ।

तालिका ५-१२ : पानीको प्रयोग

सिद्धार्थनगर र नगरपालिका	जम्मा घरधुरी	पिउने पानीको स्रोत							
		धारा, पाइप	ट्युबवे ल	सुरक्षि त कुवा	असुरक्षि त कुवा	मुलधा रा	खो ला र नदी	अन्य	उल्ले ख नभए को
	१२,४९ ७	५,४२ ८	६,७५ २	३०	५	५३	१	११ ५	११३

(श्रोत — केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग)

(श्रोत : सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको वेबसाइट)

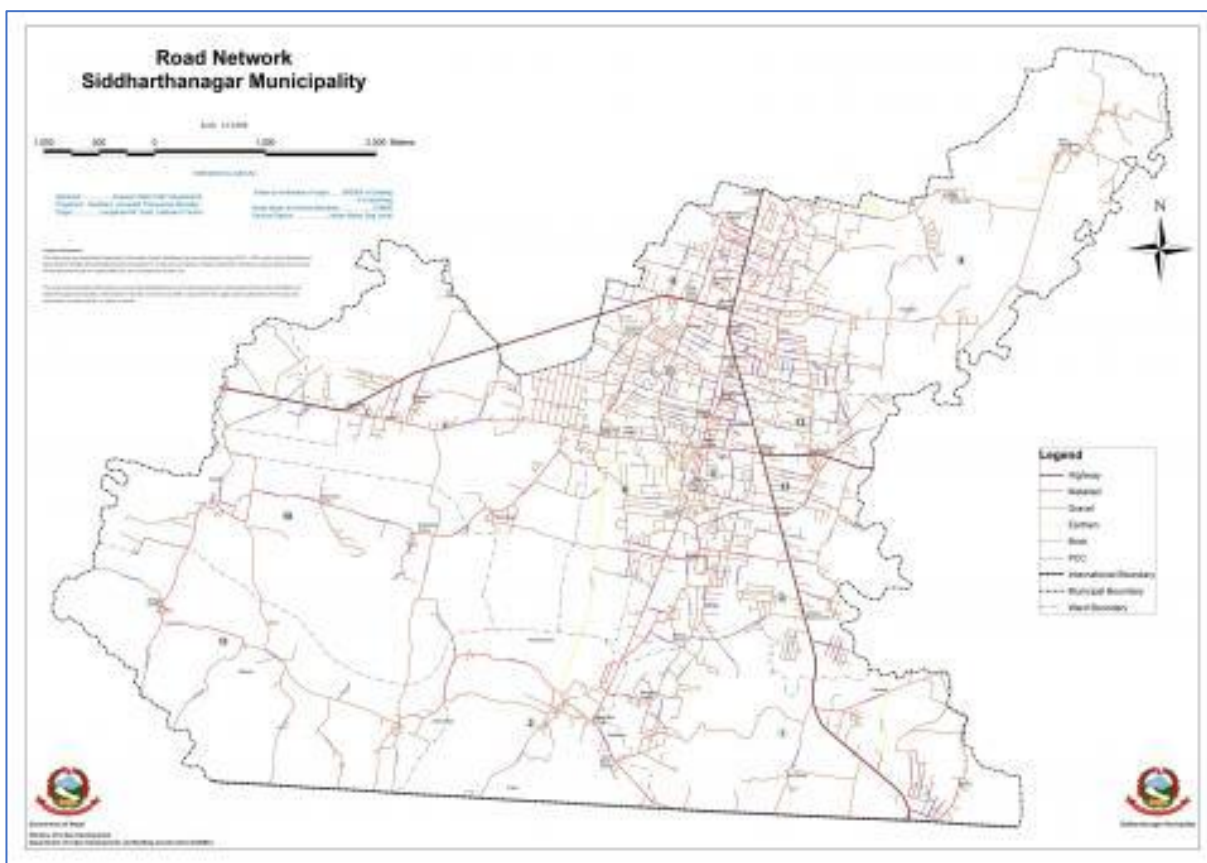
चित्र ५-८ : नगरपालिका भित्रको खानेपानी वितरणको नक्सा

प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा भने सम्पूर्ण घरहरूले नगरपालिकाद्वारा वितरित खानेपानी र ट्युबवेलको पानी प्रयोग गरेको पाइयो ।

५.३.८ यातायात र पहुँचमार्ग

यस नगरपालिकामा रहेको सडकको अवस्था हेर्दा प्राय धेरै जसो कालोपत्रे र ग्राभेल सडक रहेको पाइयो। नगरपालिका भित्र १२५ कि.मि. सडक कालोपत्रे र २०० कि.मि. ग्राभेल रहेको छ ।

प्रस्ताव क्षेत्रको नजिकैका सडकहरू कालोपत्रे रहेको पाइयो भने यसको नजिकमा बुटवल-भैरहवा र भैरहवा लुम्बिनी जस्ता ठूला राजमार्ग रहेको छ ।

(श्रोत : सिद्धार्थनगर नगरपालिकाको वेबसाइट)

चित्र ५-९ : नगरपालिका भित्रको पहुँचमार्गको नक्सा

५.४ स्थानीयको प्रस्तावित अस्पताल प्रतिको धारणा

प्रस्तावित उद्योगको प्रत्यक्ष क्षेत्रमा गरिएको सर्वेक्षण अनुसार सुविधा सम्पन्न अस्पताल खुल्नु यस क्षेत्रको विकासको लागि एकदम सहयोग हुने धारणा राखे । केही घरपरिवारले अस्पताल नजिक निर्माण तथा सञ्चालन हुँदा रोगहरू समुदायमा सर्न सक्ने तथा सवारीसाधनको चाप बढनाले धूलो उड्ने भनेर चिन्ता व्यक्त गरेका थिए । यस्तै गरेर अस्पताल नजिक निर्माण हुँदा एकातिर समुदायको शान्तिमा खलल पुग्न सक्ने धारणा राखे भने अर्कोतिर अस्पताल नजिक हुँदा स्वास्थ्य सेवा सहज र सुलभ रूपमा नजिकमा प्राप्त गर्न गरिने हुँदा खुशी भए ।

६ प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रक्रियाले प्रस्तावको विकल्पको खोजी गर्ने भएकोले प्रस्तावको कार्यान्वयन बाहेक अरु विकल्प नै नभएको स्थितिमा पनि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने अवधारणा भित्र रही विकल्पको अध्ययन गरिएको छ । प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा निम्न क्षेत्र समावेश गरि विकल्पहरूको विश्लेषण गरिएको छ ।

- आयोजनाको डिजाइन
- आयोजना स्थल
- आयोजना प्रविधि
- प्रकृया र समय तालिका
- आयोजना कार्यान्वयन नगर्दाको स्थिति

६.१ आयोजनाको डिजाइन

प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल (१५० शय्या) को भवन डिजाइन गरौंउदा नेपाल राष्ट्रिय भवन संहिता एन.बि.सी. १०५:२०७७ Nepal National Building Code NBC १०५: २०२० अनुसार गरिएको हो । यस अस्पताल आयोजनाको संरचना डिजाइन राष्ट्रिय भवन आचार संहिता र नगरपालिकाको भवन उप नियम मापदण्ड पालना गरी तयार पारिनुका साथै उज्यालो प्रकाश, स्वच्छ हावा, खुल्ला हरियाली र प्रशस्त पार्किङ क्षेत्र समेत रहने डिजाइन बनाइएको छ। यस भवनको डिजाइनमा अपांग मैत्री, बाल मैत्री र वृद्ध मैत्री प्रवेशद्वार, उपचार कक्ष, शौचालय र भर्याङ्कहरू पनि राखिने भएकोले यस डिजाइनलाई अधिकतम उपयोगी भवन डिजाइन चयन गरिएको हुनाले नयाँ वैकल्पिक डिजाइन बनाउन सम्भाव्य नरहेको हुँदा प्रस्तावित संरचना डिजाइनलाई नै आयोजनाको डिजाइन मापदण्ड कायम हुने गरि निर्माण कार्य गरिने उत्तम विकल्प मानिएको छ ।

यस्तै गरेर यस भवन Negatively Pressurized हुने हुँदा अस्पताल भित्र निरन्तर हावा खेल्ने देखिन्छ ।

६.२ आयोजना स्थल

प्रस्तावित अस्पतालको निर्माण एवं सञ्चालनको लागि सिद्धार्थनगर नगरपालिका - ८ अन्नपूर्ण टोल, लुम्बिनी प्रदेश छनौट गरिएको छ । प्रस्तावित अस्पताल रूपन्देही जिल्ला मा पर्दछ जुन लुम्बिनी प्रदेशको अन्य जिल्लाबाट पुग्न सहज हुनेछ र साथै यस स्थान राजमार्ग छेउमा पर्ने भएकोले पनि पहुँचको दृष्टिकोणले राम्रो स्थान रहेको छ । साथै बजार क्षेत्र र राजमार्ग

नजिक रहेकोले नगरपालिका र वरिपरि नजिकैका अन्य स्थानका बिरामीहरूलाई सहज पहुँच हुनुका साथै आपत्कालिन आकस्मिक उपचारको लागि पनि उपयुक्त रहेको कारणले पनि प्रस्तावकले यस स्थानलाई एक प्रमुख पक्षको रूपमा छनौट गरेको पाइन्छ । यस्तै गरेर यस स्थल विमानस्थलबाट पनि नजिक रहेको छ । तसर्थ प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल (१५० शय्या) अस्पताल आयोजना निर्माण स्थान नै उत्तम विकल्प हुनेछ । प्रस्तावित क्षेत्र बस्ती क्षेत्रमा पर्ने भए पनि यस स्थानमा प्रस्तावित अस्पताल निर्माण गर्नका मापदण्ड अनुसार यथेष्ट जग्गा उपलब्ध रहेको छ । यस्तै गरेर नगरपालिकाको मापदण्ड अनुसार जग्गा छोडेर उत्तर तर्फ फर्किने गरी अस्पताल निर्माण गरिने हुनाले नजिकको बस्तीलाई निर्माण चरणमा सोझै असर पुग्ने देखिँदैन । यस्तै गरेर सञ्चालन अवधिमा पनि आवश्यक मापदण्डहरू पालना गरी अस्पतालको सञ्चालन हुने हुँदा यसले समुदायलाई कुनै असर पर्ने छैन ।

६.३ आयोजना प्रविधि

प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल (१५० शय्या) आयोजना निर्माण एवं सञ्चालनको क्रममा नयाँ प्रविधिहरू र उपकरणहरूलाई पनि महत्वका साथ अध्ययन गरिएको छ । अस्पताल आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभ लिने होस या आयोजना निर्माणको क्रममा काम गर्ने हरेक व्यक्तिहरूको स्वास्थ्यलाई ध्यानमा राखी प्रविधिको स्तर सुधारलाई यस आयोजनामा समावेश गरिएको छ । विकल्पको अध्ययन निम्न प्रकारको प्रविधिहरूको उपयोगमा जोड दिइनेछ:

- स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि अत्याधुनिक रसायन आश्रित Sodium Hypochlorite – based technology को प्रयोग हुनेछ जसमा संक्रमित फोहरलाई हालिसके पछि त्यस फोहरलाई Sodium Hypochlorite (NaClO) र Sodium thiosulphate (Na₂S₂O₃·xH₂O) को मद्दतले फोहरलाई पचाउने काम हुन्छ ।
- समय अवधि समाप्त भएका औषधिलाई उत्पादक कम्पनीलाई फिर्ता गर्ने, पारो रहित उपकरणहरू प्रयोग गर्ने ।
- ठोस फोहर मैलाको लागि श्रोतमा नै वर्गीकरण गरि कुहिने र नकुहिने फोहरलाई छुट्याइने छ भने कुहिने फोहर मैलाको जैविक मल बनाउने तथा पुनः प्रयोगलाई संक्रमण रहित परि प्रयोग गरिने र पुनः चक्रीय फोहरमैलालाई बिक्री गर्ने ।

- विकिरण फोहरलाई निश्चित ठाउँमा सुरक्षित तरिकाले भण्डारण गरिनेछ, तथा पेशागत सुरक्षाको लागि लिड एप्रोन प्रयोग गरिने छ ।
- संक्रमित फोहर पानी प्रशोधन गर्ने यन्त्र जडान गर्ने र फोहर पानी प्रशोधन पश्चात मात्रा ढलमा निकास गर्ने ।
- सामान्य फोहर पानीको प्रशोधन गर्नका लागि General Sewer Treatment Plant को प्रयोग हुनेछ भने ल्याब तथा अन्य स्वास्थ्यजन्य फोहर पानीलाई सुरुमा ETP plant मा प्रशोधन गरेर मात्र सामान्य फोहर पानी सँग मिसाएर General Sewer Treatment Plant मा पुन प्रशोधन गर्ने ।

६.४ प्रक्रिया र समय तालिका

प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल (१५० शय्या) आयोजनाको डिजाइन, निर्माण र सञ्चालन प्रक्रियामा मानिसले गरिने श्रम, हेभी उपकरण र चिकित्साजन्य यान्त्रिक उपकरणहरूले गरिने काम समावेश हुनेछ । यस काममा सबै किसिमका श्रम शक्तिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिइनेछ । आकस्मिक सेवा चौबीसै घण्टा सञ्चालन गरिने हुँदा आकस्मिक बिरामी जुनसुकै बेला अस्पताल आउँदा पनि सेवा उपलब्ध हुनेछ । यसैगरी अस्पताल २४ घण्टा वर्षभरि नै प्रत्येक दिन ३ चरणमा ८ घण्टा दक्ष जनशक्तिहरू बाट सञ्चालन गरिने छ । अस्पताल सञ्चालन गर्न अस्पताल सञ्चालन प्रक्रियागत मापदण्ड तयार पारी उक्त मापदण्ड अनुसार कर्मचारी भर्ना, तालिम लगायत अन्य सबै कार्यहरू गर्न निर्देशन दिने र सोही अनुरूप सञ्चालन हुनेछ जसले आगामी दिनहरूमा अस्पताल आयोजना सञ्चालनको जोखिमहरू हुने सम्भावना न्यून हुन्छ भनी यस विकल्पलाई उत्तम विकल्प मानिएको छ ।

६.५ प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने

यस वैकल्पिक प्रस्तावले प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल (१५० शय्या) अस्पताल आयोजनाको कार्यान्वयनमा रोक लगाउँछ जसले गर्दा यस लुम्बिनी प्रदेशका बासिन्दा तथा सिद्धार्थनगर नगरपालिकाका स्थानीय बासीलाई बेफाइदा पुग्न जानेछ । प्रस्तावित नगरपालिका र जिल्लामा अन्य पनि सरकारी तथा निजी अस्पताल रहने पनि यस सुविधा सम्पन्न र आधुनिक अस्पतालको कमीले गर्दा आज पनि धेरै जना उपचारको चितवन, काठमाडौं तथा छिमेकी भारतको ठूला सहर सम्म धाउनु पर्ने बाध्यता रहेको छ । यस्तै गरेर बुटवल-भैरहवा जस्ता बढ्दो सहरीकरणले छोएको सहरमा अझै पनि जनसङ्ख्याको अनुपातमा अस्पताल र शय्या सङ्ख्या कम रहेको छ । यस अवस्थामा प्रस्तावित अस्पताल आयोजनाको

अभावमा लुम्बिनी प्रदेशको रूपन्देही जिल्ला तथा अन्य जिल्लाहरू नवलपरासी, कपिलवस्तु अर्घाखाँची, गुल्मी र पाल्पामा रहेका बिरामीहरू रोगको अत्याधुनिक स्वास्थ्य सेवा र उपचारको लागि चितवन, काठमाडौं र छिमेकी भारत सम्म पुग्नु पर्ने अवस्था कायम नै रहन्छ भने सो गर्दा ठूलो धनराशि समेत खर्च गर्नुपर्ने सम्भावना रही रहन्छ । अस्पताल आयोजनाको संरचना डिजाइन समेत वातावरण मैत्री रहेकाले प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल आयोजनाले यस क्षेत्रको वातावरणमा उल्लेख नकारात्मक असर पर्ने देखिँदैन त्यसैले यस प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने प्रस्ताव उपयुक्त छैन ।

प्रस्तावित विकल्पको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्ने अनुकूल र प्रतिकूल प्रभावको तुलनात्मक आकलन गरि निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६-१ : प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण

विकल्प	विश्लेषण	अनुकूल वातावरणीय प्रभाव	प्रतिकूल वातावरणीय प्रभाव
विकल्प १			
डिजाइन	भवन भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण गरिनेछ । भवन ऐन, २०५५ बमोजिमको राष्ट्रिय भवन संहिता लाई पालना गरि भवन निर्माण गरिनेछ । यस अस्पतालको भवन डिजाइन गराउँदा नेपाल राष्ट्रिय भवन संहिता एन.बि.सी. १०५:२०७७ Nepal National Building Code NBC: १०५: २०२० अनुसार गरिएको छ ।	भवन सुरक्षा तथा भूकम्प जोखिम न्यून हुनेछ ।	छैन
आयोजना स्थल	लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रूपन्देही जिल्लाको सिद्धार्थनगर नगरपालिका वडा नं ८, अन्नपूर्ण टोलमा प्रस्ताव गरिएको छ ।	लुम्बिनी प्रदेशको एउटा सहरीकरणको चाप बढेको ठूला सहर बुटवल र भैरहवाको नजिक अत्याधुनिक स्वास्थ्य	स्थानीय क्षेत्रमा चाप बढ्ने तथा फोहरमैला उत्सर्जन भई वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव हुन सक्ने प्रस्तावित क्षेत्र कुनै

		सेवाबाट स्थानीयलाई लाभ हुने । रूपन्देही जिल्ला तथा नजिक रहेका जिल्लाका बिरामीको लागि पहुँच राम्रो हुने ।	जैविक वातावरणको हिसाबले महत्वपूर्ण क्षेत्रमा पर्दैन ।
अपनाइने प्रविधि	अग्नि समनयन्त्र (Fire Ext i ngui sher) जडान गरिनेछ साथै आकस्मिक सङ्केतका लागि साईरनको व्यवस्था गरिनेछ । स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि अत्याधुनिक रसायन आश्रित Sodium Hypochlorite – based technology को प्रयोग हुने । समय अवधि समाप्त भयका औषधिलाई उत्पादक कम्पनीलाई फिर्ता गर्ने, पारो रहित उपकरणहरू प्रयोग गर्ने । ठोस फोहरमैलाको लागि श्रोतमा नै वर्गीकरण गरि कुहिने र नकुहिने फोहरलाई छुट्याइने छ भने कुहिने फोहरमैलाको जैविक मल बनाउने तथा पुनः प्रयोगलाई संक्रमण रहित परि प्रयोग गरिने र पुनः चक्रीय फोहरमैलालाई बिक्री गर्ने । विकिरण फोहरलाई निश्चित ठाउँमा सुरक्षित तरिकाले भण्डारण गरिनेछ तथा पेशागत सुरक्षाको लागि लिड एप्रोन	स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन हुने वातावरणमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावको न्यूनीकरण हुने	स्वास्थ्य जन्य फोहर विकिरणयुक्त फोहरलाई उपयुक्त प्रणाली मार्फत व्यवस्थापनमा ध्यान दिइने हुँदा वातावरणमा पर्न सक्ने सम्भाव्य नकारात्मक असरहरू कम हुने

	प्रयोग गरिने छ । संक्रमित फोहर पानी प्रशोधन गर्ने यन्त्र जडान गर्ने र फोहर पानी प्रशोधन पश्चात् मात्रा ढलमा निकास गर्ने		
सञ्चालन विधि/सेवा	अस्पतालले विभिन्न सेवाहरू जस्तै जनरल वार्ड, आइसीयू, एचडीयू, आइसोलेशन वार्ड, एक्सरे, प्रयोगशाला, ओटी, सञ्चालन गर्ने ।	स्थानीयलाई स्वास्थ्य सेवामा र सहूलियत दरमा उपलब्ध हुने हुँदा सहज हुने ।	छैन
समय तालिका	आकस्मिक सेवा चौबीसै घण्टा सञ्चालन गरिने ।	आकस्मिक सेवा चौबीसै घण्टा सञ्चालन गरिने हुँदा आकस्मिक विरामी जुनसुकै बेला अस्पताल आउँदा पनि सेवा उपलब्ध हुने ।	छैन
कच्चा पदार्थ	अस्पताल भवन निर्माण गर्नको लागि मुख्य रूपमा ईट्टा, गिट्टी, बालुवा, सिमेन्ट, फलामको छड आदि कच्चा पदार्थको रूपमा प्रयोग गर्ने ।	उपलब्धतामा सहज हुने ।	छैन
जग्गाको प्रयोग	अस्पताल निर्माणको लागि आफ्नै स्वामित्वमा रहेको जग्गा प्रयोग । अस्पताल निर्माण हुने क्षेत्र नजिक थल तथा हवाई पहुँच राम्रो भएको स्थान ।	हाल बाझो रहेको जग्गाको अधिकतम प्रयोग हुने ।	खुल्ला क्षेत्र अस्पताल क्षेत्रमा परिणत हुने ।
विकल्प २			

डिजाइन	यस अस्पतालको भवन डिजाइन गराउँदा नेपाल राष्ट्रिय भवन संहिता एन.बि.सी. १०५:२०७७ Nepal National Building Code NBC: १०५: २०२० अनुसार गरिएको ।	भवन सुरक्षा तथा भूकम्प जोखिम न्यून	छैन
आयोजना स्थल	प्रस्तावित क्षेत्र बाहेक लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत अन्य क्षेत्र।	छैन	जग्गाको उपलब्धतामा समस्या
अपनाइने प्रविधि	स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि इन्सिनेरेटर प्रयोग गरि फोहरलाई जलाउने मर्करीयुक्त उपकरणहरू प्रयोग गर्ने। ठोस फोहर मैलाको वर्गीकरण नगरी विसर्जन गर्ने।	छैन	वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल प्रभाव पर्ने साथै जनस्वास्थ्यमा पनि नोक्सान पुग्ने
सञ्चालन विधि/सेवा	अस्पतालले विभिन्न सेवाहरू जस्तै जनरल वार्ड, आइसीयू, एचडीयू, आइसोलेशन वार्ड, एक्सरे, प्रयोगशाला, ओटी, सञ्चालन गर्ने।	स्थानीयलाई स्वास्थ्य सेवामा सहज हुने।	छैन
समय तालिका	अस्पताल सेवा दिनको समयमा मात्र सञ्चालन गरिने ।	छैन	बिरामीहरू लाई असुविधा प्रदान हुने।
कच्चा पदार्थ	अस्पताल भवन निर्माण गर्नको लागि प्रिफेबको प्रयोग गर्ने।	लगानी थोरै लाग्ने र निर्माण कार्य छिटो हुने।	ईट्टा जत्तिको बलियो र भरपर्दो नहुने।
जग्गाको प्रयोग	अस्पताल निर्माणको लागि हाल आफ्नै स्वामित्वमा रहेको जग्गा भन्दा अन्य जग्गा किनेर निर्माण गर्ने । अस्पताल निर्माण हुने क्षेत्र नजिक थल तथा हवाई पहुँच राम्रो भएको स्थान नहुनु ।	बस्ति क्षेत्रमा खाली जग्गा प्रयोग नहुने ।	अन्य क्षेत्रमा अस्पताल निर्माणको लागि जग्गा उपलब्धता पाउन कठिन।

विकल्प ३			
डिजाइन	यस अस्पतालको भवन डिजाइन गराउँदा नेपाल राष्ट्रिय भवन संहिता एन.बि.सी. १०५:२०७७ Nepal National Building Code NBC: १०५: २०२० अनुसार गरिएको ।	भवन सुरक्षा तथा भूकम्प जोखिम न्यून ।	छैन
आयोजना स्थल	प्रस्तावित क्षेत्र बाहेक अन्य प्रदेश अन्तर्गत अन्य क्षेत्र ।	छैन	जग्गाको उपलब्धतामा समस्या लुम्बिनी प्रदेश बासी सेवाबाट बन्चित हुने ।
अपनाइने प्रविधि	स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि इन्सिनेरेटर प्रयोग गरि फोहरलाई जलाउने मर्करीयुक्त उपकरणहरू प्रयोग गर्ने । ठोस फोहरमैलाको वर्गीकरण नगरी विसर्जन गर्ने । विकिरण फोहरलाई कुनै प्रकारको व्यवस्थापन नगर्ने । लिड एप्रोन प्रयोग नगर्ने । संक्रमित फोहर पानी प्रशोधन नगरी ढलमा निकास गर्ने	छैन	वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल प्रभाव पर्ने साथै जनस्वास्थ्यमा पनि नोक्सान पुग्ने
सञ्चालन विधि/सेवा	अस्पतालले विभिन्न सेवाहरू जस्तै जनरल वार्ड, आइसीयू, एचडीयू, आइसोलेशन वार्ड, एक्सरे, प्रयोगशाला, ओटी, सञ्चालन गर्ने ।	स्थानीयलाई स्वास्थ्य सेवामा सहज हुने	छैन
समय तालिका	अस्पताल सेवा दिनको समयमा मात्र सञ्चालन गरिने ।	छैन	बिरामीहरू लाई असुविधा प्रदान हुने ।

कच्चा पदार्थ	अस्पताल भवन निर्माण गर्नको लागि मुख्य रूपमा ईट्टा, गिट्टी, बालुवा, सिमेन्ट, फलामको छड आदि कच्चा पदार्थको रूपमा प्रयोग गर्ने।	उपलब्धतामा सहज हुने।	छैन
वन तथा सरकारी जग्गाको प्रयोग	सरकारी वन क्षेत्र प्रयोग गरिने ।		वन क्षेत्र अस्पताल क्षेत्रमा परिणत हुने। जैविक वातावरणमा असर हुने ।

यसरी विभिन्न विकल्पहरूको विश्लेषण गरी अध्ययन गर्दा विकल्प १ प्राविधिक, सामाजिक-आर्थिक तथा वातावरणीय हिसाबले उपयुक्त विकल्प देखिन्छ ।

७ प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरू तथा संरक्षणका उपायहरू

यस अस्पताल निर्माण तथा सञ्चालन गर्दा आयोजनाको प्रस्तावित क्षेत्रमा विभिन्न भौतिक, रासायनिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा असर पर्न सक्ने देखिन्छन् । यस अध्ययनको क्रममा उद्योगले पार्न सक्ने सकारात्मक तथा नकारात्मक दुवै प्रभावहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ । यस्ता असरहरूको पहिचान, भविष्यवाणी तथा मूल्याङ्कन उद्योग निर्माण तथा सञ्चालनको क्रममा गरिने गतिविधिबाट गरिएको छ । पहिचान गरिएका असर भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिकोण बाट विश्लेषण गरि प्रभावलाई प्रकृति (Nature), मात्रा (Magnitude), सिमा (Extent), र समयावधि (Duration) मा वर्गीकरण गरिएको छ । यस्तै गरेर प्रकृतिलाई प्रत्यक्ष (Direct) र अप्रत्यक्ष (Indirect), मात्रालाई उच्च, मध्यम र निम्न, सीमालाई स्थानीय, स्थान विशेष र क्षेत्रीय र समयावधिलाई दीर्घकालीन, मध्यम र अल्पकालीन गरी ३ भागमा विभाजन गरि विश्लेषण गरिएको छ ।

यस परिच्छेदमा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने अनुकूल प्रभावहरू तथा प्रतिकूल प्रभावहरू लाई पहिचान गरिएको छ । असरको पहिचान र भविष्यवाणी अनुरूप, आयोजनाको सकारात्मक पक्षलाई सके जति बढाउने कार्य गरिएको छ । प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने प्रभावहरूको तह निर्धारण परिमाण, सीमा, समयावधि, प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष अनुसार वर्गीकरण गरिएको छ ।

७.१ सकारात्मक प्रभाव:

७.१.१ निर्माण चरण

७.१.१.१ रोजगारीको अवसर

प्रस्तावित अस्पतालको निर्माण अवधि (१८ महिना) मा दैनिक करिब १०० जना जनशक्तिको आवश्यकता पर्ने देखिन्छ । उक्त आवश्यक कामदारहरूको आपूर्ति गर्दा स्थानीय जनताको दक्षता अनुसार रोजगारीको अवसरमा प्रथमिकता दिइनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सिमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.१.२ आर्थिक गतिविधिमा वृद्धि

यस आयोजना निर्माणको समयमा निर्माण सामग्रीहरू जस्तै सिमेन्ट, ग्राभेल, बालुवा, रड आदि स्थानीय बजारबाट आपूर्ति गरिनेछ । त्यस्तै कामदारको लागि खाद्यान्न तथा वासस्थानको आवश्यकता पर्दछ । उक्त आवश्यक वस्तु तथा सेवाहरू स्थानीय बजारबाट पूर्ति गरिने हुनाले स्थानीय क्षेत्रमा आर्थिक गतिविधिहरूमा वृद्धि ल्याउने सम्भावना रहन्छ । यस प्रभावको परिमाणलाई मध्यम, सीमालाई स्थानीय र अवधिलाई अल्पकालीन प्रकृतिको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ ।

७.१.१.३ प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि

आयोजना निर्माणको समयमा विभिन्न प्रकारका दक्ष जनशक्तिहरू जस्तै इन्जिनियर, डकर्मी, सिकर्मी, इलेक्ट्रिशियन, प्लम्बर, आदि सामेल हुनेछन् । यस आयोजनाबाट दक्ष तथा अर्धदक्ष जनशक्तिको सीप विकास हुनुका साथै को नयाँ टेक्नोलोजीहरू पनि सिक्ने राम्रो अवसर हुन सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम, परिमाण, स्थानीय सिमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२ सञ्चालन चरण

७.१.२.१ स्थानीय अर्थ बजारमा वृद्धि :

अस्पताल सञ्चालनको चरणमा आगन्तुक, बिरामी र अन्य कर्मचारीहरूको सङ्ख्या उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि हुनेछ । उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सिमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२.२ सेवाग्राहीको स्वास्थ्य सेवामा पहुँच:

आयोजना सञ्चालन भएपछि यसले दिने स्वास्थ्य सेवाका कारणले सेवाग्राहीले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सर्वव्यापी पहुँच पाउने छन् । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, उच्च परिमाण, क्षेत्रीय सिमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२.३ स्थानीय रोजगारीको अवसर:

अस्पताल सञ्चालन तथा बिरामीलाई चिकित्सा सेवाहरू उपलब्ध करिब ३४० स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्ति तथा ७५ जना अन्य दक्ष तथा अदक्ष जनशक्तिको लागि रोजगारको अवसर पाउनेछन् । रोजगारीको निम्ति स्थानीय जनतालाई प्राथमिकता दिइनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२.४ अस्पतालको संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व बहन मार्फत स्थानीय लाभान्वितः

अस्पतालले स्थानीय चासो र आवश्यकताको आधारमा विभिन्न सामुदायिक कार्यक्रमहरूलाई सहयोग पुर्याउनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२.५ अस्पताल क्षेत्र भित्र हरियाली कायम गर्नेः

अस्पताल क्षेत्रभित्र बगैँचा निर्माण गरी हरियाली प्रवर्द्धन गरिनेछ । खुल्ला क्षेत्र हरियाली विकास गर्न छुट्ट्याइएको छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२.६ राजस्व सङ्कलन

यस अस्पताल प्रा.लि.मा दर्ता भएकोले यसले कम्पनी ऐन अनुसार स्थानीय तह र कर कार्यालयमा व्यवसाय कर तिर्नेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, क्षेत्रीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.२ नकारात्मक प्रभाव

७.२.१ निर्माण चरण

७.२.१.१ भौतिक वातावरण

क. कामदारहरूबाट ठोस फोहर निष्कासनबाट पर्ने प्रभाव

कामदारहरूद्वारा मुख्यतः कुहिने तथा नकुहिने फोहरहरू उत्सर्जन हुने देखिन्छन् । उत्सर्जन हुने फोहरमा जस्तै प्लास्टिकका टुक्रा, खेर गएको खाने कुरा आदि पर्छन् । जसको उचित व्यवस्थापन नभएको खण्डमा स्थानीय वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव पर्नेछ । उक्त प्रभाव निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको प्रत्यक्ष रहनेछ ।

ख. निर्माण कार्यबाट उत्सर्जन हुने फोहर मैलाबाट पर्ने प्रभाव

अस्पताल निर्माण अवधिमा विभिन्न प्रकारका फोहर मैलाहरू जस्तै ईट्टाको टुक्रा, बालुवा, ढुङ्गा, बाँकी रहेका फलामका छड तथा रिक्तो सिमेन्टका बोराहरू ठोस फोहोरमैलाका रूपमा उत्सर्जन हुने देखिन्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

ग. भू-बनोटमा परिवर्तन:

विद्यमान भूमिमा अस्पतालको भवन निर्माण गर्दा भू-बनोटमा परिवर्तन आउनेछ । यसका साथै निर्माण सामग्रीको ढुवानी गर्दा ट्रकको भारीले सतही माटोमा प्रभाव गर्दछ, जसका कारण भू-क्षयको सम्भावना पनि हुन सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

घ. वायु प्रदूषण

आयोजना निर्माण अवधिमा निर्माण सामग्रीहरू ढुवानीका कारणले आयोजना स्थलमा वायु प्रदूषण हुने देखिन्छ साथै अस्पताल भवनको निर्माण सामग्री जस्तै टायलहरू, बालुवा, सिमेन्ट आदि राख्ने क्रममा तथा डिजेल जेनरेटरको प्रयोग गर्दा पनि वायु प्रदूषण हुने देखिन्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहने छ ।

ङ. ध्वनि प्रदूषण

निर्माण कार्यमा प्रयोग हुने मेशिनहरू जस्तै भाइब्रेटर, जेनरेटर आदिले ध्वनि प्रदूषण गर्दछ । साथै गाडीको आवत जावतका कारण पनि ध्वनि प्रदूषण हुनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

च. सरसफाइको कमीबाट पर्ने प्रभाव

अस्पताल निर्माण गर्दा निर्माण कार्यबाट र कामदार वर्गबाट उत्सर्जन भएका फोहरहरूले अस्पताल वरिपरिको स्थानमा सरसफाइको अवस्थामा हास आउनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

छ. उच्च ऊर्जा खपतबाट पर्ने प्रभाव

निर्माण चरणमा निर्माण कार्य जस्तै उच्च ऊर्जा खपत हुने विभिन्न मेशिनको प्रयोग, बिजुली बत्तीको प्रयोगले स्थानीयमा विद्युत आपूर्तिमा प्रभाव हुन सक्छ । फलस्वरूप आपूर्तिमा अनियमितता हुन सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

ज. जल प्रदूषण

निर्माण चरणमा कामदारहरूले पानीको श्रोत नजिकै फोहर फालनाले तथा निर्माण सामग्रीहरू पेन्ट, तेल आदिको चुहावटको जल प्रदूषण हुन सक्दछ । यस्तै गरेर निर्माण चरणमा सहभागी

हुने कामदारहरू लागि शौचालयको राम्रो व्यवस्था नभएको खण्डमा पानीको श्रोतमा मिसिन जाँदा जल प्रदूषण हुने सम्भावना रहन्छ ।

७.२.१.२ जैविक वातावरण

क. सहरी जैविक विविधतासँग सम्बन्धित प्रभाव

अस्पताल निर्माण गर्दा प्रस्तावित हाल बाझो रहेको जग्गामा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुनेछ, जसको कारणले गर्दा सहरी जैविक विविधतामा पर्न सक्नेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.२.१.३ सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

क. सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव

निर्माण समयमा धेरै सङ्ख्यामा कामदारहरू, विक्रेताहरूको कारणले गर्दा अस्पताल निर्माण स्थानमा मानिसहरूको जन सङ्ख्या अस्थायी रूपमा भएपनि वृद्धि हुनेछ । मानिसको सङ्ख्यामा वृद्धि भए सँगै त्यहाँ पहुँचमा रहेको सामाजिक सेवाहरू जस्तै पानी, बिजुली आदि क्षेत्रमा प्रभाव पर्न सक्छ । उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

ख. बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव

अस्पताल निर्माण अवधिमा ठेकदारले सस्तो कामदारको रूपमा बालबालिकाहरूको प्रयोग गर्न सक्दछ । बालबालिकालाई श्रममा प्रयोग गर्नु कानुन विपरीत हुनेछ । यस्तै निर्माण कार्यमा महिला र पुरुषलाई समान कामको लागि फरक ज्याला प्रदान गर्न सक्छन् जसबाट लैंगिक विभेद सृजना हुन सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

ग. पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव

निर्माण अवधिमा संलग्न मानिसहरूबाट निर्माण सामानहरू लोड र अनलोड गर्दा तथा मेशिनरी उपकरणहरू चलाउँदा सावधानी नअपनाएको खण्डमा दुर्घटना हुन सक्दछ । यस्तै गरेर निर्माण स्थलमा कामदारहरूको लागि सफा पिउने पानी, शौचालय तथा सरसफाई नभएको अवस्थाले थप जोखिम बढाउने छ । यस्तै गरेर निर्माण कार्यहरू हुँदा निस्किने धुवा तथा धूलोले पनि स्वास्थ्यमा असर पार्न सक्दछ । निर्माणको क्रममा प्रयोग हुने मेशिनरीहरूबाट

उत्पन्न हुने ध्वनिले गर्दा पनि निर्माणमा संलग्न जनशक्तिहरू श्रवण शक्तिमा असर पुग्न सक्दछ ।

घ. यातायात सुविधामा चाप

निर्माण अवधिमा कामदारहरूको आवागमन भैरहने हुँदा यातायातमा चाप हुन सक्छ । मानिसको सङ्ख्यामा वृद्धि सँगै पहुँच तथा उपलब्ध रहेका सामाजिक सेवाहरू जस्तै पानी, बिजुलीमा थप चाप सिर्जना हुनेछ । उक्त प्रभाव निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको प्रत्यक्ष रहनेछ ।

ड. निर्माणकार्यमा संलग्नहरू तथा स्थानीय बासिन्दा बीच उत्पन्न हुन सक्ने सामाजिक प्रभाव निर्माण कार्यमा संलग्न बाहिरी मानिसहरू तथा स्थानीयहरूको रहनसहन तथा संस्कृतिमा भिन्नताका कारणले संलग्न मानिसहरू तथा स्थानीय बासिन्दा बीच झैझगडा हुन सक्ने सम्भावना रहन्छ । यस्तै गरेर निर्माण चरणमा ठूलो मात्रामा बाहिरी मानिसहरूको आगमन हुने र उनीहरू सबैको व्यक्तिगत चरित्र ठीक नहुन पनि सक्दछ । यस अवस्थामा स्थानीय क्षेत्रमा चोरी, डकैतीको घटना पनि बढ्न सक्ने अवस्था रहन्छ । उक्त प्रभाव निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको प्रत्यक्ष रहनेछ ।

च. गुनासो व्यवस्थापन

निर्माण चरणमा निर्माण कार्यको गुणस्तर तथा स्थानीय वातावरणमा परेको प्रभावहरूबारे र नयाँ आउन सक्ने थप वातावरणीय मुद्दाहरू समयमै व्यवस्थापन नभएमा स्थानीय वातावरणमा असर पर्ने देखिन्छ । उक्त प्रभाव निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको प्रत्यक्ष रहनेछ ।

७.२.२ सञ्चालन चरण

७.२.२.१ भौतिक वातावरण

क. ठोस फोहरमैला उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव

अस्पताल सञ्चालनको क्रममा ठोस फोहरमैला (जोखिम युक्त र जोखिम रहित) उत्सर्जन हुने गर्दछ । अस्पतालको क्यानटिन र वार्डबाट प्लास्टिक, कागज, खेर गएका खानेकुरा, आदि जोखिम रहित फोहर निस्कन्छन् । १५० शय्याको अस्पताल सञ्चालनसँगै फोहर उत्सर्जन हुने अनुमानित गरिएको छ जसमा जोखिम युक्त र जोखिम रहित फोहर दुवै पर्दछ । यी फोहरको

उचित व्यवस्थापन हुन नसकै स्थानीय वातावरण प्रदूषण हुन सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, उच्च परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

ख. फोहर पानी उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव:

मुख्यता: संक्रामक फोहर पानी प्रयोगशालाहरू, अप्रेसन थिएटर, X-Ray, डिइन्फेक्सन र सरसफाइबाट उत्सर्जन हुन्छन् र अन्य फोहोर पानी शौचालय, भान्छाघर, बाथरूम आदि बाट उत्सर्जन हुनेछ । यस प्रकारको संक्रमित फोहर पानी अन्य पानीको स्रोतमा मिसिन गई सतही तथा भूमिगत पानी प्रदूषण हुने देखिन्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

ग. वायु प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव

अस्पताल सञ्चालनका क्रममा जेनरेटरको प्रयोग गर्दा र सवारी साधनको आवत जावत हुँदा स्थानीय वायु प्रदूषण हुन सक्दछ । यसले गर्दा स्थानीय जनस्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

घ. अस्पताल सञ्चालनको लागि आवश्यक ऊर्जा आपूर्ति

अस्पताल सञ्चालन चरणमा उपचारका लागि प्रयोग हुने आधुनिक उपकरणहरू जस्तै X-Ray, MRI, ECG मेशिनले उच्च मात्रामा बिद्युत् खपत गर्दछ, साथै हिटर, AC, भेन्टिलेटर, र अन्य बिद्युतिय उपकरणहरूले पनि उच्च मात्राको बिद्युत् खपत गर्दछ । यसले स्थानीय बिद्युत् आपूर्तिमा भार पर्दछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

ङ. भूमिगत पानीको निष्कासनबाट पानीको सतहमा आउने हासबाट पर्ने प्रभाव:

प्रस्तावित अस्पतालको सञ्चालन पश्चात् दैनिक पानीको आवश्यकता पर्ने देखिन्छ । अस्पतालले बोरिङ्ग गरी आवश्यक पानीको आपूर्ति गर्ने योजना बनाएको छ । अस्पतालको दैनिक पानीको आवश्यकता अधिक रहेको छ । अत्याधिक मात्रामा भूमिगत पानी निष्कासन गरेमा पानीको सतहमा हास आउन सक्दछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, उच्च परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

च. विपद् जोखिमबाट पर्ने प्रभाव (भूकम्प, आगलागी, आदि):

प्रस्तावित अस्पताल ७ तल्लाको भवन निर्माण गरिनेछ, यसले र भूकम्पको समयमा समस्या पर्न सक्दछ । यसको अलावा आगलागीको समस्या पनि देखा पर्न सक्दछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

छ. सहरी बाढीका कारण प्रभाव:

प्रस्तावित अस्पताल तराई क्षेत्रमा अवस्थित छ जहाँ समतल भूभाग रहेको छ । यही कारण वर्षा महिनामा बाढी आउने सम्भावना रहेको छ । बाढीका कारण अस्पताल क्षेत्र पनि डुबानमा पर्न सक्छ र अस्पतालले प्रदान गरिरहेको सेवामा प्रभाव पर्न सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

ज. विकिरणीय उपकरणबाट विकिरणको जोखिम:

विकिरणको मुख्य श्रोतका रूपमा X-Ray, MRI, ECG मेशिन र फोटो केमिकल तरलको बाइप्रोडक्ट हुनेछन् । यस्तो विकिरणको प्रत्यक्ष सम्पर्कमा आएमा उक्त व्यक्तिको स्वास्थ्य समस्या देखा पर्न सक्छ । लामो समय सम्म विकिरणको प्रत्यक्ष सम्पर्कमा रहेको मानिस ब्लड क्यान्सर तथा ट्युमरबाट ग्रस्त हुन सक्दछ । यस सँगै विकिरण युक्त फोहरको उचित व्यवस्थापन नगरेमा यसले मानव स्वास्थ्यमा समस्या देखा पर्न सक्दछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, उच्च परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

झ. रासायनिक तथा धातु जन्य फोहर:

अस्पताल सञ्चालन सँगै विभिन्न प्रकारका रासायनिक फोहर उत्पन्न हुन्छन् । यी फोहरहरूको उचित व्यवस्थापन नगरिएमा स्थानीय क्षेत्र तथा अस्पतालका कामदारहरूलाई समस्या हुनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

ञ. भूमिगत पानी दूषित भई त्यसबाट पर्ने प्रभाव

अस्पतालले अधिक मात्रामा फोहर पानी निष्कासन गर्दछ, उक्त पानी कुनै कारणले सिधै भूमिगत श्रोतमा मिसिन गएमा भूमिगत पानीको स्रोत प्रदूषण हुने देखिन्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.२.२.२ जैविक वातावरण

क. अस्पताल परिधिमा हरियालीको संरक्षण तथा व्यवस्थापन

अस्पताल सञ्चालन गर्दा प्रस्तावित हाल बाझो रहेको जग्गामा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुनेछ, जसको कारणले गर्दा सहरी जैविक विविधतामा पर्न सक्नेछ । यस अस्पतालको निर्माण पछि भवन बाहेक अन्य स्थानमा प्रस्तवकले हरियाली कायम प्रतिबद्धता गर्छन् । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.२.२.३ सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

क. पेशागत स्वास्थ्य र कर्मचारी सुरक्षा

अस्पताल सञ्चालन सँगै विभिन्न पेशाका थुप्रै जनशक्तिहरू संलग्न हुन्छन् । कोही जनशक्तिहरू जोखिम युक्त वस्तुको सम्पर्कमा पनि पर्न सक्छन्, जुन अस्थायी वा स्थायी हुन सक्दछ । जोखिम युक्त वस्तुको प्रत्यक्ष सम्पर्कमा आउने जनशक्तिहरूमा श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्याहरू जस्तै अवस्थामा, मुटु रोगहरू, श्रवण शक्तिमा समस्या आदिको जोखिम हुन सक्दछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, उच्च परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

क. बिरामी, आगन्तुक र कर्मचारीको खाद्य व्यवस्थामा पर्ने प्रभाव

अस्पतालको क्यान्टिनबाट बिरामी, आगन्तुक र कर्मचारीलाई खानाको आपूर्ति हुनेछ । यदि क्यान्टिनमा स्वस्थ तथा ताजा खाना प्रदान गरिएन भने त्यहाँ समस्या उत्पन्न हुन सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

ख. अस्पताल क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा सरसफाइको कमीले पर्ने प्रभाव:

अस्पताल सञ्चालन हुँदा विभिन्न प्रकारका जोखिमयुक्त फोहरहरू निष्कासन हुने गर्छन् । यी फोहरहरूको निष्कासन हुने ठाउँमै वर्गीकरण गर्ने, ढुवानी गर्ने, व्यवस्थापन गर्ने कार्य नगरिएको खण्डमा अस्पताल क्षेत्र दुर्गन्धीत हुने र अस्पताल भित्रको शौचालयहरू, कुरुवा स्थल तथा अन्य आगन्तुकहरूको आवतजावत भै रहने स्थलमा सरसफाइमा कमी भई आगन्तुकहरूको जनस्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्छ । उक्त प्रभाव मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको प्रत्यक्ष रहनेछ ।

ग. गुनासो सम्बोधन संयन्त्र:

अस्पताल व्यवस्थापन समितिले सञ्चालन चरणमा स्थानीय तथा आगन्तुकबाट गुनासोहरू प्राप्त गर्ने सम्भावना रहन्छ । सञ्चालन अवधिमा स्थानीय क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभावहरू देखिएमा विभिन्न गुनासोहरू उठ्ने गर्दछ । सामाजिक क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव हावी भएको खण्डमा

वा आएको सल्लाह सुझाव प्रस्तावकले पुरा नगरेको खण्डमा अस्पताल प्रति नकारात्मक दृष्टिकोण पैदा भइ अस्पताल सञ्चालनमा पनि असर पर्न सक्दछ । अस्पताल सञ्चालनको चरणमा स्थानीयको माग, सेवा, सामुदायिक विकासको लागि वित्तीय सहयोग सम्बन्धी गुनासो व्यवस्थापनको मुख्य चासो हुनेछ । उक्त प्रभाव निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको प्रत्यक्ष रहनेछ ।

घ. सामाजिक स्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप

अस्पताललाई स्थानीय स्रोत र पूर्वाधार जस्ता सेवाहरू जस्तै बिजुली, पानी आपूर्ति, फोहोर व्यवस्थापन र नगरपालिकाको निकासी प्रणाली सुविधा आवश्यक पर्दछ । यस आवश्यकता पूर्ति गर्दा वर्तमान अवस्थामा विद्यमान सामुदायिक स्रोतहरूमा चाप तथा दबाव पर्दछ । उक्त प्रभाव निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको प्रत्यक्ष रहनेछ ।

ङ. कानून र व्यवस्था

अस्पताल सञ्चालन अवधिमा त्यहाँ बिरामी तथा कुरुवाको सङ्ख्यामा वृद्धि हुनेछ । उपचारको क्रममा बिरामी पक्ष तथा अस्पताल कर्मचारी/प्राविधिक पक्ष बीचमा असमझदारी सृजना भएको खण्डमा त्यस क्षेत्रको कानून र व्यवस्थामा मानिसको आगमन बढ्नेछ र जनसङ्ख्या वृद्धि हुँदा त्यस क्षेत्रको व्यवस्था र आदेशको पालना गर्न कठिनाई हुनेछ । यसै कारण त्यहाँको कानुनी व्यवस्थामा प्रभाव पर्न सक्दछ । उक्त प्रभाव मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको प्रत्यक्ष रहनेछ ।

च. ट्राफिक व्यवस्थापनमा

अस्पतालको नियमित सञ्चालन सँगै बिरामी तथा कुरुवाको आवगमन बढ्नेछ । साथै अस्पतालका कर्मचारी/प्राविधिकहरूको ओहोरदोहोर पनि भैरहने भएकोले सवारी साधनको सङ्ख्यामा वृद्धि हुने क्रममा पार्किङ क्षेत्रको अभावले यातायात व्यवस्थापनमा समस्या उत्पन्न हुन सक्दछ । उक्त प्रभाव मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको प्रत्यक्ष रहनेछ ।

विभिन्न चरणमा हुन सक्ने प्रभावहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७-१ : अनुकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	प्रभावको महत्व
		प्रत्यक्ष/प्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
निर्माण चरण							
स्थानीय रोजगारीको अवसर	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीयलाई रोजगारीको अवसर स्थानीय अर्थ व्यवस्थामा वृद्धि निर्माण अवधिमा १०० जना कामदारलाई १८ महिना रोजगारी 	प्र	म(२०)	स्था(२०)	अ(५)	४५	उल्लेखनीय
आर्थिक गतिविधिहरूमा वृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण सामाग्रीहरू स्थानीय बजारबाट आपूर्ति 	प्र	म(२०)	स्था(२०)	अ(५)	४५	उल्लेखनीय
प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> अदक्ष कामदारले दक्ष कामदारसँग सीप सिक्ने अवसर दक्ष कामदारको सीपमा निखारता ल्याउने अवसर 	प्र	म(२०)	स्था(२०)	अ(५)	४५	उल्लेखनीय
सञ्चालन चरण							
स्थानीय अर्थ बजारमा	<ul style="list-style-type: none"> अस्पताल सञ्चालनको अवसरमा आगन्तुक, बिरामी र अन्य कर्मचारीहरूको सङ्ख्या 	प्र	नि(१०)	स्था(२०)	दी(२०)	५०	उल्लेखनीय

वृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि हुने वरपर रहेको क्षेत्रमा अन्य मेडिकल तथा खाजा पसल खुल्न सक्ने अर्थ बजारमा आर्थिक कारोबारको वृद्धि 						
सेवाग्राहीको स्वास्थ्य सेवामा पहुँच	<ul style="list-style-type: none"> आयोजना भएपछि सेवा ग्राहीले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच पाउने 	प्र	उ(६०)	क्षे(६०)	दी(२०)	१४०	धेरै उल्लेखनीय
स्थानीय रोजगारीको अवसर	<ul style="list-style-type: none"> अस्पताल सञ्चालन र सेवा प्रदान गर्न चिकित्सा करिब ३४० स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्ति तथा ७५ जना अन्य दक्ष तथा अदक्ष जनशक्तिको लागि रोजगारको अवसर पाउने रोजगारीको निमित्त स्थानीयलाई दक्ष र योग्यताको आधारमा प्राथमिकता 	प्र	म(३०)	स्था(२०)	दी(२०)	६०	उल्लेखनीय
अस्पतालको संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व वहाँ मार्फत स्थानीय लाभान्वित	<ul style="list-style-type: none"> सञ्चालनको सुरु देखि नै सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत स्थानीय समुदायका लागि सहयोगको गतिविधिहरू गर्ने। स्वास्थ्य, शिक्षा, पानी, आपूर्ति र सरसफाइ, धार्मिक र सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण गर्न सहयोग, नजिकको पहुँच सडकहरूको मर्मतका लागि लागत विनियोजन 	प्र	नि(१०)	स्था(२०)	दी(२०)	५०	उल्लेखनीय

अस्पताल क्षेत्रभित्र हरियाली कायम गर्ने	• अस्पताल वरपर हरियाली बनाउन प्रोत्साहन	प्र	नि(१०)	स्था(२०)	दी(२०)	५०	उल्लेखनीय
राजस्व सङ्कलन	• कम्पनी ऐन अनुसार स्थानीय तह र कर कार्यालयमा व्यवसाय कर तिर्ने ।	प्र	नि(१०)	क्षे (६०)	दी(२०)	९०	उल्लेखनीय

तालिका ७-२: प्रतिकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
निर्माण चरण							
भौतिक वातावरण							
कामदारहरूद्वारा ठोस फोहर निष्कासन बाट पर्ने प्रभाव	• निर्माण कार्यमा संलग्न जनशक्तिहरूबाट	प्र	नि(१०)	स्थ(१०)	अ(५)	२५	नगण्य
निर्माण कार्यबाट फोहरमैला	• निर्माणको क्रममा प्रयोग हुने सामग्री तथा सामग्रीको प्याकेजिंग	प्र	म(२०)	स्थ(१०)	अ(५)	३५	नगण्य

भू-बनोटमा परिवर्तन	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण गर्दा यसअघि बाझो रहेको जमिनमा परिवर्तन आउने 	प्र	नि(१०)	स्थ(१०)	दी(२०)	४०	नगण्य
वायु प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> जमिन सम्याउने , खाल्डो खन्ने कार्य गर्दा सामाग्रीहरूको ढुवानी गर्दा 	प्र	नि(१०)	स्थ(१०)	अ(५)	२५	नगण्य
ध्वनि प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यमा प्रयोग हुने मेशिनहरू जस्तै भाइब्रेटर, जेनरेटर आदि प्रयोग गर्दा 	प्र	नि(१०)	स्थ(१०)	अ(५)	२५	नगण्य
पानी प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> पानी श्रोतको नजिक कामदार वर्गले फोहर उत्सर्जन गर्दा निर्माण समयमा पोखिएका तेल पानी श्रोतमा मिसिदा 	प्र	म(२०)	स्थ(१०)	अ(५)	३५	नगण्य
सरसफाइको कमीबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यबाट तथा कामदार वर्गबाट उत्सर्जन भएका फोहरहरूको व्यवस्थापन नहुँदा 	प्र	नि(१०)	स्थ(१०)	अ(५)	२५	नगण्य
उच्च ऊर्जा खपतबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> उच्च ऊर्जा खपत हुने विभिन्न मेशिनको प्रयोग तथा बिजुली बत्तीको प्रयोगले 	प्र	म(२०)	स्था(२०)	अ(५)	४५	नगण्य
जल प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> कामदारले पानीको नजिक फोहर फालनाले निर्माण सामाग्रीहरू जस्तै पेन्ट, तेल आदिको चुहावट शौचालयको व्यवस्था नभएको खण्डमा 	प्र	म(२०)	स्था(२०)	अ(५)	४५	नगण्य
जैविक वातावरण							

सहरी जैविक विविधतासँग सम्बन्धित प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> हाल बाझो रहेको जग्गामा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुने 	प्र	नि(१०)	स्थ(१०)	दी(२०)	४०	नगण्य
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण							
सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> कामदार वर्ग तथा विक्रेताहरूको सङ्ख्यामा वृद्धि भएसँगै स्थानीय पहुँचमा रहेको सामाजिक सेवाहरू जस्तै पानी, बिजुलीको प्रयोग बढ्ने 	अप्र	नि(१०)	स्था(२०)	अ(५)	३५	नगण्य
बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> सस्तो कामदारहरूको रूपमा निर्माण गर्ने ठेकदारले बालबालिकाहरूको प्रयोग गर्न सक्ने महिला र पुरुषलाई समान कामको लागि फरक ज्याला प्रदान गर्न सक्ने 	अप्र	नि(१०)	स्था(२०)	अ(५)	३५	नगण्य
पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव	निर्माण चरणमा विभिन्न जनशक्तिहरू संलग्न हुने गर्दछन् काम गर्ने क्रममा ती जनशक्तिमा चोटपटक तथा दुर्घटना हुन सक्छ ।	प्र	नि(१०)	स्थ(१०)	अ(५)	२५	नगण्य
यातायात सुविधामा चाप	<ul style="list-style-type: none"> कामदारहरूको आवागमन निर्माण सामग्रीहरूको ढुवानी 	अप्र	नि(१०)	स्था(२०)	अ(५)	३५	नगण्य
निर्माणकार्यमा संलग्नहरू तथा	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यमा संलग्न बाहिरी मानिसहरू तथा स्थानीयहरूको रहनसहन तथा संस्कृति बीचको भिन्नताले 	प्र	नि(१०)	स्था(२०)	अ(५)	३५	नगण्य

स्थानीय बासिन्दा बीच उत्पन्न हुन् सक्ने सामाजिक प्रभाव								
सञ्चालन चरण								
भौतिक वातावरण								
ठोस फोहरमैला उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> ठोस फोहरमैला (जोखिम युक्त र जोखिम रहित) उत्सर्जन हुने ठोस फोहरको उचित व्यवस्थापन हुन नसकेमा स्थानीय वातावरण नकारात्मक प्रभाव 	प्र	उ(६०)	स्थ(१०)	दी(२०)	९०	धेरै उल्लेखनीय	
फोहर पानी उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> संक्रामक फोहरपानी प्रयोगशालाहरू अप्रेसन थिएटर, X-Ray, Disinfection, अस्पताल सरसफाइबाट शौचालय, भान्साघर, बाथरूम आदि बाट फोहर पानी अन्य पानीको श्रोतमा बिना प्रशोधन मिसिन गई सतही तथा भूमिगत पानी प्रदूषण हुने 	अप्र	म(२०)	स्था(२०)	दी(२०)	६०	उल्लेखनीय	
वायु प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> वैकल्पिक ऊर्जाको लागि डिजेल जेनरेटरको प्रयोगले बिरामी तथा कर्मचारीहरूको ओसार पसार गर्न 	प्र	नि(१०)	स्था(२०)	दी(२०)	६०	उल्लेखनीय	

	तथा सामान ढुवानी गर्दा प्रयोग गर्ने सवारीसाधन						
अस्पताल सञ्चालनको लागि आवश्यक ऊर्जा आपूर्ति	<ul style="list-style-type: none"> उपचारका लागि प्रयोग हुने आधुनिक उपकरणहरू जस्तै X-Ray, MRI, ECG मेशिनको प्रयोगले हिटर, AC, भेन्टिलेटर अन्य बिद्युतिय उपकरणहरूले 	प्र	म(२०)	स्थ(१०)	दी(२०)	५०	उल्लेखनीय
भूमिगत पानीको निष्कासनबाट पानीको सतहमा आउने हासबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> आवश्यक पानीको आपूर्तिको लागि अस्पतालले बोरिङ्ग दैनिक क्रियाकलाप लागि अधिक पानीको आवश्यकता 	प्र	उ(६०)	स्था(२०)	दी(२०)	१००	धेरै उल्लेखनीय
विपद् जोखिमबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> भूकम्पको कारणले जन धनको क्षति सर्ट सर्किट लगायतको कारणले गर्दा आगलागीको सम्भावना 	प्र	म(२०)	स्थ(१०)	दी(२०)	५०	उल्लेखनीय
सहरी बाढीको कारण प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> प्रस्तावित अस्पताल तराई क्षेत्रमा अवस्थित रहेको कारण वर्षा महिनामा बाढी आउने सम्भावना बाढीका कारण अस्पताल क्षेत्र पनि ढुवानमा पर्न सक्ने 	प्र	नि(१०)	स्थ(१०)	दी(२०)	४०	नगण्य

विकिरणीय उपकरणबाट विकिरणको जोखिम	<ul style="list-style-type: none"> X-Ray, MRI, ECG मेशिन र फोटो केमिकल तरलको बाइप्रोडक्ट लामो समय सम्म विकिरणको प्रत्यक्ष सम्पर्कमा रहेको मानिसमा ब्लड क्यान्सर तथा ट्युमर 	प्र	उ(६०)	स्थ(१०)	दी(२०)	९०	उल्लेखनीय
रासायनिक तथा धातु जन्य फोहर	<ul style="list-style-type: none"> अस्पताल सञ्चालन सँगै विभिन्न प्रकारका रासायनिक फोहरहरू उत्पन्न हुन सक्ने यी फोहरको उचित व्यवस्थापन नगरिएमा स्थानीय क्षेत्र तथा अस्पतालका कामदारहरूलाई समस्या 	प्र	म(२०)	स्था(२०)	दी(२०)	६०	उल्लेखनीय
भूमिगत पानी दूषित भई त्यसबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> अस्पतालमा अधिक मात्रामा फोहर पानी उत्सर्जन हुने बिना प्रशोधन सिधै जमिनको पानीमा मिसिन पुग्दा पानीको स्रोत दूषित हुन सक्ने 	अप्र	म(२०)	स्था(२०)	दी(२०)	६०	उल्लेखनीय
जैविक वातावरण							
अस्पताल परिधिमा हरियालीको संरक्षण तथा व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण पछि भवन बाहेक अन्य स्थानमा प्रस्तवकले हरियाली कायम गर्ने 	प्र	म(२०)	स्था(२०)	दी(२०)	६०	उल्लेखनीय
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण							

पेशागत स्वास्थ्य र कर्मचारी सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> जोखिमयुक्त उपकरण र क्षेत्र (विभिन्न ल्याब)मा काम गर्दा मेशिनरी, पम्प र जेनेरेटर अपरेटरहरू जस्ता उच्च आवाज क्षेत्रमा काम गरिरहेका कर्मचारीहरूलाई 	प्र	उ(६०)	स्था(२०)	दी(२०)	१००	धेरै उल्लेखनीय
बिरामी, आगन्तुक र कर्मचारीको खाद्य व्यवस्थामा पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> क्यान्टिनमा स्वस्थ ताजा खाना प्रदान नगर्दा 	प्र	नि(१०)	स्थ(१०)	दी(२०)	४०	नगण्य
आयोजना क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा सरसफाई कमीले पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> अस्पताल सञ्चालन हुँदा धेरै मात्रामा जोखिमयुक्त फोहरहरू निष्कासन हुने फोहरहरूको निष्कासन हुने ठाउँमै वर्गीकरण गर्ने, ढुवानी गर्ने, व्यवस्थापन गर्ने कार्य नगरिएमा 	प्र	म(२०)	स्थ(१०)	दी(२०)	५०	उल्लेखनीय
गुनासो सम्बोधन संयन्त्र	<ul style="list-style-type: none"> सञ्चालन गर्दा स्थानीयलाई सकारात्मक भन्दा नकारात्मक प्रभाव धेरै देखिएमा अस्पताल सञ्चालनको चरणमा स्थानीयको माग, सेवा, सामुदायिक विकासको लागि वित्तीय सहयोग सम्बन्धी गुनासो व्यवस्थापनको मुख्य चासो हुन सक्ने 	प्र	नि(१०)	स्था(२०)	दी(२०)	५०	उल्लेखनीय

सामाजिक श्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप	<ul style="list-style-type: none"> अस्पतालले स्थानीय श्रोत र पूर्वाधार जस्ता सेवाहरू जस्तै बिजुली, पानी आपूर्ति, फोहोर व्यवस्थापन र नगरपालिका निकासी प्रणाली सुविधा प्रयोग गर्दा 	अप्र	नि(१०)	स्था(२०)	दी(२०)	५०	उल्लेखनीय
कानून र व्यवस्था	<ul style="list-style-type: none"> अस्पताल सञ्चालन अवधिमा त्यहाँ विरामी तथा कुरुवाको सङ्ख्यामा वृद्धि हुने उपचारको क्रममा विरामी पक्ष तथा अस्पताल कर्मचारी/प्राविधिक पक्ष बीचमा असमझदारी सृजना भएको खण्डमा 	प्र	म(२०)	स्थ(१०)	दी(२०)	५०	उल्लेखनीय
ट्राफिक व्यवस्थापनमा कठिनाई	<ul style="list-style-type: none"> सञ्चालन सँगै विरामी तथा कुरुवाको आगमन बढ्ने साथै कर्मचारी / प्राविधिकहरूको आवागमन पार्किङ क्षेत्रको अभावले यातायात व्यवस्थापनमा समस्या उत्पन्न हुन सक्दछ । 	अप्र	म(२०)	स्थ(१०)	दी(२०)	५०	उल्लेखनीय

व्याख्यान

समग्र उल्लेखनीयता

परिमाण	सीमा	अवधि	नगण्य: २५-४० सम्म
१०= निम्न(नि)	१०= स्थलगत(स्थ)	५ = अल्पकालीन(अ)	उल्लेखनीय: ४५-७५ सम्म
२०= मध्यम(म)	२० = स्थानीय (स्था)	१०= मध्यकालिन(म)	धेरै उल्लेखनीय: ७५ भन्दा बढी

६०= उच्च(उ)	६० = क्षेत्रीय (क्षे)	२०= दीर्घकालीन(दी)
-------------	-----------------------	--------------------

४ अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने तथा प्रतिकूल प्रभाव न्यून गर्ने उपायहरू

आयोजनाबाट प्रभावित हुने क्षेत्रको वातावरणीय अवस्थिति, आयोजना कार्यान्वयन विधिहरू तथा क्रियाकलापहरूको अध्ययनबाट स्थानीय वातावरणमा पर्न सक्ने नकारात्मक वातावरणीय प्रभावहरूको विश्लेषणबाट प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू पहिचान गरि वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ । यसरी वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू सुझाउँदा सम्भव भएसम्म प्रभाव हुन नदिने वा प्रतिरोधात्मक (Preventive Measure) र यदि यस्तो सम्भावना नरहेमा प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने वा सुधारात्मक उपाय (Corrective Measure) अवलम्बन गर्ने र अन्तिम विकल्पका रूपमा क्षतिपूर्ति प्रदान गर्ने (Compensatory Measure) उपायलाई आत्मसाथ गरिएको छ । त्यस्तै प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट हुने सकारात्मक प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्ने विषयलाई समेत वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ । यस प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका सम्पूर्ण प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू तथा सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरी गर्ने उपायहरूको अनिवार्य कार्यान्वयन गर्ने दायित्व आयोजना प्रस्तावक वा कम्पनीको सञ्चालक हुने छ । अध्ययन प्रतिवेदनमा सकारात्मक प्रभावका बढोत्तरीकरण तथा नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू, विधि, दायित्व तथा अनुमानित बजेट समेत उल्लेख गरि निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

८.१ अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने उपायहरू

अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तलको तालिका ८.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ८-१ : अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी

क्र.श.	वातावरणीय प्रभाव	अधिकतम गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
१.	स्थानीय रोजगारीको अवसर	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीयलाई सीप तथा दक्षताका आधारमा रोजगारीमा प्राथमिकता दिइनेछ । 	आयोजना सञ्चालन हुने क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
२.	आर्थिक गतिविधिहरूमा वृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> अस्पताल क्षेत्र वरपर निर्माण तथा सञ्चालन दुवै चरणमा मानिसहरूको आगमन बढ्ने हुँदा खाजा, खाना तथा मेडिकल पसलहरूको सङ्ख्या वृद्धि हुने यस्ता पसलहरूलाई नियम अनुसार खोल्न प्रोत्साहन गरिने छ । 	आयोजना वरपरको क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
३.	प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण चरण तथा सञ्चालन दुवै चरणमा दक्ष जनशक्तिबाट अदक्ष जनशक्तिलाई प्राविधिक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । 	आयोजना वरपरको क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	५०,००० (प्रत्येक वर्ष)	प्रस्तावक
४.	सेवाग्राहीको स्वास्थ्य सेवामा पहुँच	<ul style="list-style-type: none"> अस्पतालबाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवा गुणस्तरीय, सर्व सुलभ हुने 	आयोजना वरपरको क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक

		<ul style="list-style-type: none"> • अस्पताल मूल ढोका नजिकै अस्पतालबाट प्राप्त हुने सम्पूर्ण सेवाको बारेमा जानकारी दिन सूचना पाटी तथा सूचना अधिकारी नियुक्त गर्ने • अस्पतालले समय अनुसार सेवा सलरीकरण गर्दै जाने छ । 				
५.	अस्पतालको संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्वको गतिविधिबाट लाभान्वित	<ul style="list-style-type: none"> • अस्पतालले कुल नाफाको एक प्रतिशत सामाजिक दायित्वको कार्यहरूमा खर्च गर्नेछ । • सामाजिक दायित्वको काममा स्थानीय टोल सुधार समिति, वडासँगको समन्वयमा गर्नेछ । • सामाजिक कार्यहरूमा स्थानीय क्लबहरूलाई सहयोग गर्नेछ । • स्थानीयको सीप वृद्धिको लागि विभिन्न तालिमहरूको व्यवस्था गर्नेछ । • महिलालाई यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी शिक्षा, निःशुल्क 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	कुल नाफाको १ प्रतिशत	प्रस्तावक

		<p>स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गर्नेछ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> स्वस्थ वातावरणको लागि सरसफाई सम्बन्धी जन चेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन, फोहर व्यवस्थापन कार्यक्रम र प्लास्टिक प्रयोगमा निषेध जस्ता कार्य गर्नेछ । 				
६.	हरियाली कायम गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> अस्पताल परिसरमा वृक्षारोपण तथा बगैँचाको निर्माण गरिनेछ । कुल क्षेत्रफलको १७% भागमा हरियाली तथा वृक्षारोपण गर्नेछ । वृक्षारोपण गर्दा स्थानीय स्तरमा पाइने फलफूल तथा रुखका प्रजातिहरूलाई ग्राह्यता दिइनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	२,००,००० (रेखदेखलाई समेत जोडेर) प्रति वर्ष	प्रस्तावक
७.	राजस्व सङ्कलन	<ul style="list-style-type: none"> कम्पनी ऐन अनुसार स्थानीय तह र कर कार्यालयमा व्यवसाय कर तिर्नेछ । 	वडा र कर कार्यालय	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	नेपाल सरकारको नियम अनुसार	प्रस्तावक
कुल रकम (ने.रु.)					२,५०,०००	

द.२ प्रतिकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने उपायहरू

प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तालिका ८-२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८-२ : प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
निर्माण चरण					
भौतिक वातावरण					
कामदारहरूद्वारा ठोस फोहर निष्कासनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> फोहरमैला निष्कासन हुने स्रोतमा जैविक र अजैविक को वर्गीकरण गरेर मैलालाई छुट्टा-छुट्टै रङ्गको बिनमा व्यवस्थापन गरिनेछ । निर्माण स्थलमा निष्कासन भएको फोहरमैलालाई खुला रूपमा बाल्न प्रतिबन्ध लगाउनेछ । जैविक फोहरलाई निर्माण स्थलमा खाल्डो खनेर नियमित रूपमा विसर्जन गर्ने, नियमित रूपमा माटो हालेर व्यवस्था गर्ने र खाल्डो भरिएपछि पर्याप्त मात्रामा माटो हालेर पुर्ने 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	५०,०००	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक

	व्यवस्थाको प्रबन्ध मिलाइनेछ ।				
निर्माण सामग्रीबाट फोहरमैला उत्सर्जन	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण उत्सर्जित पुनः प्रयोग योग्य फोहरहरूलाई पुनः प्रयोग गरिनेछ भने पुनः चक्रिय फोहरलाई बिक्री गरिनेछ । अन्य फोहरलाई सुरक्षित भण्डारण गरी जग पुर्न तथा कोठाहरू सम्प्याउनमा प्रयोग गरिनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	नपर्ने	निर्माण व्यवसायी/प्रस्तावक
भू-बनोट परिवर्तन	<ul style="list-style-type: none"> प्रस्तावको क्षेत्राधिकार बाहेकको जमिनमा निर्माण सम्बन्धी कार्यहरू प्रतिबन्ध गरिनेछ । जमिनको विकास गर्दा हरियाली प्रवर्द्धनलाई प्राथमिकताको व्यवस्था मिलाइनेछ । अस्पताल निर्माण हुने क्षेत्रको करिब १७% क्षेत्रमा हरियाली कायम गरिनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागत तथा अन्यमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/प्रस्तावक
वायु प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण स्थलमा निष्कासन भएको फोहर मैलालाई खुला रूपमा बाल्न प्रतिबन्ध लगाइनेछ । हावा हुरी लागेको बेलामा निर्माणजन्य सामग्रीलाई त्रिपालले ढाकेर राख्ने व्यवस्था गर्न लगाइनेछ । निर्माण स्थलमा निर्माण कार्य गर्दा धूलो उडेमा पानी हालेर धूलो उड्नमा रोक लगाउने कार्य गरिनेछ । भवनमा टायलहरू छान्ने क्रममा हुने वायु प्रदूषण कम गर्न 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	२,००,०००	निर्माण व्यवसायी/प्रस्तावक

	निर्माण क्षेत्रलाई जुटको जालीले घेरबार गरिनेछ । <ul style="list-style-type: none"> साथै कामदारलाई मास्क, मुख छोप्ने ग्लास तथा हेलमेट प्रदान गरिनेछ । 				
ध्वनि प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> ध्वनि नियन्त्रणको लागि निर्माण कार्यमा चाहिने मेसिनरीहरूको प्रयोग गर्न बिहान ९ बजे देखि बेलुका ५ बजे सम्म मात्र गर्ने प्रबन्ध मिलाइनेछ । निर्माणजन्य सामग्रीको ओसार-पोसार गर्दा प्रेशर हर्नको प्रयोगमा प्रतिबन्ध लगाइनेछ । ध्वनि प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धी आवश्यक चिन्हहरू प्रदर्शनको व्यवस्थापन गरिनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	चिन्हहरूको लागि १५,०००	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
सरसफाईको कमीबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार सञ्चालन गरिनेछ । अस्पताल वरपर कीटनाशक औषधि छर्किने कार्य गरिनेछ । आवश्यकता अनुसार सरसफाई कार्यक्रम आयोजना गरिनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
उच्च ऊर्जा खपतबाट पर्ने	<ul style="list-style-type: none"> पुराना भन्दा नयाँ, कम ऊर्जा खपत गर्ने उपकरणहरूको प्रयोगमा जोड दिने गरी व्यवस्था मिलाइनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा	निर्माण व्यवसायी

प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> अस्पताल क्षेत्र भित्र छुट्टै ट्रान्सफरमर राखेर काम गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । 			समावेश	/प्रस्तावक
जल प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> कामदारलाई फोहर फालनका लागि निश्चित स्थान र समयको व्यवस्था गरिनेछ । निर्माण क्षेत्र र नजिकको सडकमा पानी जम्न दिइनेछैन । निर्माण सामाग्रीहरू जस्तै पेन्ट, तेल आदिको उचित स्थानमा भण्डारण गरिनेछ र चुहावट हुन दिइनेछैन । कामदारलाई सेप्टी ट्यांकी सहितको शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/प्रस्तावक
जैविक वातावरण					
सहरी जैविक विविधतासँग सम्बन्धित प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> आयोजनाले अस्पताल क्षेत्रभित्र बगैँचा निर्माण गरी हरियाली कायम गरिनेछ । निर्माण चरणमा निर्माण सामाग्री निर्माण परिसर भित्र मात्र गरिनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	यस अघि नै समावेश	प्रस्तावक
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण					
सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> आयोजनालाई आवश्यक पानी, बिजुलीको प्रस्तावकले व्यवस्था गरिनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा	निर्माण व्यवसायी/

	<ul style="list-style-type: none"> • अनावश्यक विवाद उत्पन्न हुन नदिन अस्पतालको आफ्नै व्यवस्थापन योजना बनाई कामदार वर्गलाई सतर्क गराइनेछ । 			समावेश	प्रस्तावक
बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> • निर्माण स्थलमा बाल श्रमको पूर्ण रूपमा प्रतिबन्ध लगाइने छ । • बाल श्रमको प्रयोग भेटिएमा स्थानीय सरकार र प्रहरी सँग समन्वय गरी बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६ अनुसार कारबाहीको व्यवस्था मिलाइनेछ । • निर्माणमा संलग्न पुरुष तथा महिला श्रमलाई समान ज्याला दिने व्यवस्था सुनिश्चितता गर्ने प्रबन्ध मिलाइनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	आवश्यक नपर्ने	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> • प्रस्तावित निर्माण स्थलमा प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सामानहरूको उपलब्ध गराइने छ । • निर्माणकार्यमा संलग्नहरूलाई काम गर्दा हेल्मेट ,माक्स, पन्जा र चस्मा अनिवार्य रूपमा लगाउनु पर्ने प्रबन्ध गर्ने र सोको अनुगमनको व्यवस्था मिलाइने छ । • मेसिनरी उपकरणहरू र औजारहरूको प्रयोग गर्दा कान आँखामा गगल्स र कान प्लगहरूको व्यवस्था मिलाइने छ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक

	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण स्थलमा संलग्नहरूलाई चाहिने शौचालय, सफा पिउने पानीको व्यवस्था र सरसफाई चाहिने सामानहरूको व्यवस्था अनिवार्य रूपमा प्रबन्ध मिलाइने छ । 				
यातायात सुविधामा चाप	<ul style="list-style-type: none"> निर्माणजन्य सामग्रीहरूको ढुवानी गर्ने सवारीसाधनहरूलाई निर्माण भित्र मात्र पार्किङ गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । निर्माण क्षेत्र भित्र अनावश्यक रूपमा अन्य व्यक्तिहरूको आगमनमा रोक लगाइनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
निर्माणकार्यमा संलग्नहरू तथा स्थानीय बासिन्दा बीच उत्पन्न हुन सक्ने सामाजिक प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यमा संलग्न बाहिरी मानिसहरू तथा स्थानीयहरूको रहनसहन तथा संस्कृतिको बारेमा साक्षात्कार गराइनेछ । कामदारहरूलाई खान बस्न सहित क्याम्पोको व्यवस्था गरिनेछ । यस्तै गरेर निर्माण चरण देखि नै CCTV तथा सुरक्षा गार्डको व्यवस्था गरेर सुरक्षा व्यवस्था चुस्त राखिनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागत तथा अन्यमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
निर्माण चरणको कुल अनुमानित रकम				२,६५,०००	
सञ्चालन चरण					
भौतिक वातावरण					

<p>ठोस फोहरमैला उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव</p>	<ul style="list-style-type: none"> • अस्पतालबाट निष्कासित फोहर मैलाको व्यवस्थापनको लागि फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन २०६८, फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली २०७०, स्वास्थ्य सेवा फोहर व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७१ तथा स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड तथा कार्यविधि, २०७६ बमोजिम गरिनेछ । • अस्पतालमा उत्सर्जन हुने जोखिम युक्त र जोखिम रहित फोहर मैलाको श्रोतमै वर्गीकरण गरिनेछ । • ठोस फोहर मैलाको लागि श्रोतमा नै वर्गीकरण गरि कुहिने र नकुहिने फोहरलाई छुट्याइने छ भने कुहिने फोहर मैलाको जैविक मल बनाउने तथा पुनः प्रयोगलाई संक्रमण रहित परि प्रयोग गरिने र पुनः चक्रीय फोहरमैलालाई बिक्री गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । • स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि अत्याधुनिक रसायन आश्रित Sodium Hypochlorite – based technology द्वारा व्यवस्थापन गरिनेछ । • पुनः प्रयोग र पुनः चक्रिय गर्न नमिल्ने अन्य फोहरमैलालाई नगरपालिकासँग समन्वय गरेर व्यवस्थापन गरिनेछ । 	<p>अस्पताल भवन तथा वाड</p>	<p>सञ्चालन अवधि</p>	<p>सञ्चालन लागतमा समावेश हुने</p>	<p>प्रस्तावक</p>
<p>फोहर पानी</p>	<ul style="list-style-type: none"> • सामान्य फोहर पानीको प्रशोधन गर्नका लागि General 	<p>अस्पताल क्षेत्र</p>	<p>सञ्चालन</p>	<p>निर्माण तथा</p>	<p>प्रस्तावक</p>

<p>उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव</p>	<p>Sewer Treatment Plant को प्रयोग हुनेछ भने ल्याब तथा अन्य स्वास्थ्यजन्य (स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने, स्वास्थ्य अनुसन्धान तथा निदान केन्द्र, जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला आदिबाट निस्कने) फोहर पानीलाई सुरुमा ETP plant मा प्रशोधन गरेर मात्र सामान्य फोहर पानी सँग मिसाएर General Sewer Treatment Plant मा पुन प्रशोधन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • संक्रमित फोहर पानीलाई प्रशोधन गरेर मात्र ढलमा निष्कासन गरिनेछ । • ढलमा मिसाइने पानीको गुणस्तर अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहर पानीको मापदण्ड, २०७६ ले तोकेको बमोजिम हुनेछ । • शौचालयबाट निस्कने फोहरलाई अन्य फोहर पानीसँग मिसिन दिइने छैन भने यस्ता फोहरलाई सेप्टिक टंकीमा विसर्जन गरिनेछ । 		<p>अवधि</p>	<p>सञ्चालन लागतमा समावेश हुने</p>	
<p>वायु प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव</p>	<ul style="list-style-type: none"> • डिजेल जेनरेटर तथा सवारीसाधन खरिद गर्दा नेपाल सरकारले तोकेको वायु प्रदूषण मापदण्ड भित्र पर्ने गरी मात्र खरिद गरिनेछ । • सवारीसाधन र डिजेल जेनरेटर सेटहरूको आवधिक मर्मत 	<p>अस्पताल क्षेत्र</p>	<p>सञ्चालन अवधि</p>	<p>निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा</p>	<p>प्रस्तावक</p>

	गरिनेछ ।			समावेश हुने	
अस्पताल सञ्चालनको लागि आवश्यक ऊर्जा आपूर्ति	<ul style="list-style-type: none"> अस्पतालले विद्युत् आपूर्तिको लागि सिधै राष्ट्रिय प्रसारण लाइनबाट विद्युत् आपूर्ति गर्नेछ । अस्पतालले ५०० के.भी.ए. को साइलेन्ट डिजेल जेनरेटर राखिनेछ । विद्युतीय ऊर्जा खपत न्यूनीकरणका लागि वातावरणमैत्री तथा कम ऊर्जा खपत गर्ने उपकरणहरूको प्रयोगलाई बढवा दिइने छ । 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
भूमिगत पानीको निष्कासनबाट पानीको सतहमा आउने हासबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> भूमिगत पानी पुनःभरण गर्न अस्पतालको खुल्ला ठाउँमा रिचार्ज पोखरी निर्माण गरिनेछ । आकाशे पानी सङ्कलन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । खुल्ला क्षेत्रले बर्खाको बेलामा जल पुनःभरण गर्न मद्दत गर्नेछ । 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	रिचार्ज पोखरी मर्मत सम्भारको लागि प्रति वर्ष १०,०००	प्रस्तावक
विपद् जोखिमबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> भवन भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण गरिनेछ । भवन ऐन, २०५५ बमोजिमको राष्ट्रिय भवन संहितालाई पालना गरि भवन निर्माण गरिनेछ । भवनहरूको प्रत्येक तलामा आगो निभाउने उपकरण (फायर एक्सटिङ्गुइसर) का साथै साइरनको व्यवस्था 	अस्पताल भवन	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

	<p>गरिनेछ को प्रावधान गरिने छ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> अस्पतालले प्रत्येक तल्ला तथा प्राङ्गणमा आगलागी नियन्त्रण गर्न प्रयोग गर्न मिल्ने गरी नलको व्यवस्था गर्नेछ । कर्मचारीलाई आपत्कालिन तयारीका विषयमा तालिम दिइनेछ । आपत्कालिन द्वारहरूको व्यवस्था गरिनेछ । प्रत्येक तल्ला र सार्वजनिक क्षेत्रहरूमा आपत्कालिन निकासी योजनाको एक प्रति राखिने छ । अस्पतालले स्वास्थ्य विपद् तथा अन्य विपद्को समयमा अवलम्बन गर्नु पर्ने कुराहरूलाई ध्यानमा राख्दै छुट्टै विपद् व्यवस्थापन योजना तयार गरेर सोही अनुसार कार्य गर्ने व्यवस्था मिलाउनेछ । 				
सहरी बाढीका कारण प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> अस्पताल क्षेत्रमा ढल निकासको संरचनाहरूलाई सक्रिय चरणमा राखिनेछ । यसका लागि नियमित अनुगमन तथा आवश्यकता अनुसार मर्मत सम्भारको व्यवस्था गरिनेछ । आकाशे पानीको सङ्कलन गरिने व्यवस्था गरिनेछ । 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
विकिरणीय	<ul style="list-style-type: none"> एक्स-रे वार्डमा काम गर्ने व्यक्तिको लागि लिड एप्रोन 	विकिरणको प्रयोग	सञ्चालन	५०,०००	प्रस्तावक

उपकरणबाट विकिरणको जोखिम	<p>दिइनेछ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> बच्चा, गर्भवती महिला या अन्य कोही व्यक्तिलाई अनावश्यक रूपमा विकिरण उपकरण रहेको कक्षमा लगिने छैन । अस्पतालको ल्याबलाई पूर्ण रूपमा विकिरण बाहिर निकलिन रोक्ने गरी निर्माण गरिनेछ । 	हुने अस्पतालको वार्ड तथा कक्ष	अवधि		
रासायनिक तथा धातुजन्य फोहर	<ul style="list-style-type: none"> रासायनिक तथा धातु जन्य उपकरणको प्रयोग र ह्यान्डल गर्न कर्मचारीलाई सचेत बनाइँदै तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । रसायनको चुहावट हुन नदीन नियमित रूपमा सुपरिवेक्षण तथा आवश्यकता अनुसार मर्मत सम्भारको व्यवस्था मिलाइने छ । पारोको प्रयोग हुने मेशिनहरू प्रयोगमा ल्याइने छैन । पारो थर्मामिटरको सट्टा डिजिटल थर्मामिटरको प्रयोग गरिनेछ । म्याद नाघेका फर्मास्युटिकल उत्पादनहरूलाई उत्पादक कम्पनीलाई फिर्ता गरिनेछ । 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	८०,०००	प्रस्तावक
भूमिगत पानी	<ul style="list-style-type: none"> अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहर पानीको उचित प्रशोधन 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन	निर्माण तथा	प्रस्तावक

दूषित त्यसबाट प्रभाव	भई पर्ने	गरेर मात्रै ढलमा मिसाइनेछ। • ढल निकासमा चुहावट भए नभएको समय समयमा निरीक्षण गरिनेछ ।		अवधि	सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	
रसायनको व्यवस्था तथा फोहर बाल्ने कार्यबाट हुने वायु प्रदूषण	गर्दा	• रासायनिक फोहरलाई रासायनिक तथा भौतिक उपचार (Neutralization, Detoxification, Chemical reduction or Oxidation, Hydrolysis and other) गरिनेछ । • म्याद नाघेका औषधिहरू निर्यातकर्ता/उत्पादकलाई फिर्ता गर्ने नीति अपनाइने छ ।	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
जैविक वातावरण						
अस्पताल परिधिमा हरियालीको संरक्षण तथा व्यवस्थापन		• आयोजनाले अस्पताल क्षेत्रभित्र बगैँचा निर्माण गरी हरियाली कायम गरिनेछ । • वृक्षारोपण गर्दा स्थानीय स्तरमा पाइने फलफूल तथा रुखका प्रजातिहरूलाई ग्राह्यता दिइनेछ ।	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	यस अघि नै समावेश भएको	प्रस्तावक
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण						
पेशागत स्वास्थ्य र कर्मचारी सुरक्षा		• प्रशिक्षित र कुशल कर्मचारीहरूको नियुक्ति गरिनेछ । • नयाँ आउने कर्मचारीहरूलाई पनि प्रशिक्षण पश्चात् मात्र काममा लगाइने छ ।	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा	प्रस्तावक

	<ul style="list-style-type: none"> • जोखिम पूर्ण पक्षहरूमा काम गरिरहेका कर्मचारीहरूलाई व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (PPE) को प्रावधान गरिनेछ । • Radiology मा गर्ने कर्मचारीहरूको लागि Radiation Dose Monitor गर्ने Monitor (Thermo Luminescent Dosimeters- TLD badge) उपलब्ध गराइनेछ । • आँखा, Gonadal, Thyroid gland आदिको सुरक्षाको लागि Lead glass/ Gloves & Lead Apron को व्यवस्था गरिनेछ । • कर्मचारीहरूको स्वास्थ्य बीमा र आवधिक स्वास्थ्य जाँचको प्रावधान गरिनेछ । • सेवा प्रदायक चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूको सुरक्षाका लागि विभिन्न सरुवा रोग विरुद्धको खोप तथा व्यक्तिगत सुरक्षाको व्यवस्था गरिनेछ । • स्वास्थ्य र सुरक्षा मुद्दाहरूमा सबै कर्मचारीलाई जागरूकता र प्रशिक्षण दिइनेछ । 			समावेश हुने	
<p>बिरामी, आगन्तुक र कर्मचारीको खाद्य व्यवस्थामा पर्ने प्रभाव</p>	<ul style="list-style-type: none"> • भान्सामा काम गर्ने कामदारहरूले उचित कपडा र जुता लगाउने छन् । • खाद्यान्नको लागि प्रयोग हुने उपकरण तथा भाँडाहरू सफा र सेनिटाइज गरिनेछ । • खाना पकाउन प्रयोग गरिने कच्चा पानी राष्ट्रिय पेयबल 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	

	<p>गुणस्तर दिशानिर्देशहरूको अनुपालनमा हुनेछ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> खानामा हानिकारक वा म्याद समाप्त भएको, सामग्रीको रूपमा चिनो लगाइएको सामग्रीको प्रयोग गरिने छैन । आगन्तुक तथा कर्मचारीहरूलाई वार्डमा खान निषेध गरिनेछ । 				
<p>आयोजना क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा सरसफाई कमीले पर्ने प्रभाव</p>	<ul style="list-style-type: none"> सरसफाई सम्बन्धी जनचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिनेछ । अस्पताल वरपर सरसफाइको लागि ढल निकासीमा एन्टिसेप्टिक पाउडर (Antiseptic powder) छर्किने व्यवस्था गरिनेछ । अस्पताल परिसर तथा सेवा दिने कक्षहरू नियमित रूपमा सफा राखिनेछ । 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	१,००,०००	प्रस्तावक
<p>गुनासो सम्बोधन संयन्त्र</p>	<ul style="list-style-type: none"> सबैले देखिने स्थानमा उजुरी पेटिका राखिनेछ । प्रस्तावकले यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनमा निर्धारित गरे अनुसार सञ्चालन चरणका लागि बढोत्तरी तथा न्यूनीकरणका उपायहरू कार्यान्वयन गरिनेछ । वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन स्वीकृत भएर निर्माण कार्य 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

	<p>थालनी सँगै गुनासो सुनुवाइ अधिकारीको नियुक्ति गरिनेछ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • कुनै पनि स्रोतबाट प्राप्त गुनासोहरू दर्ता गरिनेछ र आवश्यक कार्यहरू गर्नका लागि व्यवस्थापन समितिलाई समय समयमा जानकारी गराइने छ । पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । • यदि भविष्यमा कुनै नकारात्मक प्रभावहरू देखा पर्दछ भने, प्रस्तावकले यसको न्यूनीकरणका लागि स्थानीय व्यक्तिहरूसँग छलफल गरेर आवश्यक कदम अपनाइने छ । 				
सामाजिक श्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप	<ul style="list-style-type: none"> • अस्पताल व्यवस्थापन समितिले आगन्तुकको लागि प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिनेछ । 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
आयोजना क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा सरसफाई कमीले पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> • निःशुल्क स्वास्थ्य परीक्षण शिविरहरू सञ्चालन गरिनेछन् । • सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । • अस्पताल वरिपरिको क्षेत्रमा कीटनाशक धूलो छर्किने 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	१,००,०००	प्रस्तावक

	<p>व्यवस्था मिलाइने छ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> वरिपरिको उम्रेको झाडीलाई बेला बेलामा सफा गरिनेछ । 				
कानून र व्यवस्था	<ul style="list-style-type: none"> अस्पतालमा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन सुरक्षा गार्डको व्यवस्था गरिनेछ । अवैध गतिविधिहरूको निगरानीका लागि मुख्य प्रवेशद्वार, लबी र अन्य सार्वजनिक क्षेत्रहरूमा सी.सी.टी.भी.को व्यवस्था गरिनेछ । सार्वजनिक क्षेत्र, लबी, रिसेप्शन आदिमा सुरक्षा हटलाइन नम्बरहरू (नजिकको प्रहरी चौकी) पर्दशन गरेर राखिनेछ । आपत्कालिन अवस्थाको लागि तत्काल सेवा प्रदान गर्न राज्यका सुरक्षा निकायसँग समन्वय कायम गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
ट्राफिक व्यवस्थापनमा कठिनाई	<ul style="list-style-type: none"> आयोजना क्षेत्रमा गति सीमितको सङ्केतहरू राखिनेछ । सवारी साधन पार्किङका लागि पर्याप्त ठाउँको व्यवस्था गरिएको छ । सवारी सङ्केतहरू जस्तै “No Roadside Parking” “Way to Hospital” र “No Parking” इत्यादि दृष्टिकोण सडकमा 	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

	<p>राखिनेछ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> वरिपरिको बाटोलाई सुधार गरिने छ । अस्पताल वरपर Street Light को व्यवस्था गरिनेछ । 				
सञ्चालन चरणको कुल अनुमानित रकम				३,४०,०००	
कूल अनुमानित रकम				६,०५,०००	

द.३ वातावरणीय लागतको सारांश

प्रस्तावित प्रस्तावको वातावरणीय लागत निम्न तालिकामा देखाइएको छ । प्रस्तावको कूल वातावरणीय खर्चको लागि ने.रु. ८,५५,०००।-लागत प्रस्ताव गरिएको छ ।

तालिका ८-३ : कुल वातावरणीय लागतको सारांश

क्र.सं.	विवरण	अनुमानित रकम (ने.रु.)
१.	कूल अभिवृद्धि खर्च	२,५०,००० ।-
२.	न्यूनीकरणका उपायहरू	
	निर्माण अवधि	२,६५,००० ।-
	सञ्चालन अवधि	३,४०,००० ।-
	जम्मा (ने.रु.)	८,५५,००० ।-

९ वातावरणीय अनुगमन

कुनै पनि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावहरूको अनुगमन निम्न उद्देश्य प्राप्तिका लागि गरिन्छ :-

- क) कानूनले तोकेका सीमाभन्दा बढी मात्रामा प्रभाव पर्न नदीन ।
- ख) वातावरणीय प्रभाव कम गर्न अपानइएका उपायहरू वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसार कार्यान्वयन भएका छन् कि छैनन् भन्ने कुरा जाँच गर्न ।
- ग) सम्भावित वातावरणीय क्षतिबारे समयमै सचेत गराउन ।
- घ) पहिचान गरिएका तथा आकलित प्रभाव वास्तविकतासँग कति नजिक छन् भन्ने जानकारी लीन ।

९.१ अनुगमनका प्रकारहरू

वातावरणीय प्रभावको अनुगमन देहायको अवस्थामा निम्न प्रकारले गर्नु पर्दछ ।

९.१.१ प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (BASELINE MONITORING) :

प्रस्तावित प्रस्तावको निर्माण कार्य सुरु गर्नु भन्दा अगावै निर्माण स्थल र वरपरका आधारभूत वातावरणीय पक्षको सर्वेक्षण गर्नु पर्नेछ । यसले गर्दा अनुगमनको सिलसिलामा प्रारम्भिक अवस्थाको तुलनामा वातावरणीय पक्षमा भएको परिवर्तन बारेमा थाहा पाउन सकिन्छ । यसैले प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन गरिँदैन तर वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा रहेका जानकारीलाई आयोजनाको प्रारम्भिक डाटा भनि मानिनेछ ।

९.१.२ प्रभाव अनुगमन (IMPACT MONITORING):

प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट भएका वातावरणीय परिवर्तन पत्ता लगाउन आयोजना निर्माण र सञ्चालनका क्रममा त्यस क्षेत्रको जनस्वास्थ्य लगायत पर्यावरणीय, सामाजिक र आर्थिक अवस्थाका सूचकको मूल्याङ्कन गरिनेछ ।

९.१.३ नियमन अनुगमन (COMPLIANCE MONITORING):

यस अन्तर्गत प्रस्तावकले वातावरण संरक्षण सम्बन्धी निर्धारित मापदण्डहरूको पालना गरेको छ वा छैन भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्न वातावरणीय गुणस्तरका विशेष सूचकहरू वा प्रदूषणको अवस्था बारेमा आर्थिक वा लगातार रूपमा अनुगमन गरी अभिलेख राखिनेछ ।

९.२ वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरू:

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको आधारभूत तथ्याङ्क, पहिचान तथा आकलन गरिएका अनुकूल वा प्रतिकूल प्रभाव एवं वातावरण संरक्षणका उपायहरूलाई ध्यान दिई प्रस्तावकले पालना गर्नुपर्ने र वातावरणीय प्रभावको प्रभावकारिताको अनुगमन गर्न सूचकहरू प्रतिवेदनमा उल्लेख गर्नु पर्दछ । वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरू निम्न बमोजिम हुनेछन् ।

तालिका ९-१ :: अनुगमनका सूचक

अनुगमनका क्षेत्र	सूचकहरू
माटो, भूक्षय	<ul style="list-style-type: none"> सङ्ख्या , स्थान, भूक्षय कारण: प्राकृतिक/मानव सिर्जित जमिनको क्षेत्रफल र धन सम्पातिको नाश
पानीको स्रोत, प्रदुषण र पिउने पानीको प्रयोग	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण क्षेत्रमा पानी सम्बन्धी समस्याहरूको सङ्ख्या र सीमा फोहर पानी र असुरक्षित तरिकाले फालिएको कारणले पानी प्रदूषणका घटना र त्यसले परेको प्रभाव पिउने पानीको गुणस्तरको लागि फिल्ड कीटको प्रयोग, पि.यच निर्धारण, कण र पानीमा रहेको फोहर
वायु र ध्वनि प्रदुषण	<ul style="list-style-type: none"> वरिपरिको हावाको स्वच्छता, ध्वनिको तीव्रता
आयोजना क्षेत्रको सामाजिक र आर्थिक विकास	<ul style="list-style-type: none"> रोजगारी सिर्जना अवसरहरूको सङ्ख्या कामदारहरूले प्राविधिक सीपको वृद्धि गर्न प्रशिक्षण प्राप्त सङ्ख्या स्वास्थ्य उपचार गर्दा लाग्ने समय र खर्च को बचत नयाँ पसल, व्यवसायको सङ्ख्या र प्रकार प्रभाव क्षेत्रको आधारभूत सेवा र उपयोगिताहरूको स्थितिमा परिवर्तन जस्तै शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच, पानी आपूर्ति, ऊर्जा स्थिति, जनताको जीवनयापनमा परिवर्तन कामदारलाई प्रदान गरिएका स्वास्थ्य सेवा र सुरक्षाका उपायहरू सामाजिक सेवा सुविधा प्राप्त गर्ने व्यक्तिको सङ्ख्यामा वृद्धि (स्कूल, पसल), जमिनको मूल्य वृद्धि वस्ति क्षेत्रको अवस्था (घरको सङ्ख्या, पसल, सरसफाइको अवस्था)

९.३ अनुगमनको विधि:

उल्लिखित अनुगमनका प्रत्येक सूचकलाई कुन विधि/तरिकाबाट अनुगमन गर्ने हो प्रतिवेदनमा खुलाइएको छ। यस्ता विधिहरू भरपर्दो, सजिलो र आयोजना स्थलमा कार्यरत जनशक्तिले अवलम्बन गर्न सक्ने खालको राखिएको छ ।

९.४ अनुगमनको लागि समय तालिका

आयोजना निर्माण र सञ्चालनका विभिन्न अवस्थामा अनुगमन गर्नुपर्ने भएकोले सूचकको प्रकृति हेरेर वातावरणीय अनुगमन गर्न समय तालिका प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ ।

९.५ अनुगमन गर्ने निकाय:

वातावरणीय अनुगमनको लागि सम्बन्धित निकाय वा मन्त्रालय जिम्मेवार हुनेछ । प्रस्तावक आफैले पनि कुनै न कुनै सूचक अनुगमन गर्न सक्नेछ, जसले गर्दा कुनै प्रतिकूल प्रभावलाई तुरुन्तै हटाउन वा न्यून गर्न सकिनेछ । प्रतिवेदनमा कुन-कुन सूचक क-कसले अनुगमन गर्ने भन्ने प्रस्ट खुलाइएको छ । साधारण तथा घरीघरी गर्नुपर्ने अनुगमन प्रस्तावकले गरेको खण्डमा प्रभाव न्यूनीकरण छिटो र कम खर्चमा गर्न सकिनेछ । प्रस्तावको अनुगमन गर्न जिम्मेवारी प्रस्तावककोमा निहित रहनेछ । तर सो अनुगमनको प्रतिवेदन माथि सुपरिवेक्षण सम्बन्धित मन्त्रालयले गर्नेछ ।

९.६ अनुगमनको लागि अनुमानित रकम:

प्रस्ताव कार्यान्वयन (निर्माण र सञ्चालन) को समयमा विभिन्न सूचकहरूको अनुगमन गर्न आवश्यक पर्ने रकम प्रतिवेदनमा खुलाइएको छ र यस रकम प्रस्तावकले मात्रै व्यहोर्ने हो वा अन्य स्रोतबाट पनि व्यहोरिने हो, सो पनि उल्लेख गरिएको छ ।

प्रस्तावको अनुगमन सम्बन्धी विवरणलाई देहायको म्याट्रिक्सको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ९-२: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन						
ध्वनिको तह	ध्वनिको अधिक परिमाण र तीव्रता	ध्वनि मापन यन्त्रको प्रयोग	निर्माण क्षेत्र भित्र	निर्माण चरणमा वर्षको २ चोटि	३०,०००	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
वायुको गुणस्तर	हावामा पि. एम. १०, पि. एम. २.५, कार्बन डाईअक्साइडको परिमाण	स्थल निरीक्षण र आधारभूत तथ्याङ्क र कानुनी मापदण्ड सँग तुलना गर्ने, वायु मापन गरी वायुको गुणस्तर मापन	निर्माण क्षेत्र भित्र र नजिकको स्टेसन बाट	निर्माण चरणमा वर्षको २ चोटि	६०,०००	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
पानीको गुणस्तर	विभिन्न रासायनिक तथा जैविक प्यारामिटरहरू	प्रयोगशालामा परीक्षण	निर्माण क्षेत्र	निर्माण चरणमा वर्षको २ चोटि	४०,०००	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
प्रभाव अनुगमन						

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
हरियाली र पार्किङ सँगै भौतिक डिजाइन	वृक्षारोपण र बगैँचा क्षेत्र	स्थलगत भ्रमण	अस्पताल क्षेत्र भित्र	निर्माण डिजाइन तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
दूषित पानी तथा फोहरमैला	ढल निकासीको संरचना, अस्पताल वरपरका बासिन्दामा परेको प्रभाव	स्थलगत भ्रमण, अन्तर्वार्ता, फोटोहरू	अस्पताल वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा महिनाको १ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
पानीको गुणस्तर	पानी निकास हुने ठाउँ अवलोकन, विभिन्न रासायनिक तथा जैविक प्यारामिटरहरू	नमुना सङ्कलन र प्रयोगशालामा परीक्षण	अस्पताल भित्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको ३ चोटि	६०,०००	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
						व्यवस्थापन
वायुको गुणस्तर	धूलोको कण पि एम १०, पि एम २.५, कार्बन डाईअक्साइडको परिमाण	स्थल निरीक्षण र आधारभूत तथ्याङ्क र कानुनी मापदण्डसँग तुलना गर्ने, वायु मापन गरी वायुको गुणस्तर मापन	अस्पताल भित्र र आसपासका क्षेत्रमा	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको १ चोटि	२०,०००	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
ध्वनिको गुणस्तर	ध्वनिको परिमाण	ध्वनि मापन यन्त्रको प्रयोग गरी आधारभूत तथ्याङ्क र कानुनी मापदण्डसँग तुलना गर्ने	अस्पताल वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	३०,०००	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
विपद् व्यवस्थापन प्रणाली	सूचना प्रवाह प्रणाली, अग्नि संयन्त्रको प्रावधान, खुल्ला जग्गा	जोखिम आकलन, अवलोकन, कर्मचारीसँग अन्तरक्रिया	अस्पताल क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
				चोटि		नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
अर्थतन्त्रमा परिवर्तन	अस्पतालमा संलग्न जनशक्तिहरू	अस्पतालको रेकर्ड, कर्मचारी र कामदार वर्गसँग छुलफल	अस्पताल भित्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा आवश्यकता अनुरूप	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	दुर्घटनाको प्रकार, दुर्घटनाको क्षतिपूर्ति	कामको प्रकृति अनुसार जोखिम आकलन,स्वास्थ्य केन्द्रको रेकर्ड, कर्मचारी र कामदार वर्गसँग छुलफल	अस्पताल भित्र र वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
विपन्न तथा बेवारिसे बिरामीलाई	निःशुल्क स्वास्थ्य सेवाको लाभ लिएका बिरामीको सङ्ख्या	अस्पतालको रेकर्ड निरीक्षण गर्ने	अस्पताल भित्र	सञ्चालन चरणमा वर्षको २	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा				चोटि		निर्देशनालय , सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
स्वास्थ्य सेवा फोहरमैला व्यवस्थापन	फोहर व्यवस्थापनको अवस्था	अवलोकन, अस्पतालको रेकर्ड निरीक्षण , अन्तर्वार्ता	अस्पताल क्षेत्र भित्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको ६ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय , सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनले सुझाएका अनुकूल तथा प्रतिकूल प्रभाव पालना गरे/नगरेको	वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले समावेश गरेका सम्पूर्ण न्यूनीकरणका उपाय निर्माण तथा सञ्चालन अवधिमा लागू गरिएको	अवलोकन, अन्तर्वार्ता / प्रतिवेदन अध्ययन	अस्पताल क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय , सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
प्रदूषण रोकथाम, पानी, माटो संरक्षण, फोहोर व्यवस्थापन, वातावरणीय संरक्षणका उपायहरूको नियमपालन	धूलोको स्तर, ध्वनिको परिमाण, स्वीकृत प्रतिवेदन	अवलोकन, रेकर्डको समीक्षा, मापन, कामदार वर्ग सँग छलफल, ध्वनि मापन र वायु प्रदूषण मापन यन्त्रको प्रयोग, जोखिम आकलन,	अस्पताल वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	१०,०००	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
ठोस फोहोरमैलाको वर्गीकरण	फोहोर वर्गीकरण गरेर राख्ने छुट्टै रङ्गको बिनहरू	फोहोर वर्गीकरण र ढुवानी गर्दा निगरानी	अस्पताल वरपर	सञ्चालन चरणमा दैनिक	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
पानीका स्रोतहरूको संरक्षण	पानीको pH, hardness, turbidity आदि	पानीका स्रोतको नमुना सङ्कलन गरी परीक्षण गर्ने	अस्पताल क्षेत्र भित्र	सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	२०,०००	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
						नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहर तथा विकिरण युक्त फोहरको व्यवस्थापन	सङ्कलन , कीटाणुलाई निष्क्रिय र नाश गर्ने प्रणाली	अवलोकन, अस्पतालको रिपोर्ट समीक्षा गर्ने	अस्पताल परिसर	सञ्चालन चरणमा दैनिक	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय , सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
आपत्कालिन तयारीको लागि सचेतना तालिम	तालिमको सङ्ख्या र सहभागीहरूको सूची	अवलोकन, कर्मचारीसँग अन्तर्वार्ता	अस्पताल क्षेत्र	सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय , सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
हरियाली र पार्किङ्ग सँगै भौतिक डिजाइन	वृक्षारोपण र बगैँचा क्षेत्र	स्थलगत भ्रमण	अस्पताल क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय , सिद्धार्थनगर

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
				चोटि		नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
स्थानीय रोजगारी	स्थानीय कर्मचारीको सङ्ख्या	निरीक्षण तथा कर्मचारी अन्तर्वार्ता	अस्पताल क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	सुरक्षा उपकरणहरू/ सामाग्री को प्रयोग, नियमित स्वास्थ्य जाँच	स्वास्थ्य रेकर्डको समीक्षा, कर्मचारीसँग छलफल	अस्पताल वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
बाल श्रम तथा लैंगिक भेदभाव	लैंगिक हिसासँग सम्बन्धित गुनासोहरू	निरीक्षण, अन्तर्वार्ता	अस्पताल वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
				चोटि		नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
विपन्न तथा बेवारिसे बिरामीलाई निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा	निःशुल्क स्वास्थ्य सेवाको लाभ लिएका बिरामीको सङ्ख्या	अस्पतालको रेकर्ड निरीक्षण गर्ने	अस्पताल भित्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको १ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, सिद्धार्थनगर नगरपालिका, अस्पताल व्यवस्थापन
वातावरणीय अनुगमन खर्च					३,५०,०००	

10 वातावरणीय परीक्षण

वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा १२ अनुसार वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले आयोजना सञ्चालन भएको दुई वर्षपछिको छ महिना भित्र वातावरणीय परीक्षण गर्ने प्रावधान उल्लेख रहेको छ। त्यसबाहेक मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा परेको प्रतिकूल प्रभाव, त्यस्ता प्रभावलाई कम गर्न अपनाएको उपाय तथा त्यस्तो उपायको प्रभावकारिता र न्यूनीकरण हुन नसकेको वा आकलन नै नभएको प्रतिकूल प्रभाव उत्पन्न भएकोमा सो समेतको विश्लेषण गरी वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नेछ।

१०.१ वातावरणीय परीक्षण

वातावरणीय परीक्षणका किसिम देहाय बमोजिमका हुनेछन्:

- क. निर्णय तहको परीक्षण
- ख. कार्यान्वयन परीक्षण
- ग. कार्यको प्रभावकारिता परीक्षण
- घ. आयोजना प्रभाव परीक्षण
- ङ. आकलन गरिएको प्रविधि परीक्षण
- च. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रक्रिया परीक्षण ।

१०.२ वातावरणीय परीक्षणमा सामान्यतया हुने संलग्न तीन पक्ष

- क. परीक्षक
- ख. परीक्षित पक्ष (प्रस्तावसँग) सरोकार भएको) तेस्रो पक्ष ।

१०.३ स्वैच्छिक वा बाध्यकारी सम्परीक्षणको लागि संलग्न पक्ष वा संस्थाको आधारमा वातावरणीय सम्परीक्षण आन्तरिक वा बाह्य हुन सक्नेछ :

स्वैच्छिक सम्परीक्षणको लागि संलग्न पक्ष वा संस्थाको आधारमा आन्तरिक सम्परीक्षणको लागि निम्न विधिहरूको प्रयोग गरिनेछ:

- क. आन्तरिक सम्परीक्षण,
- ख. बाह्य सम्परीक्षण,
- ग. बाध्यकारी सम्परीक्षण,
- घ. स्वैच्छिक परीक्षण ।

१०.४ वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछ ।

प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछः

तालिका १०-१: : वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा

अध्याय	उल्लेख गर्नु पर्ने कुरा
अध्याय १	यस अध्यायमा वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको भित्र मुख्य-मुख्य कुराहरू समावेश गरी प्रतिवेदनको कार्यकारी सारांश लेख्नु पर्नेछ ।
अध्याय २	यस अध्यायमा परीक्षण प्रशासनिक तथा परीक्षण कार्यको विवरण, आयोजना स्थलमा गरिएका अन्तर्वार्ता, परीक्षण गर्ने पक्ष तथा परीक्षणका क्षेत्र र विधि समावेश गर्नु पर्नेछ । साथै वातावरणीय अनुगमन, परीक्षणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क तथा विवरण पनि समावेश गर्नु पर्नेछ ।
अध्याय ३	यस अध्यायमा परीक्षणको पूर्ण विवरण समावेश गर्नु पर्नेछ ।
अध्याय ४	यस अध्यायमा आयोजना सम्बन्धमा पालना गर्नु पर्ने सुझाव तथा सुधारात्मक कार्य समावेश गर्नु पर्नेछ ।
अनुसूची	अनुसूचीमा तथ्याङ्क र विवरण समावेश गर्नु पर्नेछ ।
परीक्षण गर्ने समूहमा समावेश हुनु पर्ने जनशक्ति	वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयारीको क्रममा प्रस्तावसँग विषय मिल्ने विषय विज्ञ जस्तै वातावरण विज्ञ, सामाजिक-आर्थिक सांस्कृतिक विज्ञ, फोहरमैला व्यवस्थापन विज्ञ, जनस्वास्थ्य विज्ञ, आदि समावेश गर्नु पर्नेछ ।

तालिका १०-२: वातावरणीय परीक्षणको लागि चेकलिष्ट

क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावका रीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत
१ भौतिक पक्ष								
१.	स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहर मैलाको व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> आकस्मिक सेवा बहिरङ्ग सेवा अन्तरंग सेवा निदानात्मक सेवाहरू जस्तै प्रयोगशाला सेवा, रेडियो ईमेजिङ सेवाहरू जस्तै X-ray, MRI, CT scan आदि शल्यक्रिया सेवा 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय वातावरण दुर्गन्धित हुनुका साथै संक्रमण हुन सक्ने सम्भावना । विकिरणजन्य फोहरबाट प्रदूषण । मानव अङ्ग तथा तन्तुबाट प्रदूषण रासायनिक प्रदूषण । वातावरणमा एक पटक उत्सर्जन भए 	वातावरण तथा जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	अटोक्लेभिङ्ग/बायो पिट प्रयोग/ अत्याधुनिक रसायन आश्रित Sodium Hypochlorite – based technology, सुरक्षित भण्डारण तथा फर्मासिटिकल्स उत्पादनलाई कम्पनीलाई फिर्ता गर्ने	उल्लेखनीय	स्वास्थ्य सेवा जन्य फोहर व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अन्तर्वार्ता

		<ul style="list-style-type: none"> सघन उपचार सेवा फार्मोसी सेवा 	पश्चात् लामो समय रहने विभिन्न चिरस्थायी प्रदूषण।					
२	फोहर पानीको व्यवस्थापन	अस्पताल तथा प्रयोगशाला, शौचालय, चमेनागृह सञ्चालनबाट	<ul style="list-style-type: none"> सतहको पानी प्रदूषण भूमिगत पानी प्रदूषण 	पानीको गुणस्तरीयतामा कमी भई स्थानीय खोलानाला प्रदूषण तथा जलचरमा प्रत्यक्ष प्रभाव	सामान्य फोहर पानीको प्रशोधन गर्नका लागि General Sewer Treatment Plant को प्रयोग, ल्याब तथा अन्य स्वास्थ्यजन्य (स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने, स्वास्थ्य अनुसन्धान तथा निदान केन्द्र, जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला आदिबाट निस्कने) फोहर पानीलाई सुरुमा EIP plant मा प्रशोधन	उल्लेखनीय	स्वास्थ्य सेवा जन्य फोहर व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, प्रत्यक्ष अवलोकन

					,प्रशोधन गरी अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहर पानीको मापदण्ड २०७६ ले तोकेको बमोजिमको मापदण्ड रहने ।			
३	वायुको गुण	जेनेरेटर तथा सवारी साधन सञ्चालनबाट	<ul style="list-style-type: none"> वायुको गुणस्तरमा हास 	जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव श्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोग	डिजेल जेनेरेटरबाट निष्कासन भई हावामा जाने धुवाँ सम्बन्धी मापदण्ड २०६९ र गाडीहरू नियमित मर्मत गरी नेपाल सवारी प्रदूषण मापदण्ड बमोजिम रहने छन् ।	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
४	पानीको गुण	ढल निकास तथा फोहरपानी चुहावट	<ul style="list-style-type: none"> खानेपानीका स्रोत प्रदूषण 	जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	ढल व्यस्थापन गरिनेछ	उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन

							एकाइ	
५	ध्वनिको मात्रा	जेनेरेटर, सवारी साधन सञ्चालनबाट	ध्वनिको तहमा हास	ध्वनि प्रदूषणबाट कान सम्बन्धी समस्या	साइलेन्ट जेनेरेटरको प्रयोग	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
६	भूमिगत पानीको स्रोत	भूमिगत पानीको अत्याधिक निष्कासन	भूमिगत पानीको सतहमा परिवर्तन	पानीको स्रोत सुक्ने साथै वरपरको पानीका स्रोतमा कमी	रिचार्ज वाट तथा आकाशो पानी सङ्कलन गरिन	उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
७	वैकल्पिक ऊर्जा	सोलार जडान	वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोगले अनुकूल प्रभाव पर्ने	ऊर्जा बचत हुने	सोलार प्रविधिको जडान	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन

८	आकाशे पानी सङ्कलन प्राविधिक	आकाशे पानी सङ्कलन	अनुकूल प्रभाव सृजना गर्ने	भूमिगत पानीको निष्कासन कम भई सतहमा हुने परिवर्तन रोकिने	आकाशे पानी सङ्कलन प्रविधि जडान गर्ने	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
२. जैविक पक्ष								
क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावका रीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत
१	अस्पताल क्षेत्र भित्र हरियाली प्रवर्द्धन	बगैचा निर्माण हरियाली क्षेत्र कायम हुने	हरियाली क्षेत्र बगैचायम हुने सौन्दर्यता कायम हुने	हरियाली कायम भई सौन्दर्यता कायम हुने	बगैचा निर्माण गर्ने	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
३. सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक पक्ष								
क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावका रीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत

१	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षाका उपकरणको व्यवस्था	उपचारजन्य संक्रमण विकिरणजन्य प्रभाव	पेशागत स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षाका उपकरणको व्यवस्था	उल्लेखनीय	अस्पताल व्यवस्थापन	अभिलेख
२	गुनासो सुनवाइ	गुनासो सुनुवाइ सेल स्थापना	विभिन्न प्रकारका गुनासोहरू आउने तथा द्वन्द्वको अवस्था सृजना हुन	अस्पताल सञ्चालनमा कठिनाइ	गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने	उल्लेखनीय	गुनासो सम्बोधन सेल	अभिलेख
३	स्वास्थ्य तथा सरसफाई	दैनिक रूपमा आवश्यकता अनुसार सरसफाई गर्ने	फोहरमैला प्रदूषण	आगन्तुक बिरामी तथा कर्मचारीको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	दैनिक रूपमा आवश्यकता अनुसार सरसफाई गर्ने	उल्लेखनीय	अस्पताल व्यवस्थापन	अनुगमन
४	प्रकोप नियन्त्रण/विपद् व्यवस्थापन	भवन संहिता अनुरूप भवन निर्माण गर्ने, प्रकोप व्यवस्थापन कार्य योजना निर्माण	प्रकोप तथा विपदबाट जन धनको क्षति हुने	प्रकोप तथा विपदबाट जन धनको क्षति हुने	भवन संहिता अनुरूप भवन निर्माण गर्ने, आपत्कालिन द्वारहरू निर्माण गर्ने, अग्नि	उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	विपद् व्यवस्थापन कार्य योजना

		गर्ने			नियन्त्रक यन्त्र जडान गर्ने,			
५	रोजगारी	स्थानीयलाई रोजगारीमा अवसर	स्थानीयको आयस्तरमा अभिवृद्धि	जीवनस्तर उकास्ने	स्थानीयलाई रोजगारीमा प्राथमिकता दिन	नगण्य	अस्पताल व्यवस्थापन	अभिलेख
६	विपन्न, असाहाय, बेवारिसे तथा जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क सेवा	विपन्न, असाहाय, बेवारिसे तथा जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क सेवा	स्वास्थ्य सेवामा सर्वसाधारणको पहुँच	बिरामीले उपचार गर्न पाउने	विपन्न, असाहाय, बेवारिसे तथा जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क सेवा प्रदान गर्ने	उल्लेख नीय	अस्पताल प्रशासनिक एकाइ	अभिलेख

११ निष्कर्ष तथा सुझाव

११.१ अध्ययनको निष्कर्ष

लुम्बिनी प्रदेश र यसका आसपासका क्षेत्रहरूमा अत्याधुनिक सेवा सहितको अस्पतालको आवश्यकता रहेको अवस्थामा यस अस्पतालको निर्माण तथा सञ्चालनले सो आवश्यकतालाई केही हद भए पनि पुरा हुनेछ । यस्तै गरेर यसको निर्माण तथा सञ्चालनले रोजगारीको सिर्जना तथा राज्य र स्थानीय तहलाई पनि राजस्वको योगदान पनि हुन्छ । सामाजिक दायित्व बहन गर्दा स्थानीय क्षेत्रलाई थप सहयोग पुग्नेछ । प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा ठूलो क्षति हुने वा अपेक्षाकृत धेरै प्रतिकूल प्रभावहरू पर्ने देखिँदैन । आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनबाट आएका अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यून गर्ने उपायहरू सुझाइए अनुसार कार्य गरेमा प्रभावहरूलाई स्थलगत समाधान गर्न सकिने खालका छन् । अनुगमन कार्यलाई नियमित रूपमा निरन्तरता दिई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

समग्रमा भन्नु पर्दा यस प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा देखिने प्रभावहरूलाई सजिलै निराकरण गर्न सकिने तथा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा यस क्षेत्रको स्वास्थ्य सेवामा थप सहज हुनेछ । यस्तै गरेर यस प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने जग्गा कानुन बमोजिम सम्झौता गरी लिइएको हो । अन्त्यमा यस अस्पताल सञ्चालन यस प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएका निवारणका उपायहरू अवलम्बन गरि गरिने सञ्चालकको तर्फबाट प्रतिबद्धता गरिन्छ ।

११.२ प्रतिबद्धता

प्रस्तावित एडभान्स इन्टरनेशनल हस्पिटल प्रा.लि. (१५० शय्या) सहितको अत्याधुनिक सेवा सुविधा सहितको अस्पताल निर्माण तथा सञ्चालनबाट पर्ने अनुकूल प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्न तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्नको लागि प्रस्तावक प्रतिबद्ध रहको छ । यस प्रतिवेदनमा समावेश गरिएका सम्पूर्ण अनुकूल प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्न तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्ने उपाय लागू गर्नको लागि प्रस्तावक प्रतिबद्ध रहको छ ।

- अस्पतालबाट निष्कासित फोहरमैलाको व्यवस्थापनको लागि फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० ले तोके बमोजिम गरिनेछ ।
- अस्पतालमा विश्व स्वास्थ्य सङ्गठनले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिमको संक्रमण नियन्त्रणको व्यवस्था गर्नुको साथै सोको नियमित र प्रभावकारी अनुगमन गरिनेछ ।

- अस्पतालमा आउने बिरामीलाई आवश्यक पर्ने जानकारी गराउन सोधपुछ वा सहायता कक्षको व्यवस्था गरी सेवाग्राहीलाई आवश्यक जानकारी दिन सामाजिक सेवा इकाईको व्यवस्था गरिनेछ ।
- अस्पतालमा मर्करीयुक्त उपकरणको सट्टा डिजिटल प्रविधियुक्त उपकरण प्रयोग गरिनेछ ।
- प्रस्तावित अस्पतालबाट उत्सर्जन हुने चिकित्सा जन्य फोहर व्यवस्था सम्बन्धी कार्यको नियमित अनुगमन गर्न वातावरण विद् सहितको वातावरणीय व्यवस्थापन युनिटको व्यवस्था गरिनेछ ।
- निर्माणकार्यमा संलग्न मानिसहरूलाई काम गर्दा व्यक्तिगत सुरक्षा सामग्रीहरूको प्रयोग, प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सामानहरू, शौचालय, सफा पिउने पानी र सरसफाइमा चाहिने सामानहरूको व्यवस्था अनिवार्य रूपमा मिलाइने छ ।
- प्रस्तावित अस्पतालले नेपाल सरकारबाट सञ्चालित सेवा वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा नेपाल सरकारले तोकेको प्रोटोकल/मापदण्ड/ निर्देशिका अनिवार्य रूपमा पालना गरिनेछ ।
- प्रस्तावित अस्पताल परिसरमा स्वास्थ्यकर वातावरणका लागि वृक्षारोपण तथा बगैँचाको व्यवस्था गरिनेछ ।
- प्रस्तावित अस्पतालले फार्मोसी सेवा निर्देशिका, २०७० बमोजिम आफ्नै हाता भित्र औषधि पसलको व्यवस्था गर्नेछ ।
- प्रस्तावित अस्पतालले सबैले देख्ने स्थानमा उजुरी पेटिका राखेछ । त्यस्तै जन गुनासो व्यवस्थापनको लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकिएको जन गुनासो तथा पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।